COMMENTARIVS

DE VSVRIS RESOLVTORIVS ALIQVOT DVBIORVM MANVALIS CONFESSAR.

IN caput primum 14. q. 3. Salmanticæ sermone Hispano anno CIↃ.IↃ.LVI. compositus a Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, tunc cathedrario primæ functionis Sacrorum Canonum rude donato, seu iubilato in inclyta Conimbricensi Academia; qui antea fuerat eiusdem functionis in celeberrima Salmanticensi.

Nunc autem anno CIↃ. IↃ. LXXIX. latinitate donatus, defæcatus, & auctus ab eodem auctore in Romana Curia Sanctiss. D. N. GREGORII XIII. Sacræq; ipsius in foro conscientiæ Pœnitentiariæ obsequijs inseruiente.

AD ILLVSTRISSIMVM REVERENDISS. Q. D. D. CAROLVM BORROMAEVM.
Cardinalem, & Archipræsulem Mediolanensem quam colendiss.

Contenta in hoc libro versa pagina docet.

CVM LICENTIA SUPERIORVM.

Romæ, In Aedibus Populi Romani.
AN. M D LXXX.

ELENCHUS CONTINENS IN genere hoc libro tractata.

VIGINTIDVO notabilia ; quorum quatuor prima docent summam capitis, nomen vsura, materiam, & creditum duplex.

Quintum, & consequentia tria tradunt vsuræ definitionem, diuisionem, malitiam, & frequentiam.

Nonum, & alia tria sequentia ; vsuræ quæ aptior definitio, quæ requirat ; & vsura mentalis, vt differat a peccato mentali vsuræ.

Decimum tertium, & tria sequentia laudant quandam legem, docent sortem in societate saluare, & duplex interesse, atque conditiones illa iustificâtes.

Decimum tertium, & alia sequentia tria succurrunt dupliciter mutuanti, defendunt montes pietatis, & maritos dotes accipientes.

Vigesimum primum, & vigesimum secundum definiunt, & diuidũt censum; & probant non posse in persona constitui.

Continet insuper extrauagantem Pij V. super censuum constitutione, & decem & octo gloßas, & quinquaginta quæstiones ad eam pertinentes.

Gregorius Papa XIII.

ILECTE fili salutem & apostolicam benedictionem. Cum, sicut accepimus, tu primæ Cathedræ functionis sacrorum Canonum vniuersitatis studij generalis Conimbricensis iampridem rude donatus, & in Romana Curia nostris, ac sacræ nostræ Pœnitentiariæ obsequijs inseruiens, in obsequium Dei, sacrosanctæq. Sedis Apostolicæ, atque Reipublicæ Christianæ vtilitatem, intendas typis excudi facere omnes libros, & opera tua ad declarationem aliquarum partium iuris Canonici composita, tam illa, quæ ante hac cum priuilegiis fel. recor. Pauli III. & Pij V. prædecessorum nostrorum a nobis confirmatis edidisti; quam alia nondum ædita, omnia vero recognita, emendata, defœcata, aucta, & vtiliora effecta; & quia nonnullis de causis præsertim ne a Typographis de fide suspectis imprimantur; desideres, de benignitate sedis Apostolicæ tibi circa hoc indulgeri; & prouideri, ne quis ea, vel eorum partem aliquam sine expresso tuo consensu imprimat. Motu proprio non ad tuã, vel alterius pro te nobis desuper oblatæ petitionis instantiam; sed ex certa nostra scientia volumus, & auctoritate Apostolica decernimus, ne quis in terris, & locis sanctæ Romanæ Ecclesiæ immediate, vel mediate subiectis, prædicta opera, vel illorum partem aliquam intra decem annos a die primæ impressionis posthac faciendæ computandos sub excommunicationis latæ sententiæ pœna ipso facto incurrenda, etiam sub pœna quingentorum ducatorum pro vna Cameræ Apostolicæ, seu fisco nostro, & altera medietatibus tibi applicandorum & amissionis librorum ipso facto in fauorem tuum incurrenda sine tuo expresso ad id consensu imprimere, aut alibi impressa dicto decennio durante vendere, aut venalia tenere, donare, aut permutare possit. Decernentes transgressores quoslibet prædictas censuras, & pœnas pecuniarias incurrisse a quouis sedis Apostolicæ etiam de latere Legato ordinario, vel Delegato, aut a quocũque alio iudice Ecclesiastico declarari, aggrauari, & reaggrauari, & ad parendum, soluendumque pœnam inuocato etiamsi opus fuerit auxilio brachij sæcularis cogi, & compelli posse, & debere. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac etiam iuramẽto, aut quauis alia, etiam Apostolica auctoritate, roboratis statutis, & consuetudinibus; priuilegiis quoque, & indultis quibuscunque aliis, etiam super imprimendorum librorum facultate forsan concessis, & innouatis; & litteris Apostolicis sub quibuscunque tenoribus, & formis, etiam motu simili, ac ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine: vel si forsan specialiter alicui esset indultum, & concessum ne excommunicari, interdici, declarari, capi, aut arrestari possit, ac aliis quomodolibet concessis, approbatis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus etiamsi de

¶ 2 illis

illis specialis, specifica, expresa, & indiuidua mentio, non autem per clausulas generales derogatorias facienda esset; quorũ omnium tenores præsentibus pro expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris; hac vice duntaxat specialiter, & exprese derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque. Et insuper quia difficile foret presentes literas ad singula queq. loca, vbi opus esset deferri, volumus, eademque auctoritate decernimus earum transumptis, & exemplis, etiam in ipsis libris impressis plenam, & indubitatam fidem in iudicio, & extra adhiberi; que eisdem originalibus litteris adhiberetur, si ostenderentur. Dat. Rome apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die prima Martij. M. D. LXXX. Pontificatus Nostri Anno Octauo.

Cæ: Glorierius.

ILLVSTRISS. AC REVER. MO.

DOMINO D. CAROLO BORROMAEO SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

Cardinali amplissimo.

EIDEMQ. ARCHIPRAESVLI Mediolanensi quam colendiss.

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR NAVARRVS FELICITATEM temporariam, & æternam.

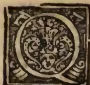
OMMENTARIVM *hunc de vsuris resolutoriũ, Cardinalis ampliß. non ea ratione Illustrißimæ D.T. sum ausus dedicare, vt occasionem quærerem tuarum virtutum heroicarum encomium agendi: licet illud apte, ornateq; contextũ esset exhibere mundo rarißimum exẽplum eius, quod Concilium Carthaginense olim desiderauit: Ut præsules sua dignitatis auctoritatem potius fidei, & vitæ meritis; quam pretiosa supellectile quærerent. Esset ostendere praxim illius Generalis Cõcilij: Ne longi temporis victum breuis hora consumat. Esset proponere exequentem illud Concilij Trident. Præsules, quæ sint sui muneris partes agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxũ; sed ad labores, & solicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Et illud eiusdem: Imprimis vero, ita*

mores

mores suos omnes cōponant, vt reliqui ab eius frugalitatis, modestiæ, continentiæ, atque quæ tantopere nos commendat Deo, sanctæ humilitatis exempla petere possint. Ausus sum tamen id facere, partim, quod sperem fore, vt qui omnia sua, se, vitamque suam totā dat Christo ad vsuras methaphoricas, pro sua virili curabit, ne quidquam alijs detur ad veras. Partim quod qui percupit, rem Christianam circa minora renouari, procurabit eam repurgari circa quædam maiora, quæ hac in re occurrunt purgatione indigua: maxime vero, id facere sum ausus, vt vel hoc leniusculo signo tester maximā, quā multis nominibus sum, & esse debeo, erga D. T. Illustrißimā obseruantiam, & pietatem: Præcipue autem eō quōd, cum esses maximus fel. rec. Pij V. Pœnitentiarius, & peregre agereres, illius auctoritate per Illustrißimū Cardinalem Alciatū munere tuo amplißimo fungente interposita, curasti, vt ego ob aliquas caussas nolens, & ob alias parere volens acceptarem munus Doctoris decretorum in sacro sanctæ pœnitentiariæ prætorio exercendū: quod proprio motu conferre dignabaris. Quod quidem nec ego tunc adeo magni faciebam, nec tu putabas illud mihi fore adeo aptū, commodum, & vtile, ac fuit, & est. Nullum enim munus, vel officium, quod sciam, est in toto Christiano orbe, quod vlla humana etiam suprema ecclesiastica, vel laica potestas habeat erectum; quod meæ conditioni, professioni, ætati, & meis literarum studijs quadraginta circiter annis prælectioni sacrorū Canonum in quatuor celeberrimis Hispaniarū, Galliarumque Academijs impensis, aptius, vel commodius: immo, nec adeo aptum sit, & commodum. Omnia enim alia, etiā maxima Pœnitentiariæ, & dignitas ipsa Cardinalitia, cui adiunctū est illud, adeo sunt obnoxia tumultui, & strepitui: cum visitationum agendarum, & suscipiendarum: tum aliarum mille occupationum internarum, & externarum: tā

commen-

commendatorum, quam propriorum munerum, vt vix permittant fungentibus eis vti otio, quod (Augustino auctore) caritas veritatis requirit: sed fere semper cogunt esse totum in negotio, quod (eodem auctore) caritas necessitatis suscipit. Quod profecto ei, qui iã inde a puero in octogesimũ, & amplius annũ litterarũ otio semper est delectatus, non potest non esse quoddam absinthiũ, & amaracum. Hoc autem nullũ alium strepitũ, nec a domo exitũ requirit, quã vt eo fungens octauo, aut quindecimo quoque die adeat sacræ pænitentiariæ Prætorium: & in eo super occurrentibus dubijs suã sententiam dicat. Neque obstat, quod grande negotium mihi videntur facere quæstiones, quæ huius muneris caussa in dies, & horas mihi proponuntur, ex omni fere gente, & omnium fere hominum ordine missæ: tũ quod illæ incitant, & iuuant ad magis continue otio litterario vtendũ, & ad maiori cum meditatione digerẽdum in specie, quæ in scholis in genere didicerã, & docuerã: tum quod omnium illarum decisio, tendit ad animarum salutem quærendã, vel confirmandam, quæ actio homini Christiano debet esse volupe. Accedit, quod huic cõmentario adijcimus extrauagantẽ illam, quã super censuum imponendorũ forma præfatus bonæ memoriæ Pius V. edidit, decẽ & octo glossis & quinquaginta quæstionibus ornatã. certi quod, qui eius pro toto grege Christiano militantis in terra fuisti cõmilito, immitator, & maximus cultor eris eius (vt par est credere) in cælo regnantis, propugnaculi contra vsurarũ voraginẽ ab ipso muniti, etiã fidissimus protector. Quare supplico humiliter D. T. Illustrissimæ, vt meum consiliũ boni consulens digneris hoc munus angustũ in angusta officina formatũ, tuo isto amplissimo, quo in omnes es, animo augere in obsequiũ Dei Opt. Max. qui te dignissimũ firmissimumq́; suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinem, quam diutissime seruet incolumen. Amen.

VONIAM in tertia editione Enchiridij, siue Manualis Confessariorũ Hispano sermone compositi facta Salmãticæ anno CIↃ.IↃ.LVI. cõposuimus eodem sermone quinque cõmentarios dubiorum; quæ in eo tangebantur, resolutorios in quinq; capitula, scilicet in c.1.14.q.3.c.fin.14.q.6.c. non in inferenda 23.q.3. c.vltim. de simon.c.vlt.de vsur.quos dedicauimus altißimo, eidẽq. potẽtißimo Carolo, Castellæ, multorumq. aliorũ regnorũ Summo Principi; quiq. etiam in eodẽ volumine cũ ipso Manuali fuerunt typis excusi. Cumq. postea anno 1573. præfatum Enchiridiũ latinitate in vrbe donassemus, & multũ auxissemus; visum fuit e repub. fore, ne præfati commentarij excuderentur in eodẽ volumine cum illo: sed eorum summa locis opportunis eius insereretur: tum ne nimium cresceret, & nomẽ Enchiridij, & Manualis amitteret: tum vt simpliciores, & occupatiores confessarij, (qui parum vtebantur eis propter defectum dexteritatis eis vtendi, vel ob occupationes, vel ob negligentiam) multum fruerentur eisdem opportunis locis insertis. Nunc autem, quia bona pars rei in summam redactæ solet ei deesse, præsertim rationes & fundamenta, quibus illa muniuntur; quibusq. a contraria sententia disceditur; quorũ vim, & neruos vellent eruditiores perpendere; rogamur a multis, ne grauemur deuorare tædium donandi eos latinitate, ceu quendam commentarium, & clypeum præfati Manualis, qualis antea erant edere: indicando loca eius, quibus eorum summa inserta est, sicut in eis indicabimus loca horum commentariorum; in quibus dilatantur, & augentur: quod facere decreuimus, non parũ defœcando, & augendo illos incipientes a primo, quem composueramus in capitulum si fœneraueris. 14 q.3. in vtilitatem reipub. & gratiam Confessariorum, & pœnitentium, præsertim curiosiorũ, ad gloriam D.N. Iesu Christi θεανθρώπου, ope eius diuina implorata: & per intercessionem gloriosißimæ Matris eius παρθενομήτρος diuorumque omnium, quibus illa præest sperata. Submittimus autem in primis omnia, quæ dicturi sumus infallibili sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ censuræ.

COMMEN-

111

COMMENTARIVS RESOLVTORIVS

DE VSVRIS IN CAPITVLVM

Si fœneraueris. 14. q. 3. iam pridem sermone Hispano compositus à Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro,& nunc ab eodem latinitate donatus,defœcatus,& auctus.

August. super Psalmo xxxvi. concione iij.

SI fœneraueris homini,id est,si mutuo dederis pecuniam tuam;a quo plus, quam dedisti expectes,non pecuniam solam; sed aliquid plus, quam dedisti: siue illud triticum sit, siue vinum, siue oleum, siue quodlibet aliud; si plus, quam dedisti expectes accipere,fœnerator es: & in hoc improbandus,non laudandus.

SVMMARIVM.

1 *VSVRARIVS est, qui plus, quam dedit ex mutuo sperat.*
1 *Vsurarij sunt quidam creditores in ædes debitorum diuersantes.*
2 *Vsura verbum quid significet.*
2 *Doctor Sotus laudatus.*
3 *Creditum duplex, & vtrumq; gratuitum.*

3 *Vsura aperta in cuiusmodi credito reperiatur.*

4 *Vsura palliata inueniri potest in omni contractu, in quo solutio anticipatur, vel differtur cum exemplis.*

5 *Pretium rei iustum non consistit in indiuisibili: immo habet latitudinem summi, infimi, & medij.*

1 RIMO noto ex hoc capite, id quod præcipue D. Augustinus per illud intendit, siue summam eius, quæ secundum maximum illum Magistrum Gratianum, huius magni voluminis, quod Decretum appellatur auctorem, est hæc: Qui plus, quam dederit accipit, vsuras expetit. Quæ parum contextui eius congruit, ob multa, quæ non expedit referre & videtur aptior ista; *Qui aliquid vltra id, quod mutuo dat, expetit; quidquid illud sit, vsurarius est.* Quod ipsum confirmat Hieronymus in c. sequenti ex commentariis eius super Ezechielem desumpto lib.6.cap.1.in illis uerbis: *Vsura appellatur, quidquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint.* Et id ipsum affirmat Ambro. in c.3.inf.ead. q.desumpto ex commentariis eius in Tobiam, per illa uerba: *Neque, inquit, vsuram escarum accipies, neque omnium rerum. Item esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque accedit sorti, vsura est. Item si quis instaurandum conuiuium putat, ad negotiatorem mittit, vt absynthiasi cupellam deferat sibi gratis: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum, aut Tyriacum requirat: ad lanium vt hyllam sibi procuret; ad alium vt sibi poma adornet.* Hæc ibi: pro verbo *hyllã* videtur habuisse in suo libro Archidiaconus *vuluam*, vel *vber*, uel *hyliam*; sed castigatior uidetur litera hæc, habens *hyllam*; quæ est intestinum fartum, quod lanij solent in delicias, & xenia parare. Id ipsum confirmat Conc. Agathense in c. vlt. infra ead. quæst. Quibus consentiunt multi canones, & leges, quæ in titulis de vsuris Cod. is & Digestorum, Decretal. Sexti, & Clement. & hac ead. causa, q. sequen. & alibi sæpe: licet enim non omnes vsuram damnent; lucrum tamen illud vltra sortem vsuram appellant. * Ex hoc notab. modo prædicto confirmato facile colligi potest, recte nos respondisse in Lusitania, vsuræ peccatum admisisse quosdam, qui morantes in ciuitatibus mutuabãt tenuioribus multis pagos, & vicos colentibus quasdam paruas pecuniarum summas, quas non exigebant usque ad messem, nec in ea si erat copiosa: sed quasi beneficium eis largientes differebant exactionem dicentes: nolumus vobis nunc incommodare, & interim eũtes, & redeuntes frequenter ad sua negotia in eorum pagis gerenda diuersabantur in eorum domibus cum suis equis gratis prandendo, cœnando, & cubando, nunc in horum, nunc in illorum domibus; &

postea

postea adueniente messe ita exigua, vt esset verisimile grana Maio sequenti futura cara, exigebant debita; ob quæ miseri agricolæ non habentes aliud, quod soluerent, dabant frumenta, & alia grana eis in solutum duplici nomine grauati: nempe quod multis diebus eos hospitio gratis suscepissent; & quod cogebantur soluere, quando non poterant, nisi granum, quo multum egebant, dando in solutum, cum prius commodius soluere potuissent, si fuissent exacti. argumento eorum, quæ diximus in Manua. Confessa. c. 17. nu. 225. *

2 Secundo noto, quod quamuis hoc verbum, *vsura*, originaria significatione vsum cuiuslibet rei significet, iuxta illud Cicer. pro Rabirio: *Vsuram huius lucis, &c.* tamen iuxta significationem, quam hic, & in aliis iuribus, & Doctoribus, tam Theologis, quam Canonistis communiter habet, significat lucrum proueniens ex contractu mutui, & Græcis dicitur *τόκος*, id est, partus; quia eum mutuũ parit, & Hæbræis appellatur morsus, quo mutuans mutuatarium mordet. Ex quo quidam recentiores intulerunt quoddam falsum * Post quos, & etiã nos, latius scripsit de hac eadẽ re Dominic. Sot. Illustrissimi ordinis Dominicanorum clarissimum decus, lib. 1. q. 1. ar. 1. de iust. & iure. Cuius dicta magis erudita, quam praxi, & vsui accommoda gratia breuitatis prætermitto.

3 Tertio noto omnia mutua gratuita esse debere: quia omne creditum, quod vulgus Hispanum appellat, *prestado* est tantum duplex. Alterum, quod latine dicimus commodatum; per quod rei creditæ dominium non transit in commodatarium; immo eadẽ res in specie, vt Iuriscon. loquuntur, siue in indiuiduo, vt Logici, est commodanti reddenda: cuiusmodi est concessio mulæ ad deambulandum; de quo quidem mutuo dictum est in prædicto manual. cap. 17. num. 282. & debet esse gratuitum, iuxta glo. c. 1. de commod. & tot. tit. ff. commod. Alterum est mutuum, per quod dominium rei creditæ transit in mutuatarium; quod non est reddendum in re eadem specie, & indiuiduo, sed in eodem genere; ut colligitur ex text. & glo. l. 2. in princ. & §. 1. ff. de reb. credit. & ideo, hoc creditum dicitur proprie mutuum; quia per illud meum, fit tuum, vt ait Vlpia. in l. 2. § appellata. ff. eod. & debet esse gratuitum, sicut commodatum, iuxt. glo. recep. in cap. 1. de commod.

4 Quarto noto ex illis verbis, *mutuum dederis, &c.* quod clara, & aperta vsura non committitur, nisi in credito secundi generis prædictorũ, scilicet mutuo; & consequenter quod sicut clarum mutuum nõ contrahitur, nisi in rebus, quæ vsu consumuntur, & in pondere, numero, aut mensura consistunt; puta, pecunia numerata, vino, oleo, tritico, & id genus aliis, quæ vsu consumuntur, inst. quibus mod. re contrah.

 obliga.

obliga. in princ. ita clara vsura non nisi in huiusmodi rerum contractibus inuenitur. Et consequenter quod quemadmodum mutuũ palliatum, siue occultum in omnium rerum contractibus inueniri potest: sic etiam vsura palliata, & occulta in illis omnibus inueniri potest; quin etiam reperitur in omnibus illis; in quibus ob solutionis tempus dilatum plus iusto pretio rigido, & summo accipitur: aut ob anticipatam solutionem datur minus iusto pretio pio & infimo, c. consuluit, & c. in ciuitate. de vsur. & c. ad nostram. de emption. Exemplum primi; uendo tibi domum cuius iustum pretium summum, & rigorosum sunt centum, & quia do tibi vnum annum ad solutionem eorũ faciendam, vendo tibi eam centum, & decem: in hoc casu, vt mutuũ palliatum contrahitur; ita & vsura palliata inuenitur. Perinde enim est, ac si mihi mutuo dares centum aureos numeratos, quos rursum tibi ad annum crederem; vt eo transacto centum, & decem redderes. Exemplum secundi, conduco, vel emo a te fructus, aut prouentus tui beneficij; aut pumigenij, aut alicuius oppidi, pagi, aut alicuius dominij; cuius iustum pretium, pium, & infimum sunt mille aurei: & ob anticipatam solutionem anni vnius conduco, vel emo noningentis; perinde enim est, ac si ante annum mutuarem 900. vt in fine illius redderes mille. Non autem otiose in exemplo primi verbis illis, *iusto pretio,* addidimus verbum infimum, *& pium;* quia sicut etiam diximus in Manua. conf. c. 17. num. 228. & c. 23. nu. 79. dare minus pretio iusto, summo, & rigoroso ob anticipatam solutionem, non est vsura, nec peccatum, modo detur iustum, medium, uel infimum, siue pium: neque accipere plus iusto pretio infimo, siue pio, vel medio propter dilatam solutione: modo non accipiatur plus summo, siue rigoroso. *

5 Pro cuius rei clariori intelligentia memorandum est id, quod etiam posuimus in præfato Manual. c. 23. nu. 79. & cum primis dicat Scot. in 4. dist. 15. q. 2. pretium nempe iustum non consistere in indiuisibili, immo habere latitudinem; cuius extremum inferius appellatur pium, & superius rigorosum, & quod inter illa duo interiacet medium, uel moderatum. verbi gratia, vnius vlnæ panni iustum pretium dicetur decem iulij, vno plus, vel minus. ita quod vndecim erunt rigorosum, nouem pium; & decem, & quodlibet aliud interiacens medium, uel moderatum. Præfatorum quatuor notab. summa inseritur præfato Manual. c. 17. nu. 206.

SVMMARIVM. 5. & 6. notabb.

6 *VSVRA quid, cum sua definitione exacta.*
6 *Peccatum vsuræ quid.*

Vsura

6 *Vsura non est lucrum spirituale, aut quasi spirituale amicitia, &c.*
7 *Vsuram esse illicitam, & peccatum mortale est de fide.*
8 *Vsura prohibita etiam in noua lege, etiam in specie, etiam mentalis.*
9 *Sanctus Thomas intellectu angelico donatus.*
10 *& 11. Caroli Molinæi erroris primus proditor vbi fuit auctor.*
12 *Vsura realis, & mentalis, & cur ita dicantur.*
13 *Simonia mentalis ad restitutionem non obligat.*
13 *Peccatum mentale vsuræ vt differt ab vsura mentali.*
14 *Vsura nunc magis, quam vnquam antea verbis execrata, vt vero magis quã vnquam opere exerceatur palliata.*

6 QVINTO noto, ex mẽte huius cap. quod aliud est vsura; aliud peccatum usuræ. Peccatum enim vsuræ est ipse appetitus, vel acceptio lucri illiciti ex mutuo, siue propositum accipiẽdi illud quod in hac materia, vt prædictum est, appellatur usura. Vsura vero est ipsum lucrum illicitum, quod appetitur, uel accipitur. Et quamuis a multis diuersis modis, iuxta præfatam significationem definiatur: apertius tamen, & accommodatius verbis huius cap. & aliorum multorum huius caussæ, & quæstionis 2.3. & 4. & c. quoniam, c. in hoc. c. quid dicam: ead. cauſ. & c. consuluit. & aliorum de vsuris, & glossarũ, & DD. tam Theologorum, quam Canonistarum, Goffredi, Host. & aliorum in summis, & in lib. 4. senten. dist. 15. & in rubricis de vsuris definiri potest sic.

Vsura est lucrum pecunia æstimabile suapte natura, principaliter, vi mutui veri, vel palliati quæsitum, vel speratum. Dixi, *lucrum,* pro genere. Dixi *pecunia æstimabile suapte natura* ad differentiam lucri non æstimabilis suapte natura pecunia, tum ad includendum beneficium Ecclesiasticũ, quod licet nõ sit iure æstimabile, est tamen sua natura tale vt mox dicetur: tum ad excludendum lucrum rei spiritualis meriti, & gratiæ; quod mutuans in statu gratiæ, quando, & quomodo, & cur oportet, quærit apud Deum; iuxta illud Psal. *Beatus vir, qui miseretur, & commodat, siue mutuat.* Et illud Euangelij Matth. 19.: *Centuplũ accipietis. & c.* Quod proprie non est vsura: licet aliquando metaphoricos, sic dicatur, Luc. 19. vt ait Thom. recep. in secunda secundæ q. 78. art. 1. ad primũ. Quale est secundo omne lucrũ quasi spirituale, vel simile spirituali, virtutis, & amicitiæ; quod mutuando quæritur: & non est vsura; quia suapte natura non est pecunia æstimabile; licet multi pluris æstiment amicitam, quam mutuando quærunt; quam pecuniam, quam ab vsurario quærerent, propter similis pecuniæ mutuum. Dixi, *vi mutui,* ad differentiam eius, quod ratione veri interesse lucri cessantis, vel damni emergentis accipitur; quia illud non est vsura, iuxta glo.

glo. sing. & recep. in cap. conquæstus. de vsur. facit cap. 2. & c. salubriter. de vsuris. Dixi, *veri, vel palliati* ad includendum lucrum, quod de mutuo palliato quæritur.

7 Sexto noto ex illis uerbis: *in hoc improbandus* quod lucrum vsuræ est illicitum, & eius appetitus suo genere peccatum mortale: adeo vt contrarium asserere sit hæresis. clem. 1. de vsuris. Et vetitum non solum iure humano; sed etiam naturali, & diuino veteris, & noui testamenti. Tum quia id sensit Conc. Lateranense in c. quia in omnibus. de vsur. & Alexand. iij. in cap. super eo. eod. titu. Quidquid Alex. Imol. in consi. 1. lib. 2. & alij citati ab eo dicant: tum quia prohibetur septimo præcepto Decalogi: *Non furtum facies*, lato. Exhod. 20. Quo omnis rei illicita vsurpatio; qualis est vsura, prohibetur cap. pœnale. 14. q. 5. Tum quia iustitiæ naturali aduersatur, quatenus capitur, vt fructus rei, quæ non est capientis ratione dominij directi, nec vtilis, nec vsusfructus, neque vsus, neque alterius iuris, vel seruitutis. Nam vsurarius, quærit illud ex re mutuata, quam mutuo dedit; quæ per mutuum definit esse omnino mutuantis, & fit omnino alterius, l. 2. §. appellata. ff. de reb. credit. Instit. quibus mod.
8 re contrah. oblig. in princip. Tum quia in multis locis veteris testamen. Deuteronom. 23. Ezechie. 18. & psalm. 43. & 71. specialiter est prohibita. Et cum illa prohibitio non esset cæremonialis, neque iudicialis; sed moralis, etiam in nouo permanet, §. fina. dist. 6. vbi glos. notab. & colligitur ex Thom. 1. 2. q. 94. art. 5. adiuncta q. 100. art. 1. & 103. art. 3. & 104. art. 3. Tum quia etiam in Euangelio Luc. 6. per illud: *Mutuum date nihil inde sperantes*: specialiter prohibita est, vt præfatum Conc. Lateranense, & præfatus Alex. iij. vbi supra, significarunt; quatenus aiunt eam vtriusque testamenti pagina damnari: & satis constat, eos nō intellexisse de generali damnatione septimi præcepti: *Non furtum facies*. Tum quia Papa Vrbanus id affirmauit in dicto cap. consuluit. eod. titu. allegando illud Luc. cap. 6. *Mutuum date nihil inde sperantes*. Tum quia non obstat, quod Carol. Molin. impius de commertijs nu. 11. & Sot. pius lib. 6. q. 1. de Iust. & iur. dicant præfatum illud Lucæ: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, (quod Vrbanus ad id adduxit,) id non probare, dicentes, quod solum consulit, & non præcipit sine vsura mutuare. Primo quidem quod quamuis prior pars eius, scilicet: *Mutuum date* communiter contineat consilium; posterior vero, scilicet: *Nihil inde sperantes* semper continet præceptum, ne qui mutuat aliquid amplius expectet, vt prædictum Conc. & Alex. iij. sanxerunt, & Vrbanus expressit, & S. Thom. Ita declarauit 2. secundæ q. 78. art. 1. ad 4. in prima responsione. Secundo quod alioqui dicendum esset, Papam Vrba-

num

num erraſſe; aut certe incogitãter reſpondiſſe adducẽdo illud Lucæ.
9 Et conſequenter, Gregorium nonum dormitaſſe reponendo eius reſponſum in Decretalib. lib. adeo authentico, & D. Thom. angelico intellectu donatum torpuiſſe declarando, vt prædictum eſt, præfatũ elogium Lucæ. Nam Vrbanus non ſolum aſſerit quod colligitur: ſed etiam quod aperte colligitur ex illo Luc. peccare eum, qui ad vſuram mutuat. & non ſolum peccare, qui mutuat cum pacto de ſoluenda vſura: ſed etiam qui mutuat abſque pacto cum ſola intentione accipiendi aliquid amplius. Et quod is non ſolum peccat, ſed etiam tenetur ad reſtituendum illud plus acceptum. Tertio quod aliud Concilium recentius Lateranenſi ſeſſ. 10. in bulla, quam approbante Concilio, Leo. x. tulit ſuper approbatione montium pietatis, expreſſe ait, illud Luc. continere apertum præceptum vſuram prohibens.

Quarto quod niſi auctoritas illa ſic intelligeretur, poſſet quis tueri, non eſſe peccatum mutuare cum tali intentione, ſine pacto expreſſo, aut tacito; ſicut non eſt ſimonia renuntiare beneficium cum principali intentione, vt ſuo nepoti detur, cui, niſi crederet illi collatum iri, non renuntiaret, modo non adſit pactum expreſſum, aut tacitum iuxta gloſ. ſingul. cap. ordinationes. 1. q. 1. Panor. in cap. dilecto. de præbend. Felin. cap. ad audientiam. 2. col. 4. de reſcrip. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 5. §. 11. quod etiam Sylu. & alij dixerunt.* Et tradimus latius in manua. Confeſ. cap. 23. nu. 107. Quod autem id ſequeretur, ex eo colligitur, quod nullo alio loco iuris diuini videtur probari, quod ſola ſpe ſine pacto admittatur vſura, ſaltim reſtituenda. Quod autem hoc non ſit tenendum, conſtat ex omni catholicorum ſententia expreſſa, vel tacita.*

10 Quinto quia niſi illud Lucæ intelligeretur ita, vt ab Vrbano declaratur; aliqui tenerent, quod licet peccet cum tali intentione mutuando: ad reſtituendum tamen acceptum non teneretur, vt parum quidẽ pudenter, & nimium pertinaciter prædictus [redacted]. vbi ſupra nu. 7. & 11. auſus fuit tenere, exiſtimans ſe prædicta reſponſione definitionem dicti Vrbani in d. cap. conſuluit eneruare, citans in id aliquos, qui aut id non dicunt, aut facile in noſtram ſententiam exponi poſſunt, tam periculoſum eſt incipere mutare per noſtras præcoces imaginationes id quod Santiſsima Sedes Apoſtolica matura deliberatione conſtituit. Quare ſuſpicientes, & reuerentes præfata duo Concilia, & præfatos duos Pontifices Maximos, concludimus, vſurã eſſe prohibitam ſpecialiter iure diuino Euangelico; non ſolum admiſſam cum pacto expreſſo, aut tacito recipiendi aliquid amplius: ſed etiam ſine vllo pacto cum ſpe, & intentione principali aliquid amplius accipiendi: quod huius cap. contextus duobus locis ſenſit, in

quibus

quibus verbum *expectes* ponitur. Siue asseramus leges Romanas ciuiles vetare vsuras saltim implicite, vt communis opinio asserit, ixtua late tradita a Ioan. And. in Mercuria. regulæ, peccatum, de reg. iuris lib. 6. & a Panor. & alijs, in cap. cum sit generale, de foro compen. siue asseramus, eas permittere cum moderamine l. eos. C. de vsur.

11 Quare non video quomodo ab hæresi, aut ab eius suspitione excusari posit Caroli Molinæ vbi supra a nu. 7. nu. 11. & nu. 515. ibi: *fremant omnes licet, ego solius veritatis, &c.* qui cum magna laude impii Philippi Melanc. & maiori cum grauissimorum auctorũ irreuerentia & nimia sui iudicij confidentia ausus fuit affirmare, licitas esse vsuras moderatas per illam l. eos, hoc textu & toto iure canonico non obstãte.* Cuius impudentiæ, & erroris damnatores proditoresq. nos fuisse primos in celeberrimis Hispaniarum Academiis credimus, & gaudemus. Quamuis, quia nondum erat tunc eius impietas adeo manifesta, modestius quam ipse merebatur, eum notauerimus.*

12 Septimo noto ex illo verbo, *expectes*, bis iterato, a diunctis c. debitores, de iureiurand. & c. final. de vsur. & aliis multis: vsuram diuidi in vsuram realem, & mentalem. Realis est vsura, quæ ex pacto tacito, aut expresso recipitur. Vsura vero mentalis est vsura, quæ accipitur sine pacto expresso, nec tacito ex mutuo facto intentione principali recipiendi eam, iuxta mentem omnium, in c. consuluit, de vsur. & c. fin. de simon. Vnde sequitur, vsuram mentalem non dici mentalem ob eandem rationem; qua alia peccata mentalia communiter dicuntur mentalia. Alia enim dicuntur mentalia, eo quod sint actus interioris voluntatis, sine verbo, & opere consecuto; ut homicidium mentale dicitur voluntas occidendi mente, non consecuto opere. c. periculose. c. homicidiorum. c. noli. de pænitent. dist. 1. Et furtum mentale voluntas furandi non secuto furto. c. si propterea, & c. si cui. de pœnit. distin. 1. Mentale vero & reale dicitur, quando vtrunque concurrit: Et consequenter vsura mentalis communiter non appellatur mentalis, eo quod sit voluntas committendi vsuras sine opere consecuto: sed eo, quod capitur sine pacto expresso, aut tacito ex sola mentis intentione, qua mutuans mutuat, vt aliquid amplius sibi redatur. Vnde infertur, quod aliud est peccatum vsuræ mentale, & aliud vsura mentalis; vsura quippe mentalis est illa, quæ supra proxime definitur. Peccatum autem mentale vsuræ est voluntas exercẽdi, vel recipiendi vsuras receptione non secuta, neque opere consecuto. Nam sicut omne illud peccatum quod opere perficitur, diuiditur in mentale tantum, quod est voluntas peccandi absque verbo, vel opere: & mentale & reale, quod est voluntas peccandi verbo, vel opere consecuto: ita & peccatum vsuræ est duplex, mentale tantũ,

quod

quod est voluntas quærendi vsuram opere non secuto: & mentale, & reale, quod est voluntas eam quærendi opere subsecuto. Sciendum autem est, nullum peccatum vsuræ mentale, quantumuis mentale sit illud; si nihil accipiatur ad restitutionem obligare; & contra omnem vsuram receptam, quamuis solum sit mentalis, idest recepta
13 sine pacto tacito, nec expresso, cum intentione principali recipiendi eam obligare ad restituendum: licet simonia mentalis, ad id non obliget; vt probamus in commentario resolutorio cap. final. de simon. 3. notab. quem recognoscendo Manua. Confess. sermone Hispano una cum hoc composuimus; & nunc latinitate donatus suo loco ponetur. *

Ex quo infertur, quod cum Doctores disputant de vsura mentali, an obliget ad restituendum; non quærunt de peccato mentali vsuræ. Certum enim est, illud non obligare, sicut nec ullum aliud peccatum mentale tantum ad restitutionem: sed disputant, an vsura mentalis, siue lucrum quæsitum ex mutuo sine pacto cum intentione principali ob illud facto obliget ad illud. Infertur etiam, quod inuenitur, & frequenter, peccatum mentale tantum vsuræ mentalis. Quippe multi sunt, qui uolunt mutuare mente, ac intentione principali recipiendi aliquid amplius, siue ullo pacto; & tamen non mutuant. Per quod quidem apparet, quantum differat vsura mentalis, a peccato mentali vsuræ; cum illa sit frequenter obiectum huius; quæ plane hactenus, quod sciam, nullibi fuerunt sic declarata.

14 Octauo noto ex hoc cap. & eius pessima obseruatione, mirandum esse, quod cum totus orbis christianus nunc magis quàm unquam vsuram damnet, & dicentem eam licere, hæreticum iudicet; maiores tamen saltem palliatas dissimulat, quam lex ciuilis olim permittebat, per l. eos. §. 1. C. de vsuris. Maxima enim vsurarum, quas illa lex permittit est centesima, quæ centũ mensibus ipsam sortem exæquat. Quod diligenter, & copiose ostendit Bartho. Soci. in l. si hæres. §. itẽ. ff. ad leg. falcid. cui concordat Budæus de asse, lib. 1. fol. 24. & Alciat. lib. 3. dispunct. cap. 1. & alij recentiores alibi. Ita quod sors pariat unũ in unoquoque mense, & duodecim in anno, & eam non permittit, nisi in pecunia traiectitia, sortis periculum in se suscipienti: & alijs mercatoribus duas partes centesimæ concedit, hoc est octo pro centum in anno: & alijs hominibus vulgaribus dimidiam centesimæ; hoc est sex pro centum in anno; & nobilibus tertiam partem; quæ sunt quatuor pro centum. Nunc tamen permittuntur saltem palliatæ tam grandes, ut interdum sors pariat decem, & amplius pro centum ab vnis nundinis in alias: quæ tamen tres, aut quatuor in anno occurunt: & ita centum pariunt triginta, & amplius in anno. Item

antea ex vsuris vsuræ non capiebantur, l. vt nullo C. de vsur. & l. placuit. ff. eod. At nunc de cambijs recambia exiguntur. * Neque obstat, quod multi respondebunt, non recipere se ista pro vsuris; sed pro interesse, aut cambijs: quia non omnes, qui mutant nomen, rem ipsam mutant. Qua quidem de re in commentario resolutorio de cābijs, super c. final. de vsur. altius tractamus: atque veritate coacti addemus quædam, quæ facile terreant multos in cambiorum lucra inefrænate, intrepideque anhelantes. *

SVMMARIVM.

15 *VSVRÆ quæ definitio aptior.*
16 *Vsura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi; licet non capiatur pro vsu rei mutuatæ.*
17 *Vsura simoniaca mutuare ob beneficium.*
18 *Vsura, vt inuenitur sine pacto, & voluntate paciscendi.*
19 *Vsura non est mutuare cum intentione minus principali lucri contra quosdam: mutuare autem cum intentione principali lucri sic, contra alios.*
20 *Finis minus principalis esse potest id, quod nequit esse principalis.*

15 NOTA nono, quod non abs re diximus supra not. 5. nu. 6. definitionem vsuræ ibi datam clariorem, iuribusque aptiorem esse, quam sint quædam aliæ. Illa enim, quam Ioan. Maior dedit in 4. lib. senten. dist. 15. q. 23. col. 1. scilicet, quod est *volitio, seu voluntas accipiendi lucrum vi mutui*, non est satis apta: quoniam non definit vsuram, sed peccatum vsuræ; inter quæ magnam esse differentiam prædiximus supra nu. 13. Illa item noua, quam post nos dedit præfatus celebris Doctor Sotus lib. 6. q. 1. de iust. & iure; quamque potuit de-
16 cerpere ex quodam dicto S. Tho. secunda 2. q. 78. art. 2. Vsura nempe est pretium vsus rei mutuatæ, non uidetur esse apta. Tum quia datur verbis in hac materia inusitatis, & rem ipsam obscurantibus; vocabulum enim, pretium, in hac materia parū vsitatum est: tum quia sequeretur, quod non esset vsura mutuo tibi dare centum aureos, vt in fine anni reddas mihi centum & decem: non propter vsum eorum, qui per mutuum facti sunt tui; sed propter bonum mutuandi opus, quod meum est; quia nihil reddis pro pretio vsus rei mutuo datæ: sed in præmium operis mei boni. Quod tamē est contra mentem omnium post & ante Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. Tum quod mutuare ad obtinendum aliquod beneficium ecclesiasticum est dare ad usuram, vt mox dicetur: beneficium tamen non est pretium, nec iure pretio æstimabile, iuxta glos. celeb. c. coram. de offi. delega. vbi eam commendat Panor. & Ludou.

dou. sing. 613. licet suapte natura sit æstimabile, ut infra dicetur. Et quamuis ad hoc responderi possit, sæpe pretium pro præmio vsurpari, iuxta illud Terent. in Andr. *Ego ob stultitiam pretium fero*: replicari tamen potest, quod ratio cui definitio illa nititur, concludit illud pro pretio vsus assumi. Præterea noto, quod quamuis mutuare communiter sit consilij; saltem quando extrema necessitas non adest: nihil tamē sperare principaliter vltra rem mutuatam præcepti est; quamuis non sit mortiferum, quando quod speratur exiguum est: quemadmodum nec furtum rei exiguę non est nisi veniale iuxta doctrinam S. Thom. 2.2.q.66.art.6. quam in Manual.c.17.nu.3. & in Comment.c. fin.14.
17 q.4. latius declaramus. Colligitur item mutuare principaliter ob beneficium Ecclesiasticum obtinendum esse vsuram. Quia licet tale beneficium non sit iure pecunia æstimabile, secundum glo. celeb. d.c. coram: est tamen suapte natura tale, cum sit ius percipiendi fructus, & prouentus aliquos, secundum Calder. recep. in c.in nostra de rescrip. latius declaratum a nobis in rubr. de præbend. Et ad hoc, vt vsura cōmittatur, sufficit, vt accipiatur, vel speretur principaliter lucrum rei suapte natura pecunia æstimabilis; licet a commertio rerum æstimabilium a iure separetur. Quemadmodum etiam omnes res consecratæ, licet dicantur iure inæstimabiles, eo quod eas lex a commertio hominū remoueat. l.inter stipulantem.§.sacram.ff.de verb.oblig.§.sacræ.inst.de rerum diuis: suapte natura tamen sunt æstimabiles; & qui mutuaret ob eas quærendas vsurarius esset. Neque plane obstat, quod hoc peccatū sit simonia. argumento definitionis simoniæ, datæ a glos. summæ.1.q.1. latius declaratæ per nos in Manual. conf.c.23.nu.99. Quia eo, quod sit simonia, non definit esse usura; immo est usura simoniaca, vel simonia usuraria: & consequenter erit re ipsa duplex peccatum, aut vnum cum circumstantia necessario confitenda; iuxta ea, quæ post alios di-
18 ximus in prædicto Manual.c.6. Colligitur etiam, peccatum vsuræ reperiri posse sine pacto expresso, aut tacito accipiendi aliquid vltra rem mutuatam: immo, & sine vlla voluntate paciscendi, mutuando scilicet cum sola intentione principali recipiendi ob id aliquid vltra rem mutuatam, per prædicta, quod inducit etiam obligationem restituendi, vt Papa Vrbanus declarauit in d.cap.consuluit.de vsur. cuius quidem sanctam declarationem non fuit veneratus, vt debuit immodestus Carol. Molinæ. de commertijs, nu.11.

19 Decimo noto ex textu, & prædictis: vsuram requirere pactum expressum, aut tacitum, aut intentionem principalem lucrandi aliquid ex mutuo. Nam minus principalis, & secundaria intentio lucrandi nō sufficit ad constituendam vsuram; licet noue tenuerit oppositum Dominic. Sot.lib.6.q.1.de iust.& iure, dicens vtranque intentionem usurā

constituere, quod minus bene dictum est. Primo quidem, quod contrarium tenent glos. & Inno. in d.c.consuluit. de vsur. ab omnibus fere Theolo. & Canonist.recep.distinguentibus inter intentionem principalem, siue primariam; & minus principalem, siue secundariam, excepto Molinaeo vbi supra; qui alterum extremum amplexus, ait, neutram, nec principalem, nec minus principalem obligationem restituẽdi vsuram sine pacto inducere. Secundo, quod Gaiet. Tho. 3. q. 3. de vsuris (cuius quandam sententiam per eam suum dictum firmando Sot. laudat) statim in quaest. sequẽti, quae quarta est, expresse id, quod glos. & commuuis tenet; immo, & in illa ipsa quaest. 3. vbi ponit sententiam, qua se iuuat Sotus, concordat communi, in illis verbis: *Oculus sinister, seu spes secundaria, potest dirigi circa aliquam remunerationem;* quin & si satis perpendatur, significat nunquam de hoc D.Tho. dubitasse. Tertio quod id satis probant c.si officia.59.dist. & c.quid prodest.61. dist. cum suis glo. per quae communis id affirmat, quatenus significãt, id quod eorum glos. expresse habent, scilicet licere seruire ecclesiae, & Praelato cum spe minus principali, siue secundaria obtinendi aliquod
20 beneficium, licet non cum principali, & primaria. Quarto, quod quãplurima sunt, quae quamuis non possint esse fines principales, & primarij operis; possunt tamen esse minus principales, & secundarij: verbi gratia: Non licet dicere missas, & diuina officia audire principaliter propter distributiones quotidianas; minus tamen principaliter sic: iuxta glos. singul.recept.c.1.de cleric. non resid. lib. 6. Non licet item amare Deũ principaliter propter aliud; quia est ultimus finis, & ideo propter se ipsum tantum amabilis, vt post Tho. secunda 2.q.27.art.1. diximus in c.cum minister.23.q.5.nu.4. Nec consequenter licet ei seruire principaliter propter aliud: quia id esset facere de ultimo fine medium: Licet tamen amare Deum minus principaliter propter aliud, vt seruire illi minus principaliter propter remunerationem; iuxta illud Psal. 118. *Inclinaui cor meum ad custodiendas iustificationes tuas propter retributionem.* Adeo quod Conc. Trid. sess. 6.c. 31. anathematizat eum, qui dixerit peccare iustum, qui Deo intuitu praemij seruit. Quoniam tam merces temporaria, quam aeterna assumi potest in finem minus principalem, & secundarium, modo in principalem, & primarium vltimumque finem praefigatur ipse Deus solus dignissimus, qui suo ipsius solius intuitu ametur, & colatur. Quinto, quod pulchra, & firme fulta conclusio Adriani Quolibeto. 10.col.4. (quem sequimur in repetitione c. inter verba. conclus.5. nu. 12. & 31.) habet omnem actum cuiuscunque uirtutis, cuius totus finis, aut partialis principalis est bonum aliquod temporariũ, esse uitiosum; & nuper id probauimus in c.cum minister.23.q.5.nu.39. Et patet pau

cos

eos esse collatione aliorum, qui ex suis honestis actionibus aliquod bonum temporarium honoris, famæ, gloriæ, salutis, rei familiaris, victus sui, aut aliorum in minus principalem non præstituant: quos nemo catholicorum peccare dicit. Noto etiam, quod nullum, nec principale nec minus principale lucrum, tanquam iure debitum ex mutuo expectari potest: sed sic tanquam antidorale, & remuneratorium de gratia, & non de iustitia debitum. Vnde & cum cōmuni asserimus, quod tam principaliter, quam secundario lucrum amicitiæ & gratitudinis ex mutuo sperare possumus.

SVMMARIVM.

21 *VSVRA mentalis vt definit esse vsura.*
22 *Vsura non est lucrum ex amicitia principaliter speratum.*
23 *Spes principalis non omnis illa, sine qua non mutuaretur.*
24 *Vsura est acceptum sine libera dantis voluntate.*
25 *Sed non receptum pro solutione debiti aut pro labore numerādi, aut mittendi.*

21 VNDECIMO noto ex prædictis, quod qui posteaquam principaliter propter lucrum mutuauit, suum peccatum agnoscens illā intentionem mutat in intentionem minus principalem accipiendi: & postea gratis datum accipit; peccat quidem mutuando, sed non peccat accipiendo; neque acceptum tenetur restituere: quia non recipit principaliter, eo quod mutuat, vt rite dicit Ricard. in 4. dist. 15. art. 5. Quem sequitur Angel. verb. vsura. 1. § 1. adijciendo in §. 2. Quod licitū est mutuare etiam principaliter, sicut dictum est, ad comparandum amicitiā, & gratiam mutuatarij, quia huiusmodi gratia non est sua natura pecunia æstimabilis, etiam expectando aliquod lucrum pecunia æstimabile principaliter ex illa amicitia; vt docet Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 3. & pulchre declarat Caiet. ibid. & in paruis opusculis tom. 3. q. 3. & 4. de usur. & Sot. lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iure. * Qua quidem conclusione, & alijs præcedentibus, scio quosdam frequenter cōsolatos esse; & alios quotidie consolari posse: ideoque omnia esse memoranda
22 maxime Confessarijs. * Ex quibus colligitur, non esse peccatum expectare lucrum aliquod ex mutuo mediante amicitia, & gratitudine, tāquam quid gratuitum ex libera eius qui recipit voluntate prouētum.
23 Colligitur item, quod non est vsurarius, qui mutuat cum spe, quod aliquid plus sibi reddetur, quam dedit; si eo animo id faciat, quod nō desineret id facere, quamuis nihilo plus quam mutuauit sibi reddendum foret; cum talis spes secundaria sit, & non principalis. Sed nec etiā, qui cum tali spe lucri mutuat, quod sine illa non mutuaret, si modo finis

prin-

principalis mutuandi non esset illa spes: sed amicitia, vel amor Dei, uel uirtus: & lucrum, minus principalis. Tum quia merces tam temporaria, quam æterna assumi potest in finē minus principalem, tam amoris quam obsequij Dei. Tum quia, vt aliquis finis sit principalis actus non sufficit, vt sit caussa, sine qua non fieret actus: sed oportet, quod pluris, uel tanti æstimetur, ac alius finis, propter quē ille fit; ut late probamus in d.c. cum minister. & tangitur supra nu.20. Exemplo sint illi, qui principaliter celebrant, aut ad diuina officia uadunt propter Deum, & minus principaliter propter pitantias, vt uulgo dicunt, & distributiones; sine quarum tamen lucrandarum spe secundaria non ce-
24 lebrarent, uel non irent. Nec etiam peccat mutuans, qui non mutuat principaliter ob lucrum, accipiendo a mutuatario aliquid bona fide, existimans id sibi amanter, & gratis ab eo dari; licet mutuatarius id non sibi det: tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne nisi det, pecunia a se repetatur: uel sibi alia uice mutuum denegetur; quamuis si postea id resciret, teneretur ad restitutionem illius, ut recte ait Antoni. 2.p.tit.1.c.7. §.6. & consonat ei id, quod ait Sylu. verb. usura. 6. q.3.& 4.& Caiet. 2.2.q.78.art.1. Cōtra uero si dum sibi dabatur existimabat non dari libera uolūtate, sed coacta, peccaret accipiendo, etiāsi a principio sola caritate mutuasset. Laur. in c. salubriter. de vsur. & Syl. vbi sup. Si quis autē roget, quomodo mutuans scire potest, an mutuatarius libera uoluntate, an coacta moueatur ad dandum illud plus: respondeo, quod ex qualitate rei datæ in lucrum, & ex iactura, uel lucro, quod mutuatarius fecit, & ex conditione naturali, & uirtute liberalitatis mutuatarij, probus peritus, & prudens confessarius id conijcere potest: animus enim ex coniecturis conijcitur .c. eum qui. de renunti. lib.6. l. dolum. C. de dolo. & c. etsi quæstiones. de simoni.
25 Colligitur etiam, quod qui debitori suo, a quo debitum recuperare commode non potest, mutuat pecuniam, ut sibi hac uia alterum tantum, quantum ei debet, refundat, non peccat. nihil quippe ab eo accipit ob mutuum principaliter; sed ut sibi debitum recuperet. Maior in 4. dist.15, q.29. in princ. Adijcimus tamen cauendum esse debitori, per chirographum, uel alium modum, per quem de solutione constet; ne postea ipse, uel eius hæredes iterum illud petant, uel accipiant spōte solutum, per ea, quæ diximus in simili casu in Manual. Confess. c. 17.nu.113. Neque etiam peccat, qui accipit aliquid in iustam mercedē laboris numerandi magnam summam a se, uel a suis familiaribus susceptæ: quia non ui mutui, sed ob laborem numerandi accipit, neque qui capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatā longe absenti, ut inquit Maior ubi supra.

SVM-

SUMMARIUM.

26 *USURA est quidquid amplius accipitur ob solutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem; in omni contractu etiam innominato, cum multis exemplis.*

27 *Redituum venditores, & emptores in auctionibus, qui multum videntur peccare.*

28 *Fortuitorum casuum renuntiatio minuere deberet redituum pretium quod apud paucos facit.*

29 *Doctor Monte maior laudatus.*

30 *Carolus V. Imperator, & Rex Philip. secundus, & eorum consiliarij laude ob hoc dignissimi.*

31 *Lex de non emendo reditus granorum sancta vt fraudatur.*

26 NOTO duodecimo, quod ex eodem textu, & prædictis colligitur, eum, qui emit, aut conducit, aliquid minoris iusto pretio, infimo ob anticipatam solutionem committere vsuram; & e contrario, eum, qui uendit, aut locat maioris iusto pretio summo, siue rigoroso, ob dilatam solutionem. Quia omnes prædicti accipiunt, aut volunt accipere aliquod lucrum pecunia æstimabile vltra sortem, principaliter ratione mutui palliati, & occulti; & ita tota definitio vsuræ posita supra, nu. 6. conuenit huic lucro; vt & ipsis tota definitio usurariorum.* Idem eadem ratione est dicendum de omnibus, qui per permutationem, uel quemcunque alium contractum innominatum; do, ut des, facio, ut facias, & c. de quibus in l. naturalis. ff. de perscript. uerb. uolunt recipere, uel recipiunt aliquid maioris ualoris, eo quod dederint, uel dent aliud minoris ualoris aliquanto tempore ante quam recipiant rem maioris ualoris. Et consequenter, qui, in hyeme dant mercenarijs ante tempora messis, uel putationis, uel fossionis uinearum aliqua, quæ non sunt tanti ualoris, quanti operæ, quæ promittuntur præstandæ in illis, usuram committunt: sicut e contrario omnes mercenarij, qui carius suas operas præstant tempore, quo illæ sunt prestandæ, eo quod solutio mercedis in hyemem sequentem est facienda. Quod non uidentur satis animaduertere, qui militibus egentibus, pannum, & uestes, corium, & calceos; immo, & aliquando panem, & uinum, & carnes maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso uendunt (eo quod solutio differtur in tempus, quo eis stipendia sunt soluenda) quam uenderent præsenti pecunia. Neque e contrario satis hoc perpendunt milites, qui præsenti pecunia emunt omnia prædicta minoris iusto pretio, infimo uel pio, eo quod longe

postea

27 postea sint ea recepturi.* Colligitur item quod obnixe rogandus est Deus, ut de more pius inspiret ueram pœnitentiam cum uoluntate restituendi coniunctam plurimis emptoribus, siue conductoribus, qui reditum episcopatuum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum, præsertim summorum Magistratuum illorum Hispaniæ ordinum militarium, & commendarum eorumdem, Dominatuum, item ciuitatum, oppidorum, & uectigalium, & censuum regalium, & aliorum publicorum, uel priuatorum emunt, siue conducunt, a necessitate oppressis, multo minori iusto pretio infimo, ob solutionem anticipatam unius anni, & minori ob duorum, & adhuc minori, ob trium. Orandus item, ut idem inspiret his, qui e contrario uendunt, uel locant species, cinamomum, piper, & crocum, pannum sericum, lanas, aulæa, libros, papyrum, & alia similia: boues uaccas, equas, oues, & alia pecora his, qui eis indigent, ad se sustentandum, uel ad quærendum præsentem numeratã pecuniam, reuendendo protinus, ea minoris iusto pretio. Vendunt inquam, uel locant maioris iusto pretio summo, uel rigoroso, propter dilatam solutionem. Colligitur etiam orandum esse Deum, ut parcat hominibus illis ecclesiasticis, & sæcularibus, præsertim prædiuitibus, qui agros suos locant colonis suis pluris iusto pretio, summo, uel rigoroso, eo quod ampliant terminum solutionis sibi debitorum, uel mutuant a principio triticum ad serendum, & uictum, uel pecunias ad emenda quædam alia in agrorum culturam necessaria, data eis ad soluendum dilatione longa: Quibus quidem actibus eos adeo fatigant, ut cogantur miserius uiuere, quam si essent ueri serui, & uera mancipia. Orandus item, ut etiam parcat illis, qui reditus suos quã maximo possunt pretio locant in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicitationi-
28 bus, & donarijs incrementorum, (quæ Hispani uocant, *Pujas,*) & dilationibus solutionum, & adigentes conductores facere renuntiationes iurium casuum fortuitorum, maiores, & rigidiores, quam ante nostrã ætatem Hispania uiderit: nulla ratione habita, an pretium, quod eis promittitur, superet iustum, an non, neque quod dimanuit pretium iustum adiectio earum renuntiationum, cum prouentus illi minoris ualeant cum onere præfatarum renuntiationum, quam fine illo. Nulla item habita ratione quod huiusmodi prouentus non tanti ualent, illi qui eos Christiane colligit, & iuste uendit; quam illi, qui per fas, & nefas, quo iure, quaue iniuria eos colligit, & exigit, & postea uendit eosdem multis mendacijs, & simulationibus adhibitis; longisque dilationibus ad soluendum concessis, illisq; durantibus frequenter utendo gratis debitorum hospitijs, & non pauca munuscula coacta potius quam libera uoluntate sibi oblata suscipiendo, pauperũ

sangui-

sanguinem tanquam sanguisugæ insensiliter exugendo. Colligitur etiam, non abs re, Doctorem illum Monte maiorem (quem ita fulgentem gloria in cælo mihi uidere videor, ac in terra virtute splendentem cognoui, cuius magno successori, in primæ functionis Cathedra ipse indignus successi,) & me ambos, sed solos quodam anno in celeberrimæ Salmaticen. Academiæ Senatu in ea sententia fuisse, ne reditus Academiæ, qui ex decimarum fructibus redeunt modo solito uenderentur, siue locarentur; puta bis de illis auctionem faciendo, semel quidem mense Februario, & iterum mense Iunio adiudicando eos plus offerenti, & omnibus casibus fortuitis renuntianti, & alijs multis clausulis se oneranti, & quibuscunq; qui pretium eorum augerēt certa dona promittendo. Tum quia adeo care vendebantur, seu locabantur, vt mensura tritici, (quam vocant Fanecam) quæ tempore messis vix valeret quinque, & vix septem uerisimiliter cum ab Academia vendendus esset, si reditus eius non locarentur in præfatis auctionibus, emebatur pluris quam decem; cum tamen labores, & impensæ in colligendo, & seruando eos, & periculum, quod per præfatas renuntiationes subitur, aliquid de pretio diminuere deberent. Tum, quia timere debebamus, ne adeo care uendendo siue locando daremus occasionem propinquam emptoribus, siue conductoribus reuendendi postea tenuioribus pluris iusto pretio: dando longas dilationes, vtendo multis artibus, mendacijs & fraudibus, sine quibus vendendo non possent quidquam lucrari, immo nec tantum pecuniæ numeratæ ex eorum distractione colligere, quantum pro eis soluere promiserunt. Tum quia debebamus considerare, quod illi, qui per huiusmodi emptiones, & conductiones, (quas arrendationes Hispani, & Itali ad affictum acceptiones vocant,) se suasq; domos sustentant, vt plurimum quasi coguntur eas quouis pretio, etiā carissimo conducere, ne decoquant, siue, vt vulgus ait, fallant: Quoniam oportet eos ex fructibus noue, vt ita dicam, arrendatis, siue ad affictum acceptis soluere debita, quæ debent pro acceptis anno præcedenti. Tum quia non debebamus dissimulare, quod sciebamus, & cernebamus huiusmodi conductores fere omnes in tantam paupertatem tandem redigi, vt cogerentur decoquere, & relicta sua misera familia solum uertere, aut confugere in ecclesias; quæ sunt ibi asylum, & refugium, quod in urbe franquigiam uocant. & sic dabamus multorum malorum occasiones, ita ut uix poteramus effugere nomen damnificantium, iux. c. fin. de iniur. In hac inquam sententia præfat. Illust. Doctor, & ego fuimus; sed adeo illa plerisq; omnibus displicuit, ut quod ad aliud propositum grauius Psaltes ait, riserunt nos, & mouerunt capita sua. Rideant tamen nunc, & subsannent quamlibet libeat, hi redituum Domini, siue sint personæ singu-

lares, siue capitula, & uniuersitates, siue clerici, & laici, siue summates, siue infimates, siue Prælati, & Duces, siue Reguli, & Reges; quibus nimia cura est quoquo modo augendi reditus suos quot annis, & minima, uel nulla obuiandi malis, quæ inde sequuntur reipublicæ & cõductoribus. Quique nulla iusta ratione habita ualoris redituũ suorũ, & quantum ualere possunt conductori diligenter, & Christiane res colligenti, & distrahenti, locant eos quam carissime possunt uiris auaris lucrum, & diuitias quadamtenus pro Deo colentibus: uel ijs, qui ne tam citó decoquant uel fugiant, uel in carcerem conijciantur cogũtur quamlibet magno pretio emere, siue conducere; quos probabile est nihil non tentaturos, vt iure, uel iniuria, fas, uel nefas, sponte, ui, uel metu uendendo, vel exigendo exigenda, vel non exigenda corradant non solum pretium, quod promiserunt, cum illis renuntiationibus iuris, & cum obligatione, vt aiunt in forma Cameræ exequẽda: sed etiã; quo se, suasque pomposas domos sustentent, & ditescant. Rideant, in quam nunc, & subsannent spiritu auaritiæ inspirante, quam largiter uolent; ueniet tamen dies ille ultimus horrendæ mortis, quæ nec Regibus, nec Principibus parcit; in qua qui mortifere in his peccauerũt; & non satis pænituerunt, uel restitutionem necessariam neglexerunt, dicent: Quid profuit nobis reditus nostros nimia, & inordinata cupiditate contra fas, iusq; naturale, cuius pœnis subijcimur, etiam si ab his, quæ sunt humani liberi simus augere? exponendo nostras animas tanto æternæ damnationis periculo, nõ satis curantes, an essemus in causa, & culpa, ut nostrorum redituum auctores, & arrandatores, suas animas perderent opprimendo nostros populos, subditos, uel alios decimarum, & tributorum, & gabellarum, debitores: & negligentes, considerare, quod eramus in causa, ut debitores nostri, quibus reditus nostros uendebamus, & locabamus dure ac crudeliter a prædictis conductoribus exacti perdiderint etiam suas; nunc negando ueritatem, & peierando; nunc fraudibus iniquis utendo; nunc desperando, nunc nobis detrahendo, & mala impie precando? Veniet inquam dies ille, in quo hæc sunt dicturi; immo, & additur. Cur nõ potius existimauimus nos fuisse eorum fratres? & quod fratrum est, ut ait Paul. 1. ad Thessalo. 4. c. non circumuenire fratrem in negotio; & cõsequenter, non dare causam culpæ coniunctam circumueniendi. Cur non etiam nos existimauimus quadamtenus patres aliquot eorum, & quod patris est thesaurizare filijs, & non ad iracundiam prouocare? & ita eos tractare, vt potius amarent, quam timerent? & odio habeant, & quod non est danda occasio præsertim propinqua peccandi: nec ullatenus cõsentiendum peccanti: maxime mortifere, eo quod secundum Apost. c. 1. ad Roma. ab æterno iudice non solum facientes; sed etiam cõsentientes in æter-

num

num punientur iuxta declarationem glos. & aliorum omnium c.1. de offic. deleg. & nostrā resolutionem in Manual. Confess. c.11. nu.12. Et cur non potius aliquanto minoris locauimus nostros reditus viris Deum timentibus, & nos reuerentibus proximosq; amantibus; quos probabiliter credebamus, & nobis sine fraude soluturos, & a debitoribus sine iniuria debita exacturos?

30 Noto tertiodecimo, ex textu, & prædictis colligi mille bonas precationes siue benedictiones deberi Cæsareæ Maiest. Caroli V. Imperatoris & Regiæ Catholicæ eius filij Regis Philippi secundi dominorū nostrorum ipsorumq; proceribus ob illam pragmaticam sanctionem, ne quis emat, aut conducat reditus prouenientes ex tritico, hordeo, uel alijs granis, ex quibus cōficitur panis; quæ non parua salus fuit suis regnis, nec paruū frænū multis usuris palliatis, saltem paruis, quæ in tenuiorum oppressiones exercebantur. video tamen aperiri ostium, per quod nisi claudatur virtus præfatæ pragmaticæ elabetur. Nam cum

31 prouide contineat pœnam arbitrariam, cuius tertia pars applicetur iudici, ut libentius audeat inquirere transgressores eius, etiā eorum odiū incurrendo; cumq; liceat condemnatis bis appellare, iuxta rubr. C. ne cui lice. tertio prouo: posteriores iudices aliqua ex parte satagunt, ita reformare sentētias priorum, vt ad eos pertineat executio earum reformationum, iux. glo. c. cum in ecclesia. de appell. & consequenter pœnæ in eis contentæ sibi applicantur, & priores nihil lucrantur. Qui videntes hoc, nulla, uel parua pœna multant præfatos transgressores, ne ab eis appelletur, & sine suo lucro odium transgressorum incurrant; ægreferentes, quod posteriores suorum laborum præmia tollant, & ita transgressores, nulla, uel parua pœna castigati parum uerentur eam transgredi.* Quare rogo etiam, atque etiam Prælatos, concionatores, & confessarios, qui asistunt Regiæ Maiestati, eiusq; proceribus, vt eos hæc admoneant, (quorum aliquot, etiā ipse admonui): simulq; eisdem persuadeant, ut ob amorem Dei, & utilitatem publicam, & in pauperes misericordiam, inueniant aliquam rationem, qua primi iudices, qui odium transgressorum incurrunt inquirendo, & curando, vt coram ipsis accusentur sua mercede fruantur: neque sua fraudentur postremi, qui sunt iudices appellationum confirmantes, uel infirmantes sententias priorum. Et quidem una (salua eorum saniore sentētia) posset esse, vt postremi iudices accipiant omnem illam pœnam, quā primorum pœnæ adiecerint, etsi nihil adijciant, uel eam minuerint, remittant sententiam exequendam primis, quibus earum pœnę cedant. Admoneo etiam religiosos, qui præfatos iudices deprecantur, ne huiusmodi transgressores, ulla, vel solum parua pœna puniant sub boni specie male facere; cum illud sit vti misericordia iniusta; de qua in

c. est iniusta misericordia. 23 q. 4. Dum enim paucos nocentes a pœna iusta liberant, plurimos innocentes grauibus ærumnis inuoluunt.

SVMMARIVM.

32 *VSVRA non est semper lucrum societatis salua sorte remanente, & quo modo id fieri potest per tres contractus, &c.*

33 *Intellectus nouus c. per vestras. de donat. inter virum & uxo.*

34 *Vsurariam non esse consuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, salua sorte, qua ratione defendi videtur.*

34 *Consuetudo immemorialis habet vim constituti.*

35 *Mutuum non facit sola securitas pecuniæ data.*

36 *Dominium rei non facit transire in alium sola periculi receptio.*

37 *Dominus non omnis de suo ut libet disponit.*

38 *Obligatio debitoris non tollitur securitate adiecta.*

32 NOTO decimo quarto, quod ex tex. & prædictis colligitur, magnæ quæstionis esse, an aliqui possint inter se societatẽ ita cōtrahere, vt alter, salua sorte principali, aliquid ultra illã sine vsura capiat? Cui respondimus affirmatiue in Man. Confes. c. 17. nu. 254. quod ipsum Vlyssiponæ antea consulueramus, monstrãdo in primis quendã modum ad id Maiestati Regiæ, a quibusdam iuris doctoribus oblatũ, non fuisse vllatenus admittendum. Quem modum collegimus à Ioan. Maio. in 4. dist. 15. q. 49. Syl. in uerb. societas. q. 2. & ex Caiet. in lib. 17. respon. respons. 11. * quæ nunc habetur in opusculis suis tomo 1. tract. 31. responsione 11. Qui tamen mercatoribus parum placuit, eo quod parum lucri sibi allaturus uisus fuit; quamuis pro sua in religione Christianam obseruantia ab alio abstinuissent. Modus autem præfatus quem ipse Regiæ Maiestati obtuli consistit in faciendo tres contractus, quorum primus sit societatis, quo alter conferat pecuniam, & alter operam & industriam ad commune lucrum, & damnum. Secundus, quo qui operam & industriam confert, assecuret alteri sortẽ principalem, iusto in id pretio sibi ab eo constituto, aut altero tãto ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollendas molestias, & suspiciones malas rationum reddendarum de lucris, & damnis earundem conueniant; vt qui sortem assecurat, etiam assecuret alteri lucrum certum, pro incerto, iusto etiam in id pretio constituto, aut altero tanto ex lucro remisso. Quem inquam modũ dicimus esse licitum, cessante omni fraude usuraria, & simulatione, & infamiæ periculo. Cuius iustitia efficaciter probatur, eo quod omnes fatentur, hos tres contractus iuste cum tribus diuersis hominibus fieri posse, & quod nullo textu nec ulla ra-

tione

tione probari potest, cur cum uno, & eodem fieri non possint cessante omni fraude, & vsuraria, & dolosa simulatione: ita quod lucrum illud certum, quod pro dubio; sed verisimili afsicuratur, speretur ex iusta negotiatione societatis, & non alia illicita. Addimus præterea in dicto Manua. Confess. c. 17. nu. 255. secuti præfatum Ioan. Maio. vbi supra, prædictos tres contractus vno, & eodem tempore ita fieri posse, ac tribus diuersis; cum eadem ratio id persuadeat, argumento. l. illud. ad l. Aquil. modo, vt diximus, fiant cessante omni fraude usuraria, & iniusta simulatione. Addimus, item quod qua ratione fieri potest per tres contractus formales, & expressos, ita fieri potest per tres tacitos, & æquiualentes; quia regulariter, eadem est virtus taciti, quæ expressi. l. cum quid. ff. de reb. cred. & c. 2. de rescript. & duorum æquipollentium. l. fin. ff. mand.

Post hæc scripta cum præfatum Manual. Conf. latinitate donaremus, posuimus exemplum faciendi hoc per contractus tacitos, & æquipollentes, cum summa probationum, quos olim Vlysiponæ adduxeramus nempe. Si quis negotiator publice protestaretur, se paratum ad accipiendam pecuniam a quocunque volente illi conferre illam in societatem cum pacto de assecuratione sortis ad rationem 4. pro centum, & lucri certi quatuor pro duodecim incerti lucri. ita quod ex lucro incerto verisimili duodecim, ex centum accipiat quatuor pro assecuratione sortis, & quatuor pro certificando lucro 12. & consequenter non teneatur reddere nisi quatuor: & postea alius sciens hanc protestationem confert ei centum, dicens: Ego confero tibi centum in societatem negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam. Pro quo præter prædicta vrget
33 c. per vestras. de donatio. inter vir. & vxo. sic noue inductum. Ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti onera matrimonij sustentet. & ita intentio eius fuit; vt dos salua seruaretur: siquidem ob hoc iubebat illam a marito auferri; & ita videtur noluisse, vt ad lucrum, & damnum mercatori traderetur, quod erat eam periculo obijcere. Voluit item certum aliquod lucrum inde prouenire ad matrimonij onera sustentanda: at hæc duo fieri non possunt sine assecuratione capitalis, & sine redemptione lucri incerti pro certo: ergo Papa tacite voluit illa fieri. Vrget item, quod in multis Galliæ partibus, quando in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus, & montibus idem seruari: quod ecclesiæ, & viduæ, & pupilli more immemoriali antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor securos pro centum in suam sustentationem lucrarentur.

Quæ

34 Quæ plane consuetudo defendi nullo modo potest per intellectū, quem Ioan. And. & nonulli alij in d.c. per tuas. assignant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, & pupillorum cum illo lucro mutuari poterat: quia esset vsura, quæ neque etiam ad redimendos captiuos admitti potest.c. super eo. de vsuris. Vrget item quod nullo alio modo defendi potest, quam dicendo, quod exordium cœpit ab hoc societatis modo, qui fit cum securitate, & redemptione prædictis, & continuata fuit vsque ad illud tempus. Ad quod conijciendum vrget etiam, quod vix tertiam partem lucri dubij verisimilis, quod sibi pro sua rata regulariter obuenire posset, accipiebant, & accipiunt. Nam verisimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant nisi quatuor pro centum, quod significat, illos reliquas duas partes pro securitate eiusmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere.* Vrget etiam, quod consuetudo immemorialis habet uim constituti, & per eam probatur titulus, vel priuilegium, quod allegatur pro ea l. hoc iure.§. ductus aquæ .ff. de aqua quot. & æst. & c. super quibusdam. §.præterea. de verb. signif. Et quod prædicta consuetudo erat immemorialis, vt potest allegari, quod habuit originem a modo contrahendi societatem, adiecta præfata duplici assecuratione. Prætera vrget etiam quod præfata regna cum primis omnium semper floruerunt pietate, sanctitate, & eruditione; & quod in initio præfatæ consuetudinis homines eorum, (vt par est credere) non erant peiores: sed multo meliores, quam nunc sumus, & ideo non permisissent consuetudinem huiusmodi vsurarium tanto tempore coalescere, nisi aliqua ratione iustificari potuisset. Obstare tamen ijs videtur, primo, quod Caiet. quem pro nobis citamus, in d. respon. 11. videtur esse contrarius. Secundo quod expresse damnat contractū quendam societatis allatum ex Germania, quo quis dabat, in societatem centū alicui mercatori saluo capitali, eo pacto, ut sibi redderentur secura quinque in anno pro sua parte lucri ex eis quærendi. Tertio quod etiam expresse asserit ipse, quod contractus societatis, quo saluo capitali reddantur quinque pro centum pro parte lucri, non potest iustificari per præfatos tres contractus subintellectos. Quia ex natura contractus ipsius societatis nō subintelliguntur. Quarto quod etiā asserit, non licere contrahere societatē cum aliquo mercatore, eo pacto, ut ipse teneatur assecurare capitale, & aliquā partem lucri. Quinto quod ex hac opinione sequeretur, licere nobilibus mutuare ad vsuram, quatuor pro centū iux. l. eos. C. de vsuris. Sexto quod ex eadem uidetur aperiri uia exercendi vsuras, ad rationem quatuor, uel quinque pro centum.

Sed hæc nullatenus obstant. ad primum enim respondetur, negando,

do, quod Caiet. sit contrarius: quia immo in 2.art. præfatæ respons. expresse dicit quod licite potest fieri, per tres contractus prædictos, ut in contractu societatis saluum maneat capitale.

Ad secundum respondetur concedendo id, quod ipse ait; nempe, quod contractus simplex dandi in societatem centum, saluo capitali, & quod quinque reddatur pro parte lucri, est illicitus, si formaliter, uel æquipollenter, non fiant præfati tres contractus: sed non si fiant illi, quod ipsemet concedit. Et quod non dicimus nos ualere, uel esse licitam consuetudinem aliquarum partium Italiæ, & Galliæ; qua orphani, & uiduæ dent mercatori centum in societatem, ut saluo capitali reddantur illis quatuor in anno: sed quod illa consuetudo potuit habere iustam originem à contractibus initis cum prædicta duplici assecuratione: & quod si possetsatis constare hoc, & quod intentio eorū, qui eam introduxerunt usque ad tempora nostra, fuit tacite, & æquipollenter facere id, quod a principio fiebat, posset iudicari licita; & quod ad coniiciendum hoc multum faciunt præfatum.c. per uestras, & alia supradicta.

Ad 3. concedimus etiam, quod non licet contrahere societatem eo pacto, ut alter teneatur assecurare aliquod lucrum, & capitale, quod ipse ait: sed negamus, quod contracta prius tempore, uel natura societate, non posint de utriusque libera uolumtate assecurationes illæ fieri, quod nos asserimus, & ipse Caiet. fatetur.

Ad 4. concedimus, quod contractus societatis, vt saluo capitali, aliquod certum lucrum reddatur conferenti pecuniam, non potest iustificari per prædictos contractus subintellectos, ex sola natura contractus; quia non subintelliguntur ex sola illa: sed negamus quod non posit iustificari per eos formaliter, siue expresse, vel æquipolenter, siue tacite additus, ut prædictum est.

Ad 5 negamus ex hac opinione sequi, quod liceat nobilibus mutuare ad vsuram 4. pro 100. sed solum licere nobilibus, & quibusque alijs inire societatem cum pacto, quod capitale, & aliquod lucrum, sint salua, & secura conferenti pecuniam, soluendo pro assecuratione, quod iustum fuerit, quod longe diuersum est.

35 Ad sextum, negamus per hoc aperiri viam exercendi vsuram ad quatuor pro centum; quia vsura non quæritur nisi ex mutuo vero, vel palliato, & ex hac opinione solum sequitur, quod potest quæri lucrum quatuor pro centum ex contractu societatis, & prædictis assecurationibus, quæ sunt longe diuersa; & à diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff de minorib. Intelligenda sunt autem hæc omnia, vt prædiximus, cessante omni fraude, & simulatione, ita vt coram Deo formaliter, aut æquipollenter prædicti tres contractus fiant; quia nisi cessantibus

tibus his, nec duo, nec vnus quidem fieri posset. Posteaquam hæc scripsimus præfatus Sot, vir alioquin doctissimus lib.6.q.6.art.1. de Iust. & iur. tria de hac re scripsit, Primum nihil interesse an huiusmodi cõtractus eodem tempore vel diuerso fiant, quod recte dictum videtur, quoad Deum, & forum conscientiæ, licet multum interesse posset quo ad homines, & forum exterius, ad peius præsumendum, cum eodem tempore, quam cum diuersis fiunt, argumento, cap. ad nostram. de emptio. & vend. & c. illo vos. cum eis annot. de pignor. Secundum licere inire prædictos tres contractus cũ tribus diuersis hominibus, imo etiam, si primus scilicet societatis, & secundus scilicet lucri certi pro incerto cum vno fierent; & tertius scilicet securitatis cum alio, quod etiam communiter approbatur. Tertium non esse licitũ, primum scilicet societatis, & tertium scilicet securitatis capitalis, cum eodem facere, neque eodem tempore, neque diuersis, per nouam quãdam, sed parum perpensam rationem. Nempe quod pecuniam in societatem conferre securitate a socio præstita, aut etiam collatam sic assecurare, re vera sit mutuare, aut mutuum facere. Quia conferens ita pecuniã, vel incipiens sic collatam habere, eius dominium in recipientẽ transfert, cum eius periculo maneat: & consequenter pro suo libito perinde illa vti possit, ac si mutuo data fuisset, negotiando, & prædia, vel census emendo, aut alias distrahendo, eo quod si pereat eius damno pereat: etsi seruetur, eius commodo seruetur. Quod non contingit quando cum vno fit primus contractus societatis, & secundus lucri. tertius autem de securitate cum alio; tunc enim is, cui pecunia traditur non tenetur restituere, & ei qui ad id tenetur, pecunia non datur, & sic nullum mutuum inuenitur. Quæ certe ratio, etsi primo aspectu cuipiam tardo, veri speciem præ se ferre videatur, nullatenus tamen est firma.

36 Primo quidem, quod aperto iuri contrarium est, dicere, dominium rei eo solo in alium transire, quod periculum in se recipiat: tum quia expresse Grego. nonus in c.1. de commodat. definit, iuxta l.1.C.eod. id quod conceditur alicui certi vsus gratia cum pacto, vt totum periculum sit penes recipientem (etiam si casu fortuito pereat) esse commodatum: & constat dominium rei commodatæ in commodatarium non transire, secundum glo. ab omnibus recep. in d.c.1. de commod. tum quod idem Grego. in c. final. de deposito iuxta l.1. §. si cõueniat. ff. eod. definit; commendatum alicui custodiendum cum pacto, vt custodientis periculo maneat, esse depositum, & constat depositi dominium non transire in depositarium, l.1. & l. licet. ff. depositi. Tum quia culpa, & mora regulariter transferunt periculum in debentem, vt idem Grego. vtrobique præsupponit, & tamen noto notius est culpam,

37 pam, & moram non esse titulos transferendi dominij. Secundo, quod etiam est iuri contrarium dicere, quod quis possit disponere pro libito suo de omni re, quæ suo periculo, vel commodo stat, aut perit. Quia omne commodatum, & depositum cum pacto, vt periculo commodatarij, & depositarij maneat, quoad restituatur, & omne aliud quod est penes aliquem, qui est in mora restituendi, manet, vel perit eius periculo; & tamen certi iuris est, non posse illos iuste eis vti in alios vsus, quam in quos acceperunt, uel habent. Adeo quidem, quod si in alios vsus vtatur contra voluntatem cōmodantis, deponentis, vel alias tradentis furti conueniri poterit, & dupli, vel quadrupli damnari. §. placuit. inst. de oblig. quæ ex delict. nascun. l. qui vas. §. vetare. ff. eod. l. fin. §. sed si quidem. C. de iure domin. impetran. auth. præsenti. C. de fideiuss. Tertio, quod etiam iuri repugnat dicere, quod socius apud quē pecuniam constitui, ad restitutionem non teneatur, eo quod aliquis tertius securitatem præstiterit: quia perinde tenetur ac si nullā securitatem præstitisset. Nullo enim iure, nec vlla ratione probari potest eximi quem ab obligatione, eo quod alius illius debita assecuret. Nā nec fideiussio, neque pignora eam tollunt, aut diminuunt; quia hæc omnia adduntur ad augendam, & nō ad diminuendam obligationē: & inducta ad augendum non operantur diminutionem, nec e contrario. l. legata inutiliter. ff. de adimēdis legat. & c. fin. de verb. signif. quia inducta in vnum finem non debent contrarium operari. c. ad nostrā. de app. l. 1. ff. eod. Quarto quia socius meus nō potest vti pecunia, quā ego in certam negotiationem illi trado, in aliam: & ita non potest vti pecunia, quam ad mercaturam faciendam dedi, in emendos census, quamlibet salua mihi maneant lucrū, & sors: id enim esset vti re mea in alios vsus, quam in quos eam tradidi: quod species furti, & peccatū est. l. si conuenerit. ff. pro socio. & argumento prædicti §. placuit, & l. qui vas. §. vetare, & Clementi. quia contingit. de religio. domi. & eorū quæ ibi pulchre tradidit Card. Quinto quod etiam cōtra ius est dicere, quemlibet, in quem dominium rei transit de ea pro sua voluntate disponere posse: Id enim locum non habet, quando cum aliqua reseruatione, & onere vtendi ea in certum finem, vel modum transiit: vt dominium rerum, quas primus maritus vxori suæ dedit transfertur in illam l. fœminæ. C. de secund. nupt. & vt dominium Primigeniorum, & multarum aliarum rerum transit in eos, qui ad ea uocantur. Et consequenter quamuis pecuniæ dominium ad socium transferretur; quia tamen transfertur cum ea reseruatione, & onere, vt ea vtatur in talem negotiationem, aut in tractandas merces, non potest in alias res, quam in destinatas expendi. l. 1. & l. legatum. ff. de administ. rer. ad ciuit. pert. l. legatum. de usufruct. leg. & dicta Clem. quia contingit. Cum

igitur dominium rerum in accipiētem non transferatur eo solo, quod eas recipit, cum pacto, vt omne periculum casuum fortuitorum ad se spectet per primum argumentum; & hoc solum faciat assecuratio: cumque nemo eo solo, quod rem periculo suo recipiat uti possit ea in alios vsus, quam in quos recipit, per secundum argumentum: cumque nemo, in quem transit rei alicuius dominium, reseruato aliquo iure, vel onere, possit ea iuste vti, nisi saluo illo iure, vel onere per tertium
38 argumentum cumque denique securitas a tertio præstita obligationē sortem restituendi socio nec adimat, nec diminuat per quartum argumentum; perspicuum profecto est, prædictam Soti rationem quatuor de causis corruere, ideoq; nihil concludere; & nostrā conclusionē manere firmam. Quam etiam confirmat ea consideratio, quæ ex præfatis infertur, quod socius tradens pecuniam cum his conuentionibus, cogere potest socium negotiantem, vt eam in illam solam negotiationē, in quam tradidit impendat, & etiam ab eius societate discedere, si contrarium faciat. l. si conuenerit. & l. si socius. ff. pro socio. non obstan-
39 te assecuratione, & lucri certi pro incerto venditione: aut ei auferre suam pecuniam, & alteri dare, quatenus ius, & pacta patiuntur: quin & alia pacta addere potest, quibus societas clarissima efficiatur, & exprimere id, quod iure tacite inest; scilicet se nolle, vt ea pecunia in alias negotiationes, quam in illas, aut illas, vtatur: nec aliud lucrum certū, vel incertum sperare, quam quod illa, vel illa negotiatione comparabitur: immo & addere pœnas contractui soluendas, si aliter, quam cōuenerit, vel tacite iure intelligitur, negotietur. Quod non ideo asserimus, vt cupiamus homines ab antiquioribus modis lucrādi ad hos nouiores adducere. Nec quod credamus, multos tam exiguo lucro contentos fore; sed quia vis veritatis, & iuris, in id nos adigit: & quod magnopere desideremus auidos homines ad magna lucra illicitis modis facienda, ad hæc parua modo licito quærenda allicere; qui forte nulla via licite quærenda proposita ab illis non discederent: & quidem credimus non esse hoc vsuræ tam finitimum; quam sunt census personales, quos prædictus Sotus concedit, quos tamen infra Notab. 22. impugnabimus.

SVMMARIVM.

40 *Interest quid, & quotuplex.*
41 *Interesse damni, & lucri quid.*
42 *Interesse ex mutuo capitur tribus casibus secundum omnes.*
43 *Interesse extra rem regulariter non debetur.*
44 *Vsuram, nec dispensatio, nec vis facit licitam.*
44 & 46 *Interesse, & vsura differunt iuxta leges Romanas.*

Et ita

45 *Et ita non debetur intereſſe eo ſolo quod vſura debeat.*
46 *Pecunia plus valet apud negotiatorem;quam apud alios,vt triticum ſeminale apud volentem ſeminare, & non habentē aliud ſimile.*
47 *Pretium rei non augetur per furtum, aut vim.*
48 *Vendere, quis ſuum poteſt pretio, quo ſibi valet, quamuis alijs non tantumdem valeat.*
48 *Pecuniæ duplex potentia ad lucrandum.*
48 *Virtuti magis, quam vitio fauendum.*
49 *Papæ commentanti non creditur, vt legem ferenti.*
50 *Intereſſe damni, & lucri, vt differunt.*
51 *Vendere vt licet ſpe lucri.*
52 *Amor an dicatur cogere vt timor.*

NOTO decimo quinto ex tex.& prædictis licitū eſſe mutuanti accipere aliquid vltra ſortem nomine intereſſe, tam lucri ceſſantis,
40 quam damni emergentis. Et quia multi percupierunt vt explicaremus, quid in noſtro Manua. Confeſ. c.17.nu.211. appelletur intereſſe, & quotuplex ſit, & an vtrunq; capi poſsit, & peti a mutuante; tam pro illo loco, quam pro iſto dicimus, prætermiſsis ſubtilitatibus tam definitionis intereſſe, quam membrorum diuidentium, & ſubdiuidentium ipſum. De quibus late Bar. Bal. Sali. & alij nouiores. in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. (quibus ex parte materia obſcuratur.) Dicimus inquā primo id quod iam tranſtulimus in Manua.Cōf. c.17. nu.211. Quod intereſſe in genere eſt damnum emergens, & lucrum ceſſans, eo quod aliquid fieri ceſſatur ſecund. glo. in verbo. poſſibile. C. de ſent. quæ pro eo quod. In qua definitione coniunctio *&* accipitur. pro, *vel*, & verbum *fieri* pro vt comprehendit, *non fieri*, eo quod non facere, ſit facere. l. ſi mora. ff. ſolut.matr.& gloſ. recep.l.2. in prin.ff.de verb. oblig. & ita in propoſito intereſſe id dicitur, quod mutuans perdit de ſuis rebus, aut deſinit lucrari eo quod mutuat, aut eo quod ad præſtitutum diem non ſoluitur. Et ſic duplex eſt intereſſe, alterum damni emergentis, alterum lucri ceſſantis, glo.4.d.l.1.cuius §.
41 final. id probat. Exemplum damni emergentis: habeo pecunias quibus reficiam domum, ne corruat, aut quibus æſtate volo triticū emere in totius anni alimenta, aut fœnum pecoribus, aut ſepta, ſiue aggeres aquæ molendinorum reſtituere, aut mea debita ſoluere; quas mutuo tibi: & quia eas ad præſtitutum diem non ſoluiſti domus concidit. Triticum duplo carius emi, pecora fame interierunt, molendina non molunt: aut intereſſe debitoribus meis ſoluo, aut res meas vilius vēdo, quo illis ſatisfaciam: damnum ex hoc mihi ſubſecutum dicitur intereſſe damni emergentis. Exemplum intereſſe lucri ceſſantis: ſum mer-

cator, habeo pecunias, quibus merces emere volo ad negotiandum, eas tibi mutuo: & die præfixo non restituis; lucrum quod ob id facere cesso, est meum interesse lucri cessantis.

42 Secundo dicimus, quod inter omnes conuenit, vtrumque horum contingens ob mutuum peti posse in duobus casibus. Prior est cum culpa, aut mora in solutione præcessit. gloss. celeb. c. conquestus. de vsur. per c. dilecti. de foro compet. c. peruenit. & c. constitutus. de fideiuss. & l. 1. sub finem. C. de senten. quæ pro eo quod inter. prob. opti. tex. in l. 3. §. fin. ff. de eo quod certo loco. Posterior autem casus cum ante, aut post moram contigit: mutuum tamen datum fuit per aliquã vim regis, ciuitatis, aut cuiusuis alius. Tertio, inter omnes etiam conuenit, interesse damni exigi posse, etiamsi nec vis, nec mora aliqua interueniat; modo mutuatarius admonitus fuisset tẽpore mutui, damni quod euenire poterat, & fuisset contentus illud vna cum sorte mutuata soluere, vt expresse determinat D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primũ. In quibus tribus casibus non solum licet accipere, & exigere; sed etiã a principio conuenire de summa, quæ vltra sortem sibi rependenda est, ex verisimili illo interesse damni, aut lucri: vt late prædictus Sot. scripsit lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iure: quamuis magis, quam alij hanc materiam restringere sit conatus. Quarto, quod solum dubitatur de casu, in quo quis sponte, sine vi mutuat pecunias expositas negotiationi, aut rerum frugiferarum emptioni, & cessat a negotiatione, ac frugiferorum emptione, possit capere licite interesse lucri cessantis cõtingentis ante moram & culpam? Nam Inno. tenet, quod non, in cap. final. de vsur. quem præd. Sot. laudat, & sequitur, quamuis dicat se cõtrariam opinionem minime damnare: & pro sua opinione adducit primo prædict. Inno. in d. c. final. qui hoc affirmat. Deinde S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum, qui videtur ei ponere hanc differentiam inter
43 interesse damni, & interesse lucri, & Durand. & Scot. quos dicit esse secutos Thomam. Tertio, quod nullus tex. videtur reperiri, qui concedat hoc interesse lucri cessantis accipi ab eo, qui culpa caruit, nec moram in solutione adhibuit: Quarto quod videtur ei, nullum antiquũ Doctorem aperte oppositum tenuisse, & quod immo Scot. in 4. dist. 15. q. 2. & Durand. in 3. dist. 37. q. 2. D. Tho. sequuntur.

Pro contraria tamen sententia, quæ receptior est, facit primo, quod, vt etiam ille dicit, eam tenent Conrad. de cõtract. q. 30. Syluest. verb. vsura q. 19. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 4. & Adria. in 4. de restit. q. de vsura. Addimus nos, quod etiam eidem tenent Panor. in cap. fin. de vsur. & ante illum Host. & Anton. in c. salubriter eod. tit. & Ioan. And. in d. c. final. quatenus dicit, dictum Host. habere locum, quando debitor solutionẽ distulit: quia alias quisque voluntatem negotiandi fingeret, & postea

pecu-

pecuniam ad interesse daret. Quæ ratio solum includit, nostræ opinioni locum non esse, quando re vera, & coram Deo mutuans negotiari non vult, sed fingit se velle, quod omnes fatemur: & consequẽter Ioan. And. fateri debet, aut nihil suam rationem valere, aut nostrã opinionem esse veram. Et etiam Ioan. de Lignano grauissimus Doctor, & Lauren. de Rodul. in d.c. salubriter tenent idem, quod Host. & etiam S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 15. tres rationes ad id adducẽs: quamuis dicat melius esse, vt huiusmodi contractus dissuaderẽtur, qđ nos etiam fatemur, nisi quando constaret maius obsequium Deo per eorum exercitium præstitum iri. quod toties vsu uenit, quoties proximus liberaretur a magno damno mutuata sibi pecunia iam mercaturæ parata pro exiguo lucro interesse lucri cessantis. Præcipuarum rationum, quibus ad id mouemur prima est, quod ipsemet Sot. fatetur, interesse damni vnius domus ex mutuatione proueniens iuste posse accipi: & constat, id esse interesse, quod extra rem dicitur secundum Bart. & alios in l. 1. C. de eo quod interest, & quod tale non magis debetur, quam interesse lucri cessantis. l. si sterilis. §. cum per venditorem. de actio. empt. Ergo si illud iuste accipi potest absque eo, quod culpa aut mora præcedat, poterit. & hoc, argumento. l. illud ad l. Aquil. Secunda, quod idem Sotus fatetur quod interesse lucri cessantis, culpa & mora nõ præcedentibus, accipi potest ab eo, qui vi aliqua mutuat.
44 At vis non potest vsuram licitam facere, cum illa iure naturali, & diuino prohibita sit, vt dictum est supra eod. Commem. num. 7. & ipse latius probat: igitur ob interuentum vis, huiusmodi interesse lucri accipere non licebit, aut, quamuis illa non interueniat, licebit. Tertia, quod Alexand. iij. expresse determinauit in cap. super eo. de vsur. nõ posse dispensari super prohibitione diuina vsurarum, & quod vt nullatenus mentiri licet; ita nec ad vsuram dare: & consequenter, quod sicut nulla vi fieri potest, vt quis licite mentiatur: ita nulla vi fieri potest, vt ad vsuram licite detur. Cum ergo Sotus fateatur non esse vsuram accipere interesse lucri cessantis ob mutuatas aliqua vi pecunias ad negotiandum paratas; confiteri debet, quod nec accipere illud ob easdem sponte mutuatas sit vsura. Quarta, quod aliud est accipere interesse lucri cessantis, & aliud vsuram, vt singulariter, & aperte dicit Scæuola, in l. 3. §. fin. ff. de eo quod certo loco, quatenus asserit, quod debitor ob non solutionem debiti interdum tenetur ad soluẽdum interesse lucri, quamuis summam vsurarum permissarũ superet. Quinta, quod idem Scæuola clare vbi supra significat, non omnes creditores licite posse recipere interesse lucri, eo quod debitores sua illis debita non soluãt tempore præstituto. Quia mercatores accipere possunt, & alij non; & consequenter significat plus deberi mercatori ob pecu-
45
niam,

niam, qua negotiatur, quam alteri, qui non negotiatur; Cui consequens videtur vnam, & eandem pecuniæ summam plus ualere apud mercatorem paratum ad negotiandum cum ea, quam apud aliũ, qui non est cum ea negotiaturus: & ideo si plus aliquid recipit quã alius, non recipit plus, quam habebat & dedit. Sexta quod vt proxime di
46 ctum est, præfatus Scæuola significat, quod pecunia, quã habet mercator paratam ad statim negotiandum plus valet, quam altera tanta, quam habet alius non paratam ad negotiandum. Imo plus quam altera tanta, quam ipsemet habet a negotiatione separatam. ob quod, qui ei eam furaretur, plus restituere teneretur, quam si alteri furatus fuisset: vt & qui habet triticum seminale ad statim seminãdum, aliud simile ad idem non habens; plus valet ei, quam aliud tantundem alteri non seminaturo: & qui furaretur illud ei teneretur restituere plus quam si aliud tantundem furaretur alij, qui seminare nolebat. Aut eidem ipsi aliud simile ad serendum habẽti, iuxta omnium mentẽ, quã late Caiet. 2. 2 quæst. 78. art. 2. explicat. Septima, quod contra ius est dicere, quod ex sola culpa debitoris, aut mora solutionis interesse lucri cessantis debeatur. est enim contra di. l. 3. Ibi, *quod si merces solebat comparare, puto & lucri habendam rationem*. Ex quibus uerbis clare colligitur, quod licet leges Romanæ vsuras constitutas solui iubeãt propter solam solutionis metam in quibusdam contractibus, l. mora. §. in bonæ fidei. ff. de vsur. & l. vlt. ff. de peri. & commo. rei vend. l. fructus. C. de action. emp. non tamen iubent solui interesse lucri cessantis, nisi quando saltem cum mora debitoris facultas, & voluntas propinqua & verisimilitudo lucri faciendi in creditore concurrit, per d. l. 3. §. fi. Et communis opinio in d. l. 1. C. de sent. quę pro eo. contra glo. eius & alias ei similes tenet, nihil esse immutatam per illã legem, quo ad hoc, vt soluatur interesse, quod ante illam solui non debebat. Et ita longe alia est ratio soluendi interesse lucri cessantis, a ratione soluendi vsuram: & consequenter non infertur illud esse illicitum, eo quod vsura sit illicita, cum a separatis non fiat illatio. l. Papinianus. ff. de minorib. Octaua, quod ex his omnibus sequitur, quod quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum inest, absolute considerata non auget eius pretium, nec faciat valere pluris, quam sine illa: considerata tamẽ ea prout est personæ, quæ illa scit & vult vti, facit, vt pluris valeat: vt facultas generandi, quæ inest tritico absolute considerata non efficit, quod plus valeat: considerata tamen, quod est eius, qui illud iam satum habet, aut satui præparatum, aliud simile ad seminandum non habens, facit, vt pluris valeat, ad effectum, vt vendere & mutuare carius posit; & qui furto illud sustulerit, plus ei, quam alteri restituere teneatur. Et ita, qui mercator mutuat aliquam pecuniã

negotiationi paratam accipiendo aliquod lucrum vltra similem quãtitatem, quamuis accipiat plusquam valebat quantitas mutuata, considerando eam absolute; non tamen capit plus quam mutuauit, considerando eam cum illa qualitate quod erat parata a se ipso ad negotiandum: & consequenter non accipit vsuram. Nona, quod nullo iu
47 re, nec vlla ratione probari potest, quod pretium alicuius rei crescat, eo quod subtrahatur furto manifesto, aut non manifesto, ui, aut metu: quamuis enim ratione pœnæ, aut iniuriæ reus cogi posset ad aliquid plus eo soluendum in pœnam delicti commissi, iuxta titulos. ff. de furtis, vi bono. rapto. quod metus causa. & Inst. de obligatio. quæ ex delict. nascun. & de vi bono. rapto. non tamen ideo, quod pretium eius crescat, eo quod furto subtractum, aut vi, aut metu extortum fuerit. Vnde, qui sic deliquit, non tenetur restituere in foro conscientiæ, amplius quidquam, quam simplex ablatum sine aliquo incremẽto, iuxta glos. singul. & recep. c. fraternitas. 12. q. 2. & honorem, si aliquem ademerit. Fatentur tamen omnes, quod si quis ab alio furto, aut vi, aut metu, auferret pecuniam ad negotiandum paratam, aut triticum sationi præparatum, & non habenti aliud simile, tenetur plus restituere illi, etiam in foro conscientiæ: quã si abstulisset ab alio, qui non habuisset illa sic parata. Ergo necessario confitendum est, illam pecuniam, & illud triticum plus valere illi, qui seminare, & negotiari vult, & potest: quam alijs id facere nolentibus. & consequenter si mutuat, potest accipere aliquid amplius ratione interesse pecuniæ.
48 Decima, quod licet, qui habet aliquid, quod cõmuniter, nec sibi nec aliis pluris quam decem valet, plus alteri vendere non possit (quamuis ementi multo pluris valeat) tamen si pluris sibi valeat, recte eam vendere potest eo pretio, quo sibi valet, accipiendo pro ea tãto plus, quanto sibi plus valet, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. & Scotum in 4. dist. 15. quæst. 2. receptos. At vt dictum, & probatum est, centum scuta plus valent mercatori illis statim, negotiari volenti; aut alteri prædia fructifera occurrentia sibi emere cupienti; quam aliis, quibus id faciendi animus nõ est: ergo illud amplius sine vsura recipere poterit. Vndecima, quod hoc interesse non accipitur propter mutuatam pecuniam; neque etiam propter facultatem generalem, & absolutam, quæ ad lucrandum eidem inest; sed propter facultatem specialem lucrandi, quam habet, ob id quod est ad negotiandum parata, & consequenter non erit vsura illud percipere, argumẽto eorum, quæ de vsuræ definitione supradicta fuerunt num. 5. Cum nõ recipiat illud ratione mutui; sed ratione illius facultatis specialis maioris, quam habet apud illum, quam apud alios. Duodecima, quod virtuti potius, quã vitio fauendum est. c. 1. de postula. præla. c. quando. 2. qõ. 5. mutuare

autem coacte non est actus virtutis; mutuare vero ex amore, & charitate fic. Cum ergo, qui coactus aliqua vi mutuat, capere hoc intereſſe poſsit, etiam ſecundum Sotum, vt ſupradictum eſt, a fortiore poterit idem facere, qui ex amore, & caritate mutuat. Decimatertia, quod ipſe Sot. vbi ſupra fatetur intereſſe lucri ceſſantis deberi a mutuatario, & poſſe a mutuante accipi, ſi cum tali pacto mutuum accepiſſet, quod elicit, & quidem recte, ex Thom. 2. 2.qō.78. artic.2. ad primum.

49 Non obſtant illa argumenta quibus mouetur Sot. Ad primũ enim reſpondetur concedendo, quod Inno. quartus, quē pro ſe adducit in c.fin.de vſur. tenuit illam ſententiam, vt Doctor comminiſcēdo in illud c. non autem vt Papa ſtatuendo illud: & ita non tenemur, eam magis ſequi quam aliam, quæ in comminiſcendo in aliis locis tenuit: Adeo quod Hoſt. quem communis ſequitur in c.1.de conceſſ.præben. lib.6. diſceſsit a quadam eius opinione, quam tenuit interpretando vt Doctor illud c. a ſemetipſo, vt Papa conſtitutum.

50 Ad ſecundum reſpondetur concedendo, quod S.Thom. quem pro ſe citat in d. q.78.art.2.ad primum, ponit quidem differentiam inter. intereſſe damni emergentis, & intereſſe lucri ceſſantis, quoad hoc, vt intereſſe lucri non accipiatur, tanquam res iam quæſita & perdita vt intereſſe damni recipitur, non autem quoad hoc, vt nihil recipi poſſit. Tum quia ratio, quam ille reddit, ſcilicet, quod non poteſt vendere, quod nondum habet, & multis modis impediri poteſt, oppoſitum concludit. Concludit enim nō poſſe recipi intereſſe lucri tamquam rem iam quæſitam, ſignificando, quod poteſt recipi tamquam res ſperata, quæ poteſt multis modis impediri. Tum quia ipſemet in ead.2.2. q.62.art.4. dicit, quod qui alteri in ſemine ſato nocet, aut in alia re, quæ nondum eſt adquiſita, ſed ſperatur adquiri, quamuis non teneatur reſtituere quantum collecturus eſſet impedimentis ceſſantibus; ad iuſtam tamen, & probabilem quandam compenſationem tenetur. Itaque dictum Diui Thomæ noſtrę concluſioni non aduerſatur, quāuis eam moderetur, vt dicamus, quod qui mutuat non tantum intereſſe debet accipere, quantum alius ſui ſimilis, & æqualis altera tanta

51 pecunia lucrifacit, impedimentis ceſſantibus; ſed quantum meretur illa facultas, & ſpes lucri veriſimilis, quam pecunia illa in mutuante habet, conſideratis modis, quibus impediri poteſt. Quemadmodum qui habet prædium aliquod ſatum, non debet tanti vendere fructus ſperatos, quanti valerent, ſi eſſent collecti proſpere, ceſſantibus impedimentis; ſed quāti valet illa ſpes colligendi, cōſideratis modis, quibus eorum collectio proſpera impediri poteſt.

Nec plus obſtat, quod de Durando adducit in 3.diſt.37. Quia idem

ait

ait, quod Thom. & per ead. verba; Nec, quod de Scot. adducit in 4. dist. 15.q.2. Quia licet alia pulchra in hac materia dicat, vbi ab eo citatur, sicut in aliis solidis solet: tamen hanc distinctionē Diui Thomæ non adfert. Immo expresse dicit in ead. dist. colum.6. Quod qui habet pecuniam negotiationi expositam, eam mutuare potest constituta pœna certæ rei sibi soluendæ, nisi ab eo restituatur, vt se indemnem seruet, & ita sentit, eum posse damnum in mutuatione, & lucri cessatione acceptum recipere.*

Ad tertium respōdeo, quod si præfatus Sotus, satis meminisset præfatam l.3.§ fina. de eo, quod certo loc. & perpendisset præfatas duodecim rationes, non fuisset visum ei, hanc sententiam firma ratione carere.

Ad quartum respondetur negando, quod nullus antiquorū doctorum hanc sententiam tenuerit; quia supra citauimus Host. Ioan. And. Panor. Anto. & alios multos eam tenuisse. Immo, & in octaua ratione monstrauimus, Iurisconsul. Scæuola eam sensisse. * Neque obstāt etiam alia duo argumenta omnibus aliis fortiora. Alterum est, quod qui voluntate spontanea mutuat, non facit id coactus: & qui coactus non mutuat, non videtur dicere posse, quod per aliū impeditur lucrari, donec mora, aut culpa solutionis adsit; & consequenter, qui sine vi mutuat, non videtur posse accipere quidquam lucri, cū illud ei ante culpam, aut moram ab alio non impediatur. Alterum est illud, qđ Caiet. 2.2.q.78. art.2. ad primum (licet nostram opinionem tueatur) adfert; scilicet, quod quamuis aliqua res, dum est in particulari potentia lucrandi, pluris valeat: quam alia eiusdem speciei, & bonitatis ab illa potentia separata; sed non si sponte ab illa extrahatur. Quēadmodum triticum seminatum, aut ad seminandum paratum pluris valet, & vendi pluris potest, quam aliud eiusdem speciei, & bonitatis a tali potentia separatum: si tamen sponte ab illa potentia, quæ lucrū continet separaretur, non posset pluris, quam aliud eiusdem bonitatis vendi; & sic videtur, quod quamuis pecunia, quæ negotiationi exposita est, aut eidem statim exponenda pluris, quam alia similis valeat: sed simul ac sponte mutuo datur sponte ab illa lucrandi potētia extrahitur, & ita non pluris, quam alia valet; neque ob eam plus quam ob aliam peti potest.

52 Ad hæc duo argumenta Caieta. respondet multis verbis, quorum summa est, quod qui amore, & caritate mutuat, quo proximum par uo damno, a maiori liberet, non dicitur mutuare sponte, secundū mentem D. Thomæ 2.2.q 78. art.2. ad primum; sed aliquo modo coactus. Pro quo facit, quod qui e naui seruandi sui causa merces in mare iacit, etiam sponte l.1. & toto tit. ff. ad l. Rhod. de iact. c. maiores. §. item

quæritur. de baptiſ.non facit voluntate abſolute ſpontañea: ſed conditionaliter vitandi maioris mali gratia. Aduerſus tamen hanc reſponſionem Caietani fortiſsime facit primo; quod iuſtum, aut iniuſtum non conſiſtit in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum; ſed in rerum, & operum externorũ æqualitate, & inæqualitate, iux. doctrinam Ariſtote. 2.& 5.Ethicorum. & D.Thomæ recepti 2. 2.qõ. 58.art.10.& q.59. art. 2. Secundo quod nihil refert, an mutuatio fiat ob miſericordiam, caritatem, amorem, aut odium, vel crudelitatem ad hoc vt mutuum dicatur iuſtum, vel iniuſtum; vel ad hoc, vt iuſte aliquid ratione illius deſideretur, aut capiatur, ad inducendum reſtituendi neceſsitatem, vel ad liberandum ab ea. Tertio, quod quamuis mutuatio poſsit eſſe bonum opus caritatis, aut malum ei repugnans, eo quod fiat animo iuuandi, vel lædendi proximum; non tamen ob hoc dicetur iuſta, aut iniuſta ad hoc vt neceſsitatem reſtituendi inducat, aut ab eadem liberet. quia, vt in Manual.Confeſ.cap.24. nu. 5. diximus, ſola peccata contra iuſtitiam ſpecialem inducunt reſtituẽdi neceſsitatem. Quarto, quod videtur doctrina noua, & contraria l. vlt. C.ſi quis teſtar. aliquem prohibuer. & cõcluſioni S.Thomæ, quæ fundatur.in ea, 1.2.q.6.art.6.quam in Manua.c.17.num. 15. & 6.ad aliud propoſitum accommodauimus: puta, quod neque miſericordia vel pietas, neque amor, vel preces blandæ ſine mendacio, & fraude adhibitæ inducunt neceſsitatem, aut vim ſufficientem, ad hoc, vt quis dicatur coacte feciſſe aliquid ad effectum, vt poſsit reſtitutionem petere, aut ab ea liberari. Quare ad prius argumentum reſpondeo, concedendo quidem, quod qui mutuat motus caritate, & miſericordia ad opitulandum proximo, nõ dicitur mutuare compulſus coactione, quæ reſtitutionem inducat, aut tollat. Concedendo etiam, quod qui ſponte mutuat, non dicitur impediri a lucro quærendo, per alium, ita vt ille teneatur ei reſtituere illud, eo ſolo, quod impediuit eum: ſed negando, quod qui ſponte a lucrando ceſſat, vt ſubueniat alij, non poſſit iuſte accipere tantum, quanti res mutuata ſibi valebat; & quanti ſpes lucrandi iuſte poteſt æſtimari. Nam & carpentarius, latomus, aut alius operarius, qui ceſſat a ſuo lucro, & officio, meis precibus, vt me comitetur aliquo proficiſcentem ſponte quidem deſiſtit a lucrando: ſancte tamen a me exigere poſſet, id quod probabiliter lucrifeciſſet. Qui etiam ſponte vicino modium tritici ſeminalis ad ſeminandum parati mutuat, iuſte exigere poteſt ab eo tantum, quãtũ ſibi tempore, quo dedit valebat; licet alijs non tantundem valeret, per ea, quæ paulo ante, nu.54. diximus. Qui etiam ſponte dat cuipiam triticum ſatum, iuſte poteſt accipere pro eo tantum, quantũ illud cum ſpe veriſimilis fructus valet. Eadem igitur ratione nullam iniuſtitiam cõmittit,

mittit, qui sponte omittit emere prædia, vel merces, vt pecunias, quas ad id paratas aut expositas habet, mutuet alteri petens lucrum, quod illius caussa omittit, aut quantum illa pecunia, cum illa commoditate valet. Nec est vlla vi opus ad id excusandum, nec est vsura, quia nihil accipit vi mutui; sed ratione lucri, quod propter mutuatarium non facit; & in effectu sunt duo contractus. Alter mutui: alter facio, vt des, hoc est lucrari cesso, vt tibi mutuem, & illud rependas, iuxta l. naturalis. ff. de præscrip. ver. aut est venditio illius lucri verisimilis iuxta mentem S. Tho. 2.2.q.78.art.2.ad 1. Ad posterius argumētum respondeo, quod dictum Caiet. assumptum in eo, solum intelligitur de illo, qui suam pecuniam quam habet ad lucrandum paratā simpliciter ab illo fine tollit, nō dando eam alteri ad iuuandum eum, & postea tantum pro illa vult, quanti cum illa commoditate lucrandi valet. Nostra vero conclusio intelligitur de illo, qui pecuniam cum lucrandi commoditate coniunctam dat alteri. Concludamus itaque licitum esse mutuanti aliquid amplius accipere, nō solum ratione interesse damni emergentis: sed etiam lucri cessantis; neque solum ratione eius, quod moram, aut culpam in solutione commissam subsequitur: sed etiam eius, quod ante euenit. Quæ tamen conclusio intelligenda est, dummodo dolus, & fraus palliandi vsuras absit: & modo, non tamquam res adquisita, sed tamquam res in spe posita, & quæ impediri multis modis potest, æstimetur, maxime si mutuatur cum pacto de resarciendo illud interesse. Nam etiam Sot. in d. quæstio. 1. art. 3. lib. 6. pro indubitato ponit, quod interesse lucri cessantis, accipi, & peti potest, quando a principio mutuationis promissum fuit illud.

SVMMARIVM.

53 *INTERESSE capi non potest secundum aliquos, nisi concurrant septē, quæ tamen omnia non sunt necessaria.*

54 *Interesse ante tempus, quo lucrifieret capi non potest.*

53 NOTO decimosexto ex prædictis, quod non sunt necessariæ tot conditiones ad iuste capiendum interesse lucri cessantis ex mutuo, quot Conradus in q. 30. de contract. & quidam alij alibi requirunt, sed aliquot sic. Prima enim est, vt hic lucrandi modus non tantum sibi placeat, quātum negotiationis; quod tenet etiam Syl. uerb. vsura, q. 19. quæ tamen non videtur necessaria. Tum quia nulla lege vel ratione probatur, quod vnus modus lucrandi de se iustus fiat iniustus ex sola voluntate æque libenter vtendi eo, atque alio: quamuis ille esset melior. * Quod post hæc nostra scripta tradidit Sotus lib. 6.

q.1.art.2.de iust. & iure. Et addit, & quidem recte eod.lib.q.1. art. 5. de iust.& iure, nihil referre an mutuans sit rogatus, & quæsitus a mutuatario; an vltro mutuet: modo id quod ad iustitiam commutatiuam pertinet seruetur. Nam vt supra dictum est, iustum, & iniustū non in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, sed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate consistit, secund. Aristotelem 2.& 5.Ethicor.& D.Thom. receptum 2. 2. qō. 58. art.10.& q.59. art.2. Secunda conditio est, quod interesse sit verum; quæ necessaria est iux. mentem glosæ, & omnium d. c. conquestus. Satis tamen est, vt tempore mutui lucrum pactum sit verisimile, quāuis postea non subsequatur, ut recte Medina dixit in Codi. de restitutio.fol.132.*

54 Aduertendum tamen est, quod per Extrauag. Pij V. editam super cambijs, & relatam a nobis in Manua. Confes.c.17.nu. vlt.litt. N. (& referendam, Deo propitio, in Commentario c. vlt. de vsuris: in quo de cambijs agetur) vetitum est, ne post illam campsores possint ab initio conuenire de certo interesse; quam tamen ad mutuantes extra materiam cambiorum non extendi super eadem extrauagante annotauimus. * Tertia quod mutuatio, vel non solutio sit causa amissionis lucri, secundum omnes; qualis non est (secundum Caiet. & Medi. vbi supra) quando mutuans aliam pecuniam habet, qua negotietur; quanto minus erit si mutuator non erat negotiaturus, nec frugifera empturus; etiamsi non mutuasset. argumento auth. multo magis. C. de sacrosanct. eccles. Quod valde ponderandum est circa illos campsores, qui non negotiarentur, etiamsi non cambirent; attamen dicunt se pro interesse capere aliquid vltra sortem, quam mutuant. * Quæ tamen limitatio Caiet. non procedit, si aliam pecuniam ad alios fines, veluti, ad fortuitas necessitates destinasset, neque negotiationi cōmittere vellet, quod prudentiæ est. Quarta vt mutuans non sit dandis vsuris assuetus; quæ tamen non procedit in foro conscientiæ: in quo veritas præualet præsumptioni. c. tua. de sponsal. & fieri potest, vt quis in alijs vsurarius sit, & in hoc non. Quinta vt non recipiat interesse, priusquam labatur tempus intra quod illud verisimiliter lucri factum fuisset; quia subrogatum subire debet naturam, seu cōditionem eius, cui subrogatur l. eum qui. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. & capit. ecclesia. vt lite pend. nihil inno. & id quod accipitur pro interesse subrogatur ipsi interesse; quod tamen non percipitur ab initio mercium, vel prædiorum emptorum: sed postea tempore messis vel vindemiæ, vel nundinarum, vel alio tempore, in quo merces venduntur. Per cōsiderationes tamē Medinæ vbi supra, interesse lucri verisimilis a principio conuentum, potest capi etiamsi in fine, dum recipit, constet, nul

lum

lum lucrum factum fuisse, argumento. c. in ciuitate. de vsuris. Sexta, vt mutuatarius non egeat extreme: quæ etiam non videtur necessaria; quia non tenetur ex præcepto subuenire illi gratis: immo satisfacit mutuando, vt cum poterit soluat, per ea, quæ diximus in Manua. Confess. c. 17. nu. 60. & mutuare sine interesse esset donare. Septima, vt mutuans ob hoc non incurrat infamiam vsurarij apud simplices, æstimantes illud interesse, esse vsuram ob similitudinem; cum omnis species mali fugienda sit. 1. Thess. 5. & c. cum ab omni, de vita & honest. cler. Quæ conditio, quamuis ad euitandum peccatum scandali necessaria sit; non tamen ad euitandam vsuram, & obligationem restituendi, quæ ex sola iniustitia nascitur; per tradita in præfato Manua. Confes. c. 17. nu. 6. quale non est peccatum scandali, quod est contra caritatem. Thom. 2. 2. q. 43. in princip. Octaua, quod caussa principalis mutuandi sit subsidium necessitatis vitæ, salutis, honoris, aut bonorum proximi: quæ tamen est necessaria, licet sit honestissima, per dicta in prima conditione. Nona, vt non capiat, neque paciscatur totum interesse, quod verisimiliter expectatur cessantibus impedimentis casualibus, sed solum tantum, quantum valet illa verisimilis expectatio consideratis impedimentis præfatis. Nam qui prædium satum vendit; non potest tanti vendere, quanti valet triticum, quod verisimiliter colligendum speratur, cessantibus prædictis impedimentis: sed quanti valet verisimiliter illa spes, subiecta illis, quibus impediri potest, vt dictum est post Thom. in præced. notab.

Credimus tamen, quod qui mutuat pecunias negotiationi, aut rei frugiferæ emendæ destinatas, ea lege, vt ei soluatur pro interesse tantum, siue sit multum, siue parum, siue nihil, quantum alij eiusdem artis altera tanta pecunia lucri fecerint: aut quantum fructus rei frugiferæ, quam emere volebat impensis deductis valebunt. Quia hoc interesse non tanquam iam lucrifactũ, sed in spe lucri positũ exigitur.

SVMMARIVM.

55 *MVTVANS, licite capit id, quod soluit, quia, non est ei solutum.*

56 *Mutuanti, an liceat capere interesse non promissum.*

57 *Vsura nõ est capere quantum reddidisset prædium quod ob mutuum non fuit emptum, quamuis non tantum fuisset mutuo datum &c.*

58 *Vsura est lucrum, quod capit mercator pro interesse pecuniæ mutuatæ, qua non erat negotiaturus nec frugifera empturus.*

55 NOTO decimo septimo ex textu, & prædictis, quod qui cogitur soluere interesse, vel vsuras creditori suo, eo quod mutuatarius nõ soluit ei mutuum stato die, licite potest ab eo recipere illud, quod sic soluit;

soluit; & etiam compensationem iacturæ, quam fecit vendendo res suas minoris, quam valerent: aut emendo triticum, aut vinum maioris, eo quod stato die debitori ei non soluit, quia id non accepit vi mutui; sed ratione interesse damni emergentis, quod debetur: dummodo secundum aliquos concurrant duo; nempe quod monuerit debitorem damnum emersurum, & quod quæsierit mutuum gratuitũ sufficiens ad uitandum illud, & non potuerit inuenire: quorum tamen posterius non videtur necessarium: quaniã nulla lege, nec vlla efficaci ratione probatur, creditorem mutuantem teneri ad mutuum gratuitum quærendum, quo liberet mutuatarium a damno, quod ob non solutionẽ incurreret. Sed neque prius videtur necessarium: tum quia interesse intrinsecum, siue intra rem, quale est incrementum pretij vini, tritici mutuati, sine alia vlla monitione, mora facta, debetur. argumento. l. vinum. ff. si certũ petat. & l. 3. §. fin. ff. de eo quod cert. loco: Tum quia etiam interesse extrinsecum, (quod appellat Bart. communiter receptus extra rem, in l. 1. C. de senten. quæ pro eo quod. nu. 12.) frequenter debetur sine alia promissione: vt cum in re quæ debetur non inuenitur interesse intrinsecum, qualis est pecunia numerata. l. nũmis. ff. de in lite. iuran. & declarat Bart. vbi supra, nu. 21. licet quando in re debita potest considerari interesse intrinsecum regulariter non veniat extrinsecum per l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. em ptio. saltem in emptione, & venditione, vt sentit Alciat. in d. l. 1. C. de sent. quæ pro eo &c. c. vlt. & tunc non sufficeret admonitio, quia requireretur solutionis promissio, saltem, quod ad exigendum, licet non quoad sponte oblatum accipiendum.

56 Noto decimooctauo ex textu, & prædictis, quod volens emere aliquod prædium, aut domum, quæ sibi aliquid annuatim redderet, pecuniam, quæ id, vel eam empturus erat, mutuat alteri præsertim promittenti recompensationem potest accipere, & petere ab eo prouentum, quem ex illa, vel illo facturus erat, quoad pecunia reddita fuerit, secund. Antonin. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 15. quem cõmunis sequitur. Tum quia is æquatur mercatori mutuanti pecunias ad emendas merces paratas. Tum quia illud accipit ratione interesse lucri cessantis; sicut mercator. Tum quia, qui vendit aliquod prædium, & tradit illud emptori qui non soluit; potest accipere loco interesse tantum, quantum reddit illud, etiam si pretium soluẽdum deponeret. l. 2. C. de vsur. vbi glos. secuta Azon. & recepta per alios ait, id etiam iure Canonico procedere: quod tamen videri potest limitandum saltem in foro conscientiæ, quando illæ pecuniæ pro quibus prædium dabatur, iustũ illius pretium essent. Quia si prædium mille aureis valet, & propter necessitatem, aut alias rationes, (quæ donationem non contineant) 500. illi

foo. illi detur, non posset accipere plus, quam dimidium prouentus illius, per ea, quæ ad aliud propositum in cap. Nouit, de Iudic. not. 6, a num. 21. scripsimus. Si quidem in foro conscientiæ illa pecunia, nisi dimidium illius census emi non poterat. Addimus tamen, quod si tu omnibus illis pecuniis non indiges, sed septingentis; quibus tamen a me mutuo tibi datis prædium, aut merces, quas expediret emere non possem, & omnibus sic; & vt tibi mutuarem a lucro cessaui; accipere potero interesse mille aureorum, vt recte Medina considerauit in Codice de reb. restitu.

58 Noto decimonono ex textu, & prædictis quod nō possunt quidquā capere iuste ratione interesse lucri cessantis hi, qui nolunt, vel nō possunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad interesse. Neque illi mercatores, qui certa pecuniæ summa negotiantur, & non maiori; & aliam quam habent mutuant ad interesse. Neque hi, qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus suo proposito sufficientibus reliquas pro interesse mutuāt. Neque qui ab aliis sumunt grandes pecuniarum summas, quas aliis, atque aliis ad interesse tribuant nolētes, illis negotiari, nec cēsus, vel alia frugifera emere (quamuis alias ad negotiationem habeant.) Quia clarum est, nullos præfatorum posse prætendere vllum interesse verum, vel verisimile lucri cessantis, sed solum fictum, & inane. An autem ratione cābij, vel alia iusta capere possint aliqui, dicetur in commentario c. final. de vsur. vbi de Cambijs agitur.

SVMMARIVM.

59 *MONS Pietatis, & alia similia qualia sint.*
60 *Mons Pietatis approbatur per Concilium, & Papam Leonem ex certa scientia, & modo specialissimo.*
61 *Custodia rei conuenit ei, ad quem eius emolumentum principaliter pertinet, & cui pereat.*
62 *Mons Pietatis non accipit a pauperibus propter mutuationem; sed propter custodiam.*
63 *Montes Pietatis communiter instituti non desinunt esse liciti, eo quod posset melius institui.*

59 NOTO vigesimo, ex textu & prædictis, quod non sine magno colore visum est aliquibus vsurarium id, quod in mōtibus pietatis, & aliquot aliis similibus operibus exercetur ad subueniendum pauperibus in Italia & alijs terris institutis, quod magnis viribus nititur probare Caietanus in opusculo de monte Pietatis; quem sequitur

Sot.

Sot.lib.6. q.1.art.6.de iust.& iure, quia instituuntur hoc modo. Prælatus aliquis, aut Dominus aut opulentus homo, aut Ciuitas donat, aut relinquit aliquam quantitatem tritici, vel pecuniæ numeratæ alicui loco, vel reipub. ea lege, vt mutuo dentur pauperibus, pignoribus acceptis, vt exiguum aliquod soluant singulis mensibus pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non soluerint pro uictu, & salario ministrorum, qui sunt habituri curam custodiendi dictum triticum, aut pecuniam mutuandi, & recuperandi, seruandi, & restituendi pignora tempore oportuno. Ita quod aliquid amplius vltra sortem mutuo datam singulis mensibus capitur ad prædicta onera sustentanda. Quod, vt dixi, visum est vsurarium aliquibus, præsertim Caietano,
60 & Soto in locis prædictis. Primo quidem, quia mutuans palam capit aliquid vltra sortem mutuo datam. Secundo quia alioqui liceret cuilibet homini pio, & priuato deputare aliquam pecuniam, aut triticū ad mutuandum pauperibus, ea lege, vt caperet aliquid vltra sortem pro salario, labore, cura custodiendi, mutuandi, pignora capiendi, & restituendi ea tempore oportuno. Quia eadem in vtroque ratio militat, quod tamen secundum omnes est falsum. Tertio, quod non videntur pauperes teneri custodire magis pecuniam, aut triticum, quod sibi de illo monte pietatis mutuo dandum est: quam triticum, & pecuniā præfati homines; quia non est suum, argumento l. 1. & l. necessario. ff. de peric. & commod. rei vend. & l. incendium. C. si certum pet. §. is cui. inst. quib. mod. re contrah. obl. nec est futurum suum, quoad vsq; mutuo acceperit. Quæ licet simul cum auctoritate Caiet. fuerint in caussa, cur neque in cathedra prælegendo, neque extra illam respondendo super hoc contrariam sententiam asseruerim: nunc tamē eam assero. Primo quidem quod Leo Papa decimus in Concil. Lateranē. sess. 10. (cuius tenorem etiam doctiss. Ioan. Medina refert fol. 113.) per bullam patentem approbauit prædictos montes; & declarauit, eos esse licitos, & sanctos, affirmans idem fecisse suos prædecessores Paulum II. Sixtum IIII. Innocen. VIII. & Iulium II. & non vtcumque, & in forma communi approbauit, vt aliqui censent; sed ex certa scientia. De quarum approbationum differentia late tradunt Panor. & Dec. in rubr. & c. 1. & c. venerabilis. de confir. vtil. vel inut. & alij alibi. Neque vt cumque approbauit, & declarauit ex certa scientia; sed recensendo argumenta vtriusque partis, & laudando multū montium huiusmodi institutores, & concionatores, qui eos persuaserunt, & Pontifices Maximos, qui magnas indulgentias eorum amplificatoribus concesserunt.

Secundo, quod responsio, qua Caiet. præfato Concilio respondet, parum modesta videtur: & qualem magnus ille, idemq. in Concilia

oecumenica

œcumenica & maximos Pontifices maxima obseruantia D. Thom. Aquinas non dedisset; & quæ a doctiss. Medina satis confutatur; & ego minus auderem dicere id, quod præfatus Sot. vbi supra dixit, nẽpe omnia illius Concilij nomine recepta fuisse. Tum quia significat, præfatam approbationem parum nos obligare; tum quia licet illa responsio vtcumque aliquid valere posset, quo ad declarationes legum humanarum, quas Concilium fecit; cuiusmodi est exemplũ, quod ibi ille ponit: nihil tamen valet quo ad declarationes legum diuinarum, quæ ob id, quod non suscipiantur, non desinunt esse veræ, nec obligare. Non enim quisquam dicere potest, Concilium in ista declaratione errare potuisse; cum hæc declaratio pertineat ad legem diuinam, & ad materiam definiendi, an aliquid sit peccatum mortiferum, nec ne; in qua Concilium non potest errare c. maiores. 24. q. 1. cum aliis citatis ibidem a glos. Immo neque Papa, quatenus est Papa, vt habet receptior sententia Thomæ 2. 2. q. 11. art. 2. Pro qua facit c. hæc est. & c. quoniam vetus. 24. q. 1. quæ latius retulimus in c. Nouit. de iudi. not. 3. nu. 45. & seq.

61 Tertio, quod inter omnes, tam illos, quam nos conuenit, iustum esse, vt ministri, quibus iniunctum est onus custodiendi, mutuandi, & recuperandi mutuo datum; aut recipiendi, seruandi, restituendi pignora pauperibus, suam mercedem honestam habeant: & hanc illos habere debere ab eo, qui ad illud tenetur, & diuersitas in eo consistit, quod Caiet. & eius sequaces dicunt, quod ipsi montes, aut Ciuitates, quæ ipsos suscipiunt, eam soluere tenentur, & non pauperes. Nos autem dicimus, quod pauperes, ad quos emolumentum illorum montium peruenit, tenentur, & non ipsi montes, aut Ciuitates, in quibus ipsi constituuntur; quia id palam sensit Conc. in d. sess. 10. dum pro ratione suæ decissionis subiicit illa verba: *Qui commodum sentit, onus quoque sentire debet*. Quæ est vna pars illius regulæ iuris, lib. 6. Qui sentit onus, debet sentire commodum, & e contra. Et patet prædictas pecunias, & præfatum triticum, non esse data, vel relicta Ciuitatibus, vel ciuibus ad commodum eorum, quatenus sunt tales; sed ad commodum pauperum; etsi perirent, aut imminuerentur, illis solis perirent, aut diminuerentur, & non aliis: & secundum ius ad illum pertinet custodia rei ad cuius commodum & vtilitatem custoditur, & cui perit, aut lucri fit. l. 1. & l. necessario. ff. de pericu. & cõmo.

Quarto, quia iustum, & firmum esset legatum, aut donatio, quibus aliquid pauperibus cum aliquo onere relinqueretur, aut donaretur. argumento l. id quod pauperibus. C. de episco. & cleri. & l. si quis ad declinandum. eod. tit. & consequenter iuste illis donari, & relinqui decem millia aureorum, cum onere, vt illa semper seruentur in archa,

aut chirographis assecuratis iustis pignoribus, vt eis in vsus suos vtātur accipientes mutuo pignoribus datis, & statis temporibus soluendo, & nunc aliis, nunc vero alijs sint vsui, & vtilitati. Et cum illorum solum commodis seruiant, ad illos solos etiam pertinebit illorum custodia: & consequenter illi debent contribuere, & conferre id, qđ fuerit necessarium ad soluendam iustam mercedem ministris; qui datis idoneis fideiussoribus subierunt curam, & laborem custodiendi, & mutuandi pecuniam, vel triticum; chirographos, & pignora recipiēdi, & custodiendi; solutiones recuperandi, & pignora restituendi. At nulla æquabilior, neque iustior contributio, & collatio, siue collecta fieri posse videtur; quam instituendo, vt ab vnoquoque pro singulis mensibus, quibus mutuum durauerit, certum quid tribuatur, quod ita exiguum sit, vt verisimiliter non excedat iustam præfatorum ministrorum mercedem.

Non obstant in contrarium adducta: Ad primum enim respōdeo,
62 quod pauperes mutuum accipientes nihil soluunt ratione mutui; sed ratione custodiæ, & administrationis montis, qui eorum commodis custoditur & regitur. Nam & Sotus confitetur, posse quem accipere aliquid a mutuatariis pro officio, & obligatione, qua teneretur ad mutuandum eis; quod ipsum ante illum dixit singulariter Scotus in 4. dist. 15.q.2. Ad secundum respondeo, magnum discrimen esse inter hominem pium, de quo in argumento, & montem pietatis: quia illius pecunia sua est; etsi nollet mutuare, non posset ad id cogi: dominiū autem pecuniæ montis pietatis penes communitatem pauperum est, aut penes aliam, ea lege, vt tota eius vtilitas pauperibus cedat. Per quod in effectu fit sua, & administrator montis habet officium, & obligationem mutuandi; & ad id cogi potest. Ad tertium respōdeo negando custodiam illius montis, ad alios quam ad pauperes principaliter pertinere: cum saltem principaliter sola ipsorum vtilitas in eo respiciatur, quod præfatum Conc. in præfata sessio. exprimit illis verbis: *Cum pauperes commodum sentiant; etiam impensam, quæ parua est, sen-*
63 *tire debent.* Quare nihil videmus, quod in re tam sancta, & per tantū Conc. approbata, damnandum sit. Contra vero videmus multa laudanda, quorum laudibus, alij ad alia similia pia incitentur. Non obstat quod melius esset constituere aliquem reditum annuum, quo sine onere aliquo pauperibus mutuaret. Tum quia hoc esse melius illo non arguit illud esse malum, cum bono vino detur melius, l. vbi autem non apparet. ff. de verbor. obligat. & virginitas, quæ melior est matrimonio. c. virginitas. 32. q. 1. non arguit, illud esse malum: cum sit vnum de septem sacramentis Ecclesiæ christianæ, iux. glo. celeb. c. veniens, de transact. redactum. in canonem in sessio. 24. Conc. Trid.

Tum

Tum quia satis est, quod Concil. Lateranen. iudicauit, præfatum modum constituendi montem esse bonum. Tum quia pecunia, qua constituendus esset annuus reditus in stipēdium pro administratione adimeretur monti, & diminueret illum. Tum quia ex illa sola pecunia, qua præfatus reditus constaret, posset constitui mons alius pauus alicui populo satis aptus.

SUMMARIUM.

64 *VSURA non est accipere fructus pignoris pro soluenda dote dati, noua ratione, sex alijs reiectis etiamsi maritus non sit gener.*

65 *Bona omnia sunt communia inter maritum & uxorem in Lusitania.*

66 *Dotem, qui promittit, & non soluit, videtur promittere emolumentum, quod mediocriter ex illa quæri potest.*

67 *Vsura non est accipere certum quid pro dote promissa singulis annis.*

68 *Quod etiam vidua capere potest &c. & talia statuta valent.*

64 NOTO 21. ex textu, & supradictis, quod gener licite potest percipere fructus pignoris fructiferi traditi sibi a socero in cautionē dotis soluendæ, vt est casus c. salubriter. de vsuris. & l. pater. ff. de doli mal. excepto. Quia non capit eos vi mutui veri, vel palliati: sed alia ratione, quæ a varijs varia redditur, vt in c. 1. lib. 1. variar. resolutionū. refert diligentissime doctissimus Doctor Didac. a Leiua, & Couarr. qui iampridem multis annis auditor noster fuit studiosiss. in hac Academia Salmanticensi, eo maiore hanc nostram diutinam peregrinationem honorans, quo id candidius in suis præclaris operibus, testatur: nunc autem in magnum suarum litterarum, & virtutum testimoniū Episcopus factus est Reuerendiss.* quique postea euectus in Illustrissimum totius Castellæ Præsidem, cum omniū magno desiderio, hanc miseram vitam; ante vnum circiter annum, in alteram, vt merito creditur, felicem cōmutauit.* Quæ tamen ratio satis iusta nobis adhuc non videtur inuenta. Nam illa quæ est communis, (scilicet quod illos accipit ratione damni emergentis, aut lucri cessantis) non conuenit. Tum quia non quadrat textui: tum quia si conueniens esset, cōcluderet, nullum esse discrimen inter dotis, & alterius rei debitum; quod absurdum est. Tum quia quando certum esset, aut verisimile, maritum nullum damnum suarum facultatum passurum ob dotē non solutam, neque lucrum facturum ob illam solutam, prædictos fructus accipere non posset. Tum quia etiam quando ob id aliquod damnū pateretur, vel aliquod lucrum, verisimiliter faceret, nequiret capere fructus, nisi posita ratione inter illud damnum, vel lucrum, & valorē

fructuum: & nisi damnum vel lucrum exæquarit valorem fructuum:
quod repugnat antiquissimæ consuetudini, quæ nunquam eiusmodi
rationes, & calculum admisit: cum tamen consuetudo sit optima le-
gum interpres. c. cum dilectus. de consuetud. Minus conuenit Secun
da ratio, quam reddit Ioan. ab Anania. in d.c. salubriter.nu.8. cui nō-
nulli consentiunt,scilicet,quod accipit eos ratione damni emergentis,
quod patitur in sustentanda vxore: quia vxorem sustentare non est
pati damnum; sed debitum officium præstare. Non satisfacit etiam.
tertia eademq; noua ratio Medinæ in Codi. de restitutio. q.1. de vsu
ris. puta, quod socer videtur donare illos fructus pignoris: quia præfa-
tum cap. salubriter. nulli donationi innititur. Non etiam satiat. quar
ta,eademq; nouissima Soti, quam reddit lib.6. q.3. art.2.de iust.& iu-
re; nempe, quod maritus tenetur ad onera matrimonij sustentanda:
quorum vnum est dotis custodia. Tum quia contextus non se fundat
65 in custodia dotis. Tum quia sequeretur ,quod in Lusitania & in alijs
terris vbi omnia bona inter coniuges fiunt communia non haberet lo-
cum præfatum c. salubriter. quod contra omnem morem, & consue-
tudinem est.Tum quia nullus unquam alius vsque ad ipsum dixit,cu
stodiam dotis esse onus matrimonij: quin potius ipsius custodia, &
rectus eius vsus, sunt leuamen, & adiutorium, sicut & contrario per-
ditio eius, & sumptus, quos in alendo se, suaq; vxore,ac domo facit,
sunt onera eius. Neque etiā est idonea illa sexta doctissimi Fortunij,
quam reddit in illatione 6. de vlt. fin. iuris: quem olim secuti fuimus
in hac ipsa Academia celeberrima, dum prælegeremus tit. de vsuris,
& præfatum c. salubriter. nempe quod pater tenetur ad alendam, &
sustentandam filiam suam; & ita fructus pignoris videtur donare pro
alimentis eius, donec dotem soluat. Non inquam hæc est idonea. Tū
quia sequeretur,quod illi textui nō esset locus, nisi in genero recipiē-
te pignus pro dote filiæ dotantis; quod etiam ipsemet fatetur: sed mi-
nus bene,quia is intellectus nimis restringit illum textū; semper enim
seruatus est in omnibus frugiferis pignoribus pro soluenda dote acce-
ptis, siue dentur pro dote filiæ, siue sororis, vel neptis, siue cuiuslibet
alius extraneæ, quod palam sentit lex Lusitana, lib.4. tit.14.§. e pa-
cto. Tum quia ratio, quam textus insinuat peræque omnes videtur
includere. Quare videtur reddenda septima ratio, quæ nobis videtur
conuenientissima, videlicet, quod attento,quod dos traditur in vxo-
ris patrimonium ad sustentionem onerum matrimonij. l.Pomponius.
ff.famil. ercifcun. & quod intentionis dantis dotem est, vt illa serue-
tur,& non consumatur l.vbi adhuc.C.de iure doti. & quod oneribus
matrimonij inseruiat c. per vestras. de donation. inter virum & vxor.
attentis item alijs multis priuilegijs dotis: de quibus amplissime per

66 Bal. Nouel. de Dote, qui eã dat, aut promittit, nõ solum illam dotem, expresse promittit: sed etiam præsumitur tacite promittere pro prædictis oneribus tantum emolumentum, quantum ex dote illa soluta salua existente potest facere, siue decerpere aliquis homo mediocri prudentia, & diligentia prędictus ab illo tempore, quo illa est soluenda, & ab eo, quo incipit maritus prædicta onera sustinere vsque ad solutionem, nulla habita ratione alterius damni, vel lucri cessantis mariti: & ita dans, & accipiens dotem dato, & accepto pignore frugifero pro securitate dotis promissæ, videntur tacite pacisci, vt omnes, & soli fructus illi pignoris capiantur pro solutione illius emolumenti tacite promissi. Ad quod nos mouent primo prædictæ attentiones, & considerationes, quæ colliguntur ex dicto c. per vestras. & final. de diuor. & d. l. vbi adhuc, & l. pro oneribus. C. de iure dotiũ. & d. l. Põponius. Secundo quod qui promittit centum clericis alicuius ecclesiæ cũ onere dicendi vnã missam in qualibet hebdomada, & quod illa maneãt semper salua, & quod incipiãt dicere missas a tempore promissionis; & non soluit illa statim, satis profecto videtur promittere se soluturũ reditus illorum centum pro missis, quæ dicentur vsque ad illorum traditionem; qui enim promittit aliquid, videtur promittere id, sine quo promissum consistere non potest. argumẽto. l. 2. ff. de iurisd. omn. iud. c. præterea. de offi. deleg. Tertio, quod huic nostræ sententiæ generalis consuetudo consensit, & quod contex. d. c. salubriter. insinuat in illis verbis: *Cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij sustinenda*; illa enim verba videntur significare, eum, qui aliquam dotem promittit, obligari ad soluendum tantum fructum siue reditum pro illa dote, quousque soluatur ad sustentandum onera matrimonij, quantum aliquis homo mediocris prudentiæ, & diligentiæ ex illa dote, salua ea manente, colligere potest. Per hanc decidendi rationem sine vllo scrupulo respondimus contra id, quod antea tenuimus in d. c. salubriter, cum illud, vt dictum est, interpretaremur hic Salmanticæ secuti Fortu. prædi. Nempe quemlibet maritum, quamuis non sit gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius percipere, non computando eos in dotem promissam in quamlibet longum tempus solutio dotis differatur, modo obligatio dotem soluendi esset ad præsens tẽpus: nisi contrarium expresse actum fuerit, scilicet, vt computentur in partem dotis fructus pignoris. Quia quælibet dispositio in dubio intelligitur facta secundum ius, & consuetudinem. c. cum dilectus. de consuetud. & c. caussam quæ. de rescrip. c. cum M. de constit. l. fina. C. de fideiuſ. cum multis additis per Feli. in d. c. cum M. & d. c. caussam quę.
67 & per alios alibi. Per eandem rationem decidendi concludimus, maritum posse pacisci cum eo qui dotem promisit, & non soluit; vt quoad

vsque

vsque soluatur in singulos annos, ad sustentandum onera matrimonij, tantum, paulum plus, vel minus soluat, quantum aliquis mediocriter industrius ex illa dote, ipsa salua, capere posset. Quod Panor. d.c. salubriter. & alij multi relati, a præfato D. Didaco vbi supra, & etiam Sotus tenent: quamuis contrarium visum fuerit receptius Ioanni Lupo in repet. c. per vestras. not. 6. Per hanc eandem rationem defendi potest. id, quod insinuat Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iur. puta maritum, qui dotem recepit, & hæredes eius in casu diuortij, teneri vxori viduæ, aut separatæ ad alimenta præbenda, quæ de reditu dotis, salua manente illa, dari possunt, quoad vsque illi ea persoluatur: quia quēadmodum, qui eam promisit, visus fuit in dubio ad id obligari, quoad solueret: sic videtur quod in dubio tacite qui eam recepit visus est ad idem obligari quoad vsque illam restituat ei. Quia correlatiuorum eadem est disciplina, quando eadem ratio, idem in vtroque suadet l. vnica. C. de cupress. lib. 11, & traditur late per Docto. præsertim per Feli. in suprascriptione proœmij Gregoriani. Nec vxor vidua vel separata peccat accipiendo illud incrementum dotis, ea salua. Quia non recipit illud vt vsuram ex mutuo palliato: sed vt quoddam onus promissum, adoptante pro conseruatione dotis acceptatum, tam contra se, quam pro se ab accipiente illam; quod onus tanquam reale comitatur illā quo ad vsque desinat esse dos. argum. c. ex litteris. de pignoribus. & præf. c. per vestras. de donatio. inter virum & vxo. & l. vbi adhuc, & l. pro oneribus. C. de iure dot. & aliorum, quæ ad hoc supra citamus.

68 Per hanc eandem rationem possunt defendi statuta illa terrarū, quibus cauetur, vt qui dotem promittit, & hæredes eius, quousque illam soluant, & maritus, qui recipit eam, & hæredes eius, quousque illam restituant vxori viduæ, aut separatæ certum quid ex centum singulis annis soluant: quia sicut dictum est, non iubent illud solui, vt vsuram mutui veri, aut palliati: sed vt quoddam debitum certum subrogatum loco debiti incerti, quod pro conseruatione dotis tacite promisit, qui eam dedit, & etiam tacite repromisit eandem accipiens, iuxta supra dicta; quæ omnia videntur esse memorabilia.

SVMMARIVM.

69 *CENSVS perpetuus licite emitur.*
70 *Quamuis recenter constituatur.*
71 *Et an qui in vita, aut decem, aut plures annos.*
72 *Et etiam qui pro voluntate venditoris constitui poßit.*
71 & 72 *Licet is similior vsuræ, quam alij sit.*
73 *Bartholomæus a Caranca laudatur.*

73 Censu

73 *Census redimibilis quot conditiones requirat.*
74 *Quæ omnes an probentur quibusdam extrauagan.*
75 *Census realis in persona libera constitui nequit.*
76 *Nec personalis, nec ius pignoris.*
76 *& 78 Præsertim quoad forum exterius.*
77 *Venditor nihil perdit re empta pereunte.*
78 *Emptio cum pacto de retrouendendo, & in minori pretio quando præsumitur vsuraria.*
79 *Emptio animalium, quæ non sunt, vt vsuraria.*
80 *Census realis pro rebus non necessarijs reipub. perniciosa.*
80 *Et personalis perniciosior, & seq.*
81 *Homo liber non datur in pignus, neque in seruitutem ob debitum ciuile.*
82 *Et vt venditio eius valet.*
81 · 82 *& 83 Exhortatio ad personales census dissuadendos.*

69 NOTO vigesimosecundo, quod ex tex. & prædictis colligitur, magnæ quæstionis esse; an & quando emptio, & venditio census sit, & censeri debeat vsuraria; de qua sæpe in prælectionibus publicis, & consiliis, atque responsis ad interrogata datis locuti sumus: & tandem in Manua. Confes. Hispano, in c. 17. a. nu. 232. paulo latius scripsimus, quæ in hoc comment. dilatauimus. Pro quibus postea in eod. Manu. latinitate donato solum inseruimus extrauag. fel. rec. Pij V. infra relatam, remittendo nos ad hunc locum. Dicimus itaque primum, censum esse ius quoddam recipiendi aliquam pēsionem pecuniæ, aut alterius rei vtilis in annum, mēsem, aut aliud tempus, argumento, c. peruenit, de censib. & c. præterea, de iur. patron. Secundum, quod antiqui dubitarunt, vt refert Inno. in c. in ciuitate, de vsur; an licita esset emptio huiusmodi census etiam perpetui, & antiqui, & irredimibilis: quia paria esse videntur mutuare centum in viginti annos eo pacto, vt singulis annis mutuatarius reddat mutuanti quinque pro lucro, & emere censum annuum quinque pro cētum: at illud palam est vsura per definitionem vsurę supra not. 5. datam: ergo & hoc argumento l. illud. ff. ad l. Aquil. Sed contrarium ipsemet tenet Inno. recep. ibidem per omnes: quia census antiquus est res vendibilis, & consequenter iusto pretio emi potest, Institu. de emptio. in princip. & §. 1. similior tamen est vsuræ quam emptio alicuius
70 prædii, secundum Pet. Ancha. in disputat. illa solenni, quæ incipit: Antiquis, & modernis temporibus. quam late refert Ioan. ab Anania in d. c. in ciuitate. Tertium, quod aliqui dixerunt, quod non licet emere censum noue constituendum a censuario; quia non videtur emi iuste antequam sit; & quia videtur vere fieri mutuum, & fingi vendi

tio contra tit. plus valere quod agitur. Sed communis tenet contra. Tum quia nondum nata possunt vendi.l. nec emptio.ff.de contrahē. emptio, & legari,l.cū Titius.ff.de tritico vino, oleo, leg. & stipulari,l. interdum,ff.de verb.oblig. Tum quia in dubio nemo præsumitur fingere, & peccare,c.2.de reg.iu, Tum quia,qua ratione aliquis potest donare alteri reditum annuum duorum, vel trium aureorum super aliquo prædio suo; eadem poterit & vendere illum ei vel alteri. argumēto,c.dudum,il 2. de electio. quæ est ratio Conra.de contract. q.79. & aliorum. Quæ tamen parum valet; quia in constitutione census per donationem non potest esse vlla fraudis vsuræ suspicio: & in ea, quæ fit per pecuniam sic: quod a præfatis non animaduertitur, sed omissa ratione illa probāt alia præmissa conclusionem cōem; quāuis emptio census noue cōstituendi similior sit vsuræ, quā emptio cēsus antiqui.

71 Quartum,quod licita etiam est emptio census in vitam emptoris, aut venditoris,aut vtriusq; cum pacto, vt sua morte finiatur etiam obligatio restituendi pretium, quo constitit, iux. Inno. & communem in d. c.in ciuitate, & late Panor. in disputat.5. Quamuis visum fuerit alicui, Philippum Decium cons.123, contrarium sensisse;sed si satis perpendatur,longe aliud est, quod dicit;& multæ aliæ coniecturæ occurrebāt in casu ei proposito, Plus tamen obstat extrauag. illa noua fer. rec. Pij V. infra relata nu.98. in cuius 18.glos. hoc tangemus. Quintum licitam etiam esse emptionem census in certos annos, vt in sex, decem, quindecim, aut viginti: quod perspicuum est, quando pensio omnium illorum annorum non est maior: quam pretium, quod pro illa accipitur: sed si maior sit; verbi gratia, si pro pensione decem in singulos annos centum aurei in quindecim annos darentur, suspicio maior inesset; semper tamen si pretium fuit iustum, iuxta arbitrium boni viri emptio licita foret nec censeretur facta ad palliandas vsuras, vt declarauit Conrad. vbi supra q. 79. & 8. De hoc tamen idem videtur dicendum, quod de proximo dictum est, per prædi. ex-

72 trauag. Pij V. & glos. 18. illi adiectam. Hæc tamen emptio similiter est vsuræ, quam aliæ prædictæ. Sextum licitam esse emptionem census perpetui redimibilis, id est, quem venditor tollere, siue redimere pro sua uoluntate potest. Quod duo Pontifices in duabus extrauag. suis declararunt: scilicet Martinus V. in extrauag.1.de emptio.& Calixt.in extrauag.2.eiusdem titu. Notandum tamen est, prædictos Pontifices expresse non declarasse omnem emptionem cēsus, qui redimi potest,licitam esse, & pro tali habendam: quia solum declarant tales esse, quæ in suis extrauag. referuntur, & cum certis modis, & conditionibus erant factæ. Quarum prima est, quod venditor certum prædium, in quo census constitueretur assignabat. Secunda, quod illud solum

lum illius solutioni obligatum remanebat, & non ipse, neq; alia sua bona. Tertia, quod pretium iustum soluebatur. Quarta, quod statim illud totum tradebatur. Quinta, quod venditori optio dabatur totum, aut partem, quando, & quomodo melius sibi videretur redimendi. Sexta, quod venditor ad redimendum censum non obligabatur. Septima, quod prædicto prædio pereunte, census periret. Octaua, quod prædium, in quo census constituebatur redderet saltem tantum, quantum census venditus valeret. Quas conditiones iamdiu in hac Salmaticensi Academia præd. extrauag. prælegendo, nos collegimus,
73 quas postea celeberrimus Doctor pater Bart. Caran. magnum Dominicanorum decus conterraneus noster præfatas octo conditiones redegit in sex, in summa Cōciliorum pag. 618. in his, quæ sunt paruæ formæ, & in aliis, quæ sunt mediocris pag. 387. vbi post quam de Martino V. & Calixto III. tractauit, retulit præfatas eorum extrauagantes. * Septimum, quod aliqui, (de quibus nunc est Sotus lib. 6. q. 5. ar. ti. 1. de iust. & iure) dicunt, in illis non probari secūdam, & septimam conditionem prædictarum; scilicet, quod solum prædium super quo census constituitur, illius solutioni obligatum maneat: & quod illo perdito, etiam census perdatur. dicunt enim, contextum illarum extrauagantium non habere, quod census non possit a venditoribus exigi, si prædium censui addictum periret; sed solum habere pretium pro censu datum exigi non posse: & quod si auctores earum sensissent, quod nec census exigi poterat, etiam id expressissent: qui tamen no-
74 stro iudicio male illas interpretantur. Primo quidem, quod non ideo id exprimere omiserunt, quod aliud sentirent, sed eo quod de illo nō dubitarent: visum quippe fuit eis, quod sicut sublato cemento paries ei nitens corruit: sic pereunte prædio cui census inhæret, ipse quoq; census perit: quia sublato fundamento, necesse est corruere fundatū. c. cum paulus. 1. q. 1. & ideo solum dubitabatur; an qui pretia recepissent ad eorum restitutionem tenerentur; cum census ob quos data fuerunt pereuntibus prædiis perirent. argumento c. cū cessante caussa cesset effectus. de appella. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. & ad hoc dubium Pontifices respondent, quod non. Secūdo, quod præfatæ extrauag. tanquam rem multum dubiam declararunt, quod venditores censuum, pereuntibus prædiis, super quibus fuerant impositi; non tenebantur ad restituendum pretia pro eis accepta: at non fuisset res valde, neque vllatenus dubia, si pereuntibus prædiis restassent obligati ad soluendum census, qui acceperunt pretia eorum. Nam, quāuis illa non periissent, non tenebantur illi ad restituenda pretia, nec ad redimendum census, vt ex illarum tenore constat. Octauū quod in prima, & secunda editione Manua. Confes. nobis, sicut & alijs mul

tis visum fuit, prædictas extrauag. non probare, illicitas esse emptiones redimibiles censuum, quæ fiunt absque omnibus conditionibus, cum quibus factæ fuerunt illæ, de quibus ipsæ loquuntur: quia solum probant illas sufficere, vt illæ iustæ sint: non autem probare, illas requiri; cum longe aliud sit aliquid requiri, & sufficere, iuxta glos. singul. c. statutum, in princ. verb. canonicis. de rescrip. lib. 6. Propterea in prædictis editionibus diximus, aliquas ex prædictis conditionibus nõ esse necessarias; & post hæc prædictus Sotus dixit in summa in lib. 6. art. 1. de iust. & iure, nullam prædictarum conditionum esse necessariam præter illam iusti pretij, & illam, vt venditor ad redimendũ censum non teneatur. Nonum, quod post seriam meditationem visum est nobis primam octo prædictarum conditionum esse necessariam: tum
75 quia prædictæ extrauag. ambæ id significant: tum quia in ea sumus sententia, vt census in persona libera constitui non possit, saltem sine vsuræ præsumptione, vt mox in dicto sequenti probabimus: tum quia hic de censu reali, qui in bonis constituitur, disputamus: tum quia accidens sine subiecto consistere non potest. l. si seruum. §. 1. ff. de actio. emp. Bald. in l. 2. C. de bono. posses. contra tabul. & census respectu prædiorum, in quibus constituitur, est tanquam accidens. deniq; quia in nulla parte iuris agitur de censu reali, qui super re aliqua certa non esset constitutus. * Admonemus autem nunc lectorem præfat. D. Bartholo. a Caranza, virum alioquin vigilantissimum, aut certe correctorem suæ summæ per nonnullam incogitantiam dixisse, vbi supra, primam conditionem esse, vt vendens designet, & exprimat rem aliquã, quam vendat, & alius emat. Tum quia non habent extrauag. præfatæ, vt is, qui vendit censum, vendat prædium, super quo ille imponitur: tum quia, alioquin vendens censum venderet etiam prædium; quod contra ius, & omnem morem est: alioquin enim census constitueretur super re, & prædio ementis, & non vendentis. Mens autem eius fuit dicere, quod vendens debet designare rem aliquã super qua
76 imponat censum, & alius emat illum illi rei impositum. * Secunda etiam cõditio, scilicet, quod res illa sola, super qua census imponitur, obligetur ad id, necessaria videtur: tum quia prædictæ extrauag. id significant, vt dictum est in sexto dicto. tum quia, si persona venditoris census, & alia bona ipsius ad eius solutionem obligata manerent, non censeretur emptio census realis, de quo agimus: sed personalis, de quo nunc non loquimur: aut esset cõstitutio pignoris, & obligatio securitatis pretij accepti, & solutionis census, quod vsura esset palliata: quia contra naturam est venditionis & emptionis, vt venditor se, & sua bona ad perpetuam securitatem rei venditæ obliget. Cum res empta periens post traditionem emptori pereat, & non venditori to-

to tit.

77 to tit. ff. &. C. de peri. & commod. rei vend. Tum quia licet venditor censusiuste se, suaq. obligare posset, ad assecurandum, quod prædium super quo imponitur census, est suum, & potest super illo imponere illum censum; quia iure id tenetur ratione euictionis, tot. ti. ff. & C. de euictionib. & c. final. de emptio: non tamen ex eo sequitur, quod, se debeat obligare ad soluendum censum illi prædio impositum, quamuis illud pereat; cum id iniustū sit, sicut venditor prædij tenetur quidem ad præstandam cautionem de illius euictione; non tamen tenetur præstare cautionem de soluendis fructibus eius, quamuis illud pereat, cum id iniustum sit, & repugnans omni rationi iuris diuini, & huma-
78 ni. Tertia conditio, scilicet, quod pretium sit iustum, quamuis non sit necessaria ad hoc ut emptio census sine illo facta in foro conscientiæ dicatur vsuraria, si vere venditor habuit animum vendendi censum, & emptor emendi eum: sed sic quo ad hoc, vt non sit iniusta inducens obligationem ad restituendum, per ea quæ late diximus in c. nouit. de iudic. not. 6. nu. 70. & sequen. Et ad hoc, vt in foro exteriori, non censeatur vsuraria: siquidem paruitas pretij, cum pacto de retrouendēdo, præsumptionem vsuræ interdum inducit, vt in Manual. Conf. c. 17. nu. 149. dictum est; præsertim in contractu emptionis & venditionis census, qui similior est aliquo modo contractibus vsurarijs, quam aliarum rerum emptiones, vt supra eod. c. nu. 77. & 78. dictum est. Quarta, scilicet, vt totum pretium statim soluatur, etiam necessaria videtur, etiam in foro conscientiæ, quia emptor nō debet credere, quod venditor sponte dat dilationem ad soluendum pretium, (licet ipse dicat) siquidem præsenti necessitate impulsus in suo prædio censum constituit: quemadmodum nec credere debet, eum, qui mutuum accipit, sponte sibi vsuras promittere, quamuis id ille affirmet, iuxta omnes post Thomam 2. 2. q. 78. artic. 1. ad 7. qui dicunt, eū per quandam vim necessitatis promittere; necessaria etiam videtur in foro exteriori: Tum quia illa dilatio partis pretij data ab homine compulso necessitate ad vendendum censum, quandam similitudinē mutui vsurarij significare videtur propter similitudinem maiorem, quam habet emptio census; quam aliarum rerum emptiones, per prædicta, in sex prioribus dictis. Tum quia videtur minus iusto pretio dare, qui statim non soluit ei, qui necessitate ductus censum vendit, argumento, c. 1. de plus petitio. §. plus autem. inst. de actioni. Quinta, vt scilicet, in totum, vel in partes redimi posit etiam necessaria dici potest ad effectum, quod esset iniusta emptio census; nisi plus pro eo daretur, interueniente pacto, ne per partes redimi posit, quam cum facultate redimendi per partes. Immo & ad effectum ne vsuraria censeatur, nisi plus detur, cum pacto de non redimendo per partes, quam cum con-

 trario.

trario. Quia minus iusto pretio datur, propter quod, & facultatē redimendi, quæ ex pacto de retrouendendo descendit, posset fieri, vt interdum vsuraria putaretur, vt supra tactum est. Sexta, scilicet, quod vē
79 dens non tenebatur redimere, secundum omnes, est necessaria. Septima, scilicet, quod peremptare censuaria perit census ex secunda sequitur, & per eam probatur esse necessaria. Octaua, scilicet, vt prædij reditus æquet, aut superet censum in eo constitutum nonnullis non videtur necessaria. Tum quia magis emptori census, quam venditori fauet: siquidem venditor liberatur relinquendo prædium cū suo censu emptori, per secundam conditionem: tum quia illa ex prædictis extrauag. non videtur colligi; neque nos quando eas Salmancæ prælegebamus, eam collegimus: sed nō est verum. Tum quia nemo emit censum super prædio aliquo, quod sciat non reddere tantum: tum quia pro constituto habetur, vt diximus in Manua. Confes. c. 17. nu. 219. (secuti Angel. verb. vsura 1. §. 7. & Maior. in 4. dist. 15. q. 46. & Syl. verb. vsura. 2. q. 6.) eum, qui emit prædia, aut pecora, ab his, qui non habent, aut plura, quam habent, & ea eisdem locat vsurariū esse; cui satis similis est is, qui emit censum super prædio, quod nō est, aut non tantos prouentus affert, quantus est census. Decimum, quod per dicta concludimus tenendum esse, omnes prædictas octo conditiones respectibus prædictis necessarias esse. Primo per rationes ad earū probationes adductas. Secundo, quia sicut supra insinuatum est, eodem commentario a nu. 76. & 79. omnis emptio census, etiam antiqui, aliquam similitudinem cum vsuraria habet, & multo maiorem emptio noui, qui per eam constituitur, quamuis sit perpetuus, & sine pacto facultatis redimendi, & tollendi, & longe maiorem emptio census, cum pacto facultatis tollēdi, & adimendi. quæ adeo magna est, vt in prædictis extrauag. dicatur quod etiam factæ cum prædictis conditionibus, quæ vsuræ præsumptionem, & iniustitiam diminuunt, pro vsurariis a multis habebantur, & pro talibus dissoluebātur quousq; per eas declaratum fuit, eas, quæ cum illis factæ essent, licitas esse significando, reliquas non esse pro talibus habendas. Tertio, quia pactū, quod de retrouendendo appellatur in qualibet cuiuscunque rei emptione adeo magnam vsuræ suspicionem affert, vt ipsum, & defectus iusti pretij, pro vsuraria haberi eam faciat, iuxta glos. sing. c. conquestus, de vsur. communiter recep. secund. Anton. Burgen. c. ad nostram, de emptio. & Decium consil. 167. Et constitutio noui census ad habendam per eam pecuniam sine prædictis conditionibus, videtur tantam aut maiorem vsuræ suspicionem inducere, quam pretij paruitas. Ergo illam cum pacto facultatis redimendi (quod in effectu est de retrouendendo) pro vsurario censeri debet, si fiat sine prædictis cōditionibus,

quæ

quæ hanc præsumptionem tollant. Quarto quod, quamuis hæc sentẽtia necessario probari non posset contra eum, qui mordicus contrariã defenderet, tenenda tamen est: quia neque contraria probari posset contra eum, qui hanc tueretur. Et hæc eo maiore fauore digna est, quo magis facilitatem dandi, & accipiendi censum reprimit: quoque
80 magis conuenit vtilitati animarum, & conseruationi rerum priuatarum: immo, & publicarum. Sunt enim plurimi, qui sua bona huiusmodi censibus onerant ad quædam minime necessaria, & ad quædã superflua; immo & mala; qualia sunt profana, vana, & interdũ noxia, vel turpia. Quo fit, vt dum nec census constitutos soluere possunt, nec licentiose viuendi consuetudinem sustentare, facile fidem fallat, & decoquant, & relictis vxoribus, & liberis, cum magno publicæ, priuatæque rei detrimento solum vertat, & peregre in longinqua proficiscantur: quæ materia delinquendi est amputanda. c. ex parte, de cõsuetud. l. conueniri. ff. de pactis dota. & respub. fouenda, c. si diligenti. de foro compet. etiam in his, quæ mediate tantum illam contingũt, l. 1. ff. solut. matrimo. Confirmantur prædicta, eo quod Innoc. IIII. grauissimus auctor, quamuis fuerit in primis eorum, qui dixerunt, licitam esse hanc emptionem censuum nouorum: addit tamen omnes Christianos se ab illa debere abstinere; ĩ quo nemo illi aduersatus est. Ex quibus omnibus iustum esse intelligitur statutum quoddã sanctæ Mariæ Guadalupæ cum eo, quod in eius copioso commentario dicitur. Vndecimum, quod ex his sequitur, non esse tenendum id, quod
81 prædictus Sot. tenuit lib. 6. q. 5. art. 1. de iust. & iure, & Couar. lib. 3. c. 7. varia. resolu. nempe licere alicui censum constituere super sua sola persona, sine designatione aliquorum bonorum. Quod etiam ante tenuit Conrad. de contractib. q. 74. & 75. Contra quos faciũt primo conclusio præcedens, & omnia eius fundamenta. Secundo, quod contrarium eius, quod Sotus dicit affirmant Innoc. Host. Ioan. And. Ancha. Ant. & Card. Panor. & Ioañ. Anania in c. in Ciuitate, de vsuris. & Panor. in disput. 5. colum. penul. & Angel. in summa verb. vsura. §. 78. Barth. Cassan. in catala. glor. mũ. p. 12. conf. 99. Lauren. Rodul. c. salubriter. de vsur. 2. p. q. 12. S. Anto. 2 p. tit. 1. c. 8. & fere omnes. Tertio, quia est inuentio noua, qua nũquã Respub. Romana, saltẽ postea quã Christiana facta fuit vsa est; nec passa, vt census, & pensio in persona libera constituerentur, quomodo in prædio aliquo constituitur. Quare tanquam res insolens, & noua, maliq́. exempli ableganda est c. ex parte, de consuetud. & c. quis nesciat, 11. distin. Quarto, quia eiusdem Reipub. Romanæ legibus cautum est, ne liber homo pignori detur c. 2. de pignorib. l. ob æs alienum. C. de obligation b. & actionib. & l. 2. C. quæ res pignori oblig. posśint. Neque in eo ius reale, quod ius

pignoris

pignoris dicitur, constituatur. adeo, vt creditor, qui tale pignus accipit pœnam incurrat, auth. immo. C. de obligationib. & actionib. §. quia vero. auth. vt nulli iudic. coll. 9. Et certum est, ius census maius onus, quam ius pignoris esse: quia per pignus nihil aliud dat debitor, quam debiti securitatem, & per censum sic: vt colligitur ex l. 1. ff. de pignorib. c. 2. de vsur. adiuncto c. constitutus. de religio. domib. & ob id, qui pecunias habet mauult emere censum, quam eas pro pignore dare. Quinto, quod quamuis, secundum leges Reipub. seu veteris testamenti Hebræorum, poterat se debitor, filiosq́. suos in quandam seruitutem tradere, vt sacra scriptura significat Leuit. c. 25. & 4. Reg. 4. licet non esset vera omnino seruitus, vt dicit Thom. 1. 2. q. 105. art. 4. Quamuis item tēpore, quo leges Duodecim Tabular. institutæ fuerūt Romæ; quo tempore adhuc Respub. inculta, & minus humana, & minus morata erat debitor, qui vnde soluere non habebat, se ad tempus creditori in seruitutem dabat, vt Bud. in annotationibus ad Pandect. tit. de in diem addict. & alij declarant: ex illa tamen duritia multa mala, & magnum periculum reipub. Romanæ euenisse, narrat Titus Liuius, lib. 1. ab vrbe cōd. qui lib. 7. scribit, iussum fuisse, ne quis fœneraretur. Et lib. 8. ait ob quandam crudelitatem, & turpitudinem, quā quidam creditor in adolescentem quendam suum debitorē exercuit, omnes debitores ab obligatione corporum senatum liberasse, sanciēdo, vt bona debitorum, & non corpora accipi possent. Et Solon videns, quod homines propter facilitatem constituendi ius pignoris in suis personis inueniebant, qui sibi mutuo ad vsuras darent, & se illis onerabant; statuit, vt nemo pignori suum corpus ob mutuum acceptum dare posset, vt refert Plutar. lib. de vitanda vsur. quanto magis sanxisset ne census constitueretur; cum, sicut dictum est, cēsus sit grauius onus pignore? Sexto, quia facultatem constituendi census in solis personis inducere, esset, nos ipsos ad illam duritiam antiquā ma-
82 gnorum malorum fontem reducere. Septimo, quod quamuis teneremus, posse aliquem se vēdere, aut se alicui ad tempus, aut perpetuo in seruum tradere; eo quod licitum sit, secundum ius naturale, & diuinum, & non prohibitum humano: tamen non ideo licitum esset in se manente libero ius census constituere: quia lex humana iusta vetat, ne in persona libera ius pignoris posit constitui, libera ea manente: & consequenter nec ius census quod maius, quam pignoris est. Neque dubium esse potest, quin interrogatus legislator idem de censu, quod de pignore respondisset; & ita habendum pro lege, iuxta glo. sing. l. tale pactū. §. qui prouocauit. ff. de pactis. Octauo, quod quamuis rationes partis aduersæ probarent, hunc censum redimibilem in sola persona absq; alia bonorum designatione coram Deo licite con-
stitui

ſtitui poſſe: apud homines tamen cenſeretur conſtitui ad palliandas vſuras. Nam ſi alicuius prædij emptio cum pacto facultatis redimendi dum libuerit ſæpe vſuraria cenſetur.c.ſignificante. & c.illo vos.de pignorib. etſi aliquot grauiſsimi doctores tenuerunt emptionem cenſus noui,etiam perpetui,& ſuper prædijs abſque perſonæ obligatione cōſtituti vſurariam habendam eſſe: etſi alij multi tenuerunt,ſaltem emptionem cenſuum redimibilium talem exiſtimandam eſſe, etiā cum prædictis octo conditionibus, hanc præſumptionem minuētibus fieret. Et ſi adeo magnum dubium fuit, vt a duobus ſummis Pōtificibus oportuiſſet reſolui in præfatis extrauag. 1. & 2. de emptio. quod eſſet licita illa, quæ cū prædictis conditionibus fieret: quis dicere audeat, cenſum in perſona ſola conſtitutum cum facultate redimendi nō eſſe cenſendum vſurarium? Nono quod contraria opinio præcludit viam mutui gratuiti petitioni, eo quod quiuis pecunia egens erubeſcet petere gratuito ab alio,cum reſponderi ei poſsit,vt conſtituat iuſtum cēſum pecuniæ, quam petit: quod per viam emptionis, & non mutui recipiat, cum ſupra ſuam perſonam tam facile illum conſtituere poſſit,quā facile pōteſt eam ſolutioni eius obligare. Et ita quadamtenus ianuam caritati claudit, & cupiditati aperit; pauci enim gratis mutuarent cum mallent in pretium cenſus tradere, oſtiumque vſuris palliatis aperire.

83 Multa denique alia inconuenientia inferri ex contraria opinione monſtrabam hoc in loco ſermone Hiſpano, quo a Chriſtiana repub. exploderetur, & némini arrideret: ob quæ ſcio in prætoriis Hiſpaniæ tam ſæcularibus præſertim ſupremis,quam Eccleſiaſticis decretū fuiſſe,huiuſmodi cenſum perſonalem vere, vel præſumptiue, ſaltem vſurarium eſſe iudicandum. In quorum omnium locū ſubiicio extrauag. illius opinionis expultricem, quam fel. rec. Pius V.poſt noſtrum in vrbē appulsū edidit,auditis ſatis, & perpenſis,quæ nos in hoc 22. notabiliter ſcripſimus, ſuggerente illa ei eruditiſsimo probatiſsimoq. viro Doctore Cornejo, ſiue Cornelio Luſitano,vtriuſq. ſignaturæ referendario (qui noſter olim fuit auditor ardētiſsimus) & ob id mineruali bus inſignibus magno cum gaudio a nobis ibidem donatus: quem tādem egregiam laudem in vrbe meritum,ad præmia æterna,vt pie creditur, a ſummo Rege gloriæ Chriſto vocatum, non ſine magno,ſed pio dolore in eadem extulimus.

SVMMARIVM.

84 *EXTRAVAGANS Pij V. de modo conſtituendi cenſus.*
85 *Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata.*

85 *Immo & alia totidem.*
86 *Census vt non potest poni super omnibus bonis.*
87 *Censum super censu poni posse.*
88 *Census pretij solutio præsens, vt fraudatur.*
88 *Et quod non sufficiat testatio Notarij de confeßione receptionis.*
89 *Solutio anticipata vt valet hic minus.*
89 *Compensationi cur non est hic locus.*
90 *Fortuiti casus renuntiatio in hoc casu non valet; & optatur, ne etiam in alijs contra ius ordinarium renuntiaretur.*
91 *& 92 Censuariam rem vendi potius emptori, quam alij subdurum.*
93 *Laudemium ob rem censuariam venditam vt debetur.*
94 *Census pretium nequit esse debitum, nec debendum.*
95 *Census contractus, & emphyteuticus in hoc differunt.*
96 *Censum redimendi facultatem nec immemorialis tollit.*
97 *Præsumptio immemorialis, vt fortior centenaria.*
98 *Formam contra vel præter datam facta non valent.*
98 *Census qui contra formam extrauagantis constituti valent.*
98 *Census perpetuos quales non includit hæc extrauagans.*

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI Ad perpetuam rei memoriam.

84 *CVM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes cognouerimus, innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus; qui ne dum non continentur intra limites a nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos; verum etiam, quod deterius est, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt: non potuimus, animarum, prout tenemur, saluti consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfacientes, tam graui morbo, letiferoq; veneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, censum, seu annuum redditum creari, constituive nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis fi-*

nibus

nibus designata sit. Rursum, nisi vere in pecunia numerata, præsentibus testibus, ac Notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoq; pretio. Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam; quia volumus rem ipsam semper, & libere, aut sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus Dominum census alijs omnibus præferri, eiq; denunciari conditiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cēsui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde adquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Immo & censum augeri, & nouum creari super eadem vel alia re, in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo census omnes in futurum creandos, non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire; sed etiam posse pro eodem pretio extingui; non obstante etiam longissimi temporis, ac immemorabili,

immo centum, & plurium annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus, quibuscumq; verbis, aut clausulis concepta sint. Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari cui pretium dandum erit, & post denunciam, intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium, nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocumq; redditum extingui posse, præuia tamen semper denuncia, de qua supra: & non obstantibus his, de quibus supra, idq; obseruari mandamus, etiam quod pluries, aut pluries denunciatum fuisset, nec vnquam effectus secutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliã causam repeti posse omnino prohibemus, contractusq; sub alia forma posthac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita, illis propterea non obstantibus, quidquid vel expresse, vel tacite, contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat; a fisco volumus posse vendicari. Hanc autem salutiferam sanctionem, nedum in censu nouiter creando, verum etiam, quod in creato quocumq; tempore alienando, modo post publicationem cõstitutionis creatus sit, perpetuo & in omnibus seruari volumus. Declarantes pretium semel censui constitutum, numquã posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidẽs, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, nõ extendamus, illos tamen omnes, in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in Domino, vt singulos contractus censuræ bonorũ religiosorũ subijciant, & animarũ saluti consulant. Non obstantibus, &c. Dat. Romæ Anno 1568. 14. kalen. Februarij.

85 QVoniam quidem in Manua .Confessar.cap.17.nu.134.diximus, nos huic extrauaganti hoc in loco addituros esse aliqua; qm̃ itē quidam amici Illustrissimi ordinis Societatis Iesu, viri egregia pietate, & eruditione, attulerunt ad me multa circa præfatam extrauagātem dubia, quæ sibi, & aliis sui ordinis post eam editam occurrerunt, paulo maiorem, quam putaram commentarium in eam faciam. Addēdo primo 17. glos. Deinde quærendo, & breuiter decidendo multa, quæ ad hanc Extrauagantem propius attinent.

Prima igitur glosa fuerit, quod per eam probatur, seruañdas esse, in cuiusq; census constitutione omnes octo conditiones, quas supra à nu.73. diximus seruatas fuisse in constitutionibus censuum; de quorū iustitia, vel iniustitia, interrogati responderunt Martinus V. & Calixtus III. in præfatis suis Extrauagantibus 1. & 2. de empt.

Prima quidem, quod census debet constitui super re certa, probatur in illis verbis, *nisi in re immobili, &c.* Secunda, quod illa sola res remaneat illi censui subiecta, ibi, *rem censui suppositam.* Tertia, quod pretium iustum detur, ibi, *iustoq́ prteio.* Quarta, quod totum pretium simul soluatur, ibi, *non prius, &c.* Quinta, quod venditor poterat redimere totum, vel partem, ibi, *extingui posse.* Sexta, quod venditor non obligetur ad redimendum, ibi, *ab inuito.* Septima, quod re censuali pereunte census pereat, ibi, *re in totum, vel in parte perempta.* Octaua, quod res censualis reddat tantum, quantus est census, ibi, *frugifera*, quamuis enim non dicatur expresse quantæ frugis debeat esse; satis tamen significatur, quod debeat esse tantæ, quantus est census; alioqui non satis apte diceretur, *frugifera*, iuxta materiam subiectam, iuxta quam verba sunt intelligenda. l. si vno. §. 1. ff. locati. & c. intelligētia, de verb. signif.

Glos. 2. quod hæc extrauag. probat quod non solum non potest constitui census super sola persona constituentis iuxta conditionem primam, vt supra eodem, nu.75. contra Sotum probauimus: sed neq; super aliqua alia re corporali, vel spirituali; nisi sit res immobilis, aut quæ pro immobili habeatur, sitq́. frugifera, & finibus certis designata, quod colligitur ex illis verbis, *statuimus, &c.*

86 Ex quo infertur, non valere censum, quem quis ponit generaliter super bonis suis, nec vniuersaliter super omnibus bonis suis, nullo certo prædio cum suis limitibus sine confrontationibus designato; immo neque aliquo prædio designato, quod pridē vidi Legione Hispaniæ practicari. Tum quia hæc extrauagans clare habet, non posse constitui, nisi in re immobili designata; at per illum modū constituebatur non solum in re designata, sed etiam in omnibus aliis bonis constituē

tis illum; tum quia ratio, qua Pius Quintus fuit motus ad statuendũ debere, rem esse certis finibus designatam, fuit, vt perdita, vel pereũte illa periret & census: etsi super ea, & alijs bonis non designatis constitueretur, non periret. quod infra paulo lautius repetitur, donec alia quoque perirent.

87 Secundo, sequitur posse censum cõstitui super annuo reddituquia licet ille non sit proprie res immobilis; habetur tamen pro re immobili per text. iuris optimum Clement. exiui.§.cumq. annui reditus, de verb. signif. cui concordat c.1. adiuncta glos. recepta in uerbo iura, de reb. eccles. non alien. lib.6. & consequenter posset constitui cẽsus super censu maiore, vel æquali iam antea constituto, per quod resoluitur vnum de prædictorum patrum dubijs.

88 Glos.3. quod hæc extra. addit duas alias nouas cõditiones ad census constitutionem requisitas vltra prædictas octo, nempe, quod pretiũ census soluatur in pecunia numerata; & coram Notario, & testibus, qui uideant illam realiter tradi: quæ forma nouissima est, cui tamen audio fieri fraudem duobus modis. Altero monstrãdo quandam quãtitatem pecuniæ, quam nõ numeratã tradit venditori census, qui confitetur recipere integrũ pretium census a se constituti, per quod non videtur fieri satis contextui huius extrauagãtis, quæ sic habet: *Rursum nisi vere in pecunia numerata præsentibus testibus, ac Notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto, integro, iustoq́ pretio.* Per quæ significatur, quod Notarius, & testes debent videre solui pretium integrum in pecunia numerata, ad quod non videtur sufficere ostensio, & traditio partis pecuniæ, etiam cum confessione vendentis censum, quod recipit totam. argumento l.1. & vltimæ. C. de dote cauta non num. quatenus probat maius esse probare solutionem factam numerando pecuniam realiter, quam probare, quod pars fuit confessa eam recepisse. Videtur etiam quod nõ potest pars remittere saltem in præiudicium fisci, ne teneatur emptor soluere totum pretiũ in numerata pecunia ad numeratum, vt vocant per versiculũ, *Et ita.* Altero modo fit, quod emens monstrat totum pretium, & tradit illum totum numerando, ita quod Notarius, & testes possunt ferre testimonium de numeratione totius pretij; sed postea per conuentionẽ antea secreto initam illico in absentia eorum restituit vendens partem pecuniç, quam prius ab emente receperat, & debebat. Harum autẽ cautelarũ prior videtur parũ tuta in foro exteriori, eo qđ non probatur per eam realis numeratio integri pretij, quã extrauagans requirit. Altera vero tutior est, nisi probari posset, quod ante traditionem totius pretij fuit conuentum, vt accipiens illum redderet statim illam

partem,

partem, quæ debebatur emptori census, quoniam qui sic soluit,ut sta tim reddatur ei solutum, non liberatur.l.qui sic soluit.ff.de sol.

Est tamen quæstio quotidiana, & magni ponderis: An præsupposito, quod vendens censum debet emptori centum antea ob aliquas caussas recepta, & postea recipit illa centum in partem pretij, per alteram præfatarum cautelarum, an emens tute in foro conscientiæ posit percipere censum ita constitutum, & solutum? & videtur quod sic: tum quia vere coram Deo totum pretium soluit; tum quia magis prodest vendenti censum, qui antequam cōstituat illum temporibus opportunis, tradit partem pretij eius, & expectat solutionem aliquãdo sesqui anno, & aliquando anno, vel biennio sine ullo lucro, quam qui soluit totũ in ipsa constitutione census, incipiendo statim lucrari. argumento, c.1.de plus peti.&.§.si quis agens, Instit.de actio. Tum quia lex fundata in præsumptione non habet locum in foro conscientiæ, quãdo veritas est contraria. c.is qui.c. tua, cum eis annotatis, de sponsal. At is rigor soluendi totum pretium in constitutione census in pecunia videtur inductus a Pio ad præcludendam viam malis dolis, & cautelis, quibus ementes census male soluebant pretium in pannis, & aliis mer cibus antea, vel tunc traditis, vel in pecunia numerata ad ludendum, aut in alios fines vanos, vel malos; & ita nō videtur includere quoad forum conscientiæ illos, qui bona fide vtilius, vel æque vtiliter anticipauerunt solutionem totius, vel partis census, ac si in ipsa constitutione soluerint.

89 Gloss.4.quod hic est casus in quo qui dat ante tempus, non videtur dare plus, immo minus cum tamen regula cōtrarium habeat iux.prædictum cap. primum de plus petit.& §.si quis agens, Instit.de actio. Est item casus, in quo non fit compensatio etiam de liquido ad liquidum contra regulam. l.vlt. C.de compensat.licet enim Ioannes constituturus & venditurus censum Petro debeat ei mille quingenta; nō potest tamen Petrus pacisci cum Ioāne, vt illa, quæ debet, vel eorum aliquã partem accipiat in solutionem alicuius partis mille quingentorũ sibi pro censu soluendorum. Ratio harum fallentiarum, videtur esse præclusio viæ fraudis vsurariæ supra tactæ, sicut & ratio, quæ contra petẽtem depositum non admittitur compensatio, est exuberantia illa bonæfidei, quæ seruanda est in depositi redditione, iux.c.fin.de depos.& per alia iura per eius gloss. citata.

90 Gloss.5.quod alia conditio, & ita vndecima requiritur in censuum constitutione, ne scilicet derogetur vlli exceptioni casus fortuiti, nisi ei, qui naturæ contractus conueniat; & consequenter nota casum, in quo renanciatio casuum fortuitorum, non valet contra regulam legis sed & si.§. quæsitum.ff.si quis cautio.quatenus probat secundum cō-

munem

munem intelligendi modum, quod licet generalis renunciatio non obstet excipienti de casu fortuito; nocet tamen specialis: immo, & generalis, quoad casus similes, aliis specialiter renunciatis, argumẽto, c. qui ad agendum de procurat. lib. 6. Quod vtinam omnes Monarchæ in suis Monarchiis idem statuerent, etiam in aliis materiis. Quandoquidem quamplurimi partim ignorantia, partim incogitantia, partim desiderio adipiscendi aliquid, & timore ne illud alias eis negetur, faciunt renunciationes a iure exorbitantissimas, & Notariorum stylo ad formam obligationum Cameræ, (quæ tot sacris canonibus, & legibus derogat ampliatissimas) & postea per eas omnia sua bona, quibus se, suosq. sustentabant, perdunt, decoquunt, & fugiunt, aut carceribus inclusi, fame pereunt. Quibus renunciationibus, nullis, quod sciam, legibus, tam obuiatum est, quam Lusitanis.

91 Gloss. 6. quod duodecima conditio æquissima seruanda est in constitutione census, nempe, quod eum constituens, non se obliget, ad nõ alienandum rem censui subiectam; propter quam memini pridem respondere cuidam viro doctissimo, qui multos census emerat, & suspicabatur eorum instrumenta non satis licite dictata, vt faceret tolli, vel remitti aliquot conditiones, quas tabellio instrumẽto inseruerat, quarum vna grauissima erat, quod dominus prædij censui suppositi, non posset illud vendere: immo caderet illud in commissum, si venderet illud sine consensu ipsius: quod profecto nullatenus contractui cẽsuali conueniebat; sed solum contractu emphyteutico, cuius natura longe aliena est a contractu censuali per ea quæ habentur in l. 1. & 2. C. de iur. emph. & in c. cum dilectus, de religios. dom. & alibi sæpe.

92 Gloss. 7. quod additur decimatertia conditio, quæ est in fauorem ementium census, scilicet, quod præferantur alijs in emptione rei censuariæ, & adeo quidem, vt venditurus eam, teneatur denunciare ante mensem Domino census conditiones, & pretium, quæ sibi offeruntur, quo possint eam, si voluerit, emere, offerendo eadem. Quæ profecto conditio, mea sententia, iuste potuisset omitti; tum quia nullo iure alio illa probatur; tum quia hoc fuit facere quadãtenus de contractu cẽsuali contractum emphyteuticum contra notata in d. c. cum dilectus de relig. domi: tum quia Domino emphiteusis debetur illa prærogatiua ratione directi dominij, quod habet in re emphyteutica iux. l. 1. ff. si ager. vecti. vel emphy. petatur, &. §. adeo. Inst. de locato. quale emptor census non habet, nec vnquam forsan habuit in re suo censui subiecta; sed seruanda est hæc conditio; quia ea placuit Principi. argumento l. 1. de constit. Princ. & l. prospexit. ff. qui, & a quib. nec video vllam rationem, quæ magis iustificet huius oneris impositionẽ, quam quod ipsa minuit facilitatem imponendi censum prædiis, quæ

multorum

multorum est occasio malorum; licet etiam multorum sit caussa bonorum, vt prædictum est.

93 Gloss. 8. quod aliqui parum caute colligunt ex hac extrauaganti, quod ex nulla venditione rei censui suppositæ debetur laudemium; quod ad summum est quinquagesima pars pretij, iux. l. 3. C. de iur. emphyteu. Non enim fuit intentio legislatoris, liberare a laudemio prædia, quod alia ratione, quam censuum in eis positorum debetur; sed quod dominus rei censuariæ potest vendere illam non soluendo laudemium ei, qui habet censum in ea, nisi alia ratione teneatur ei. Constitutio enim Principis intelligenda est sine præiudicio tertij, cap. super eo, de off. deleg. & l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid ĩ loc. pub. fiat.

Glossa 9. quod hæc extrauagans inducit multa specialia in solutione census. Primum, quod propter moram soluendi illum non incurritur vlla pœna amissionis rei censuariæ, vel partis eius, etiam si conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulam, c. suam de pœnis, & l. stipulatio ista. §. alteri, de verb. oblig. Secundum, quod non incurritur etiam obligatio ad interesse lucri cessantis, etiam si conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulã. l. 3. ff. de eo quod certo loc. & c. conquestus, iuncta glos. de vsur. Tertium quod non incurritur etiam obligatio soluendi certas impensas, & certa salaria, & impensas iuramento partis liquidandas contra regulam, c. 1. de pac. & l. 1. & l. iurisgentium, & l. legitima. ff. de pact.

An autem idem sit dicendum de obligatione damni emergentis. Et videtur, quod non: tũ quia de illo nullam facit mentionem; tũ quia non obstant illa verba, quibus annullantur conuentiones de soluẽdis certis expensis, & certis salariis, & expensis iuramento eius qui fecit, liquidandis: Quoniam solum videtur respicere conuentiones illas duras, quæ solebant imponi ab ementibus census, vt si die præstituto non soluerit, censuarius teneretur ad soluendum certum, idemq́. nimium salarium, & certas, easdemq́. nimias expensas nuncio mittẽdo ad recipiendum censum; quia illæ nimiæ coram Deo non debentur. Tum quia iure naturali debentur creditori a moroso debitore impensæ moderatæ, & salarium iustum, iuxta illud Pauli ad Roma. 13. *Reddite omnibus debita*, & infra: *Nemini quidquam debeatis*, & iux. illud Luc. 10. *Dignus est mercenarius mercede sua*. Et qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. c. fin. de iniur. l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. In quibus fundatur damni emergentis obligatio. Quare iuste potest petere emptor census non solum illum, sed etiam damna, quæ passus est propter moram soluendi, mittendo nuntios, faciendo impensas moderatas: non quidem ratione conuentionis de soluendo tantum, aut tantum pro salario, & impensis, sed ratione legis naturalis diuinæ, & hu-

manæ;

manæ; qua præcipimur soluere proximis debita iusta, & damna eis a nobis iniuste illata, aut quorum fuimus caussa.

94 Gloss. 10. quod etiam alia conditio (quæ erit. 14.) necessaria est ad constituendum censum, nempe quod non constituatur pro censibus iam decursis, & debitis, vel decurrendis, ob quos nec augeri potest census antea positus, nec imponi nouus super eadē re, & neque super alia emptori priori census, licet dici posset hanc conditionem contineri sub illa, quæ requirit, vt totum pretium soluatur tempore constitutionis census, & quod nullum debitum accipiatur in solutione totius pretij, vel partis eius. Et aduertendum, quod non probatur hic illud, quod aliqui putarunt, nempe quod constituens censum in aliqua re, non potest augere illum censum; vel ponere nouum emptori prioris: quia solum statuitur, vt non posit id fieri pro censibus decursis, vel decurrendis. Quare ob pecuniam noue dandam recte potest augeri, vel nouus imponi.

Gloss. 11. quod etiam est alia conditio (quæ erit. 15.) in constitutione census necessaria, nempe, quod constituens non se obliget ad subeunda alia onera, quæ alias iure subire non debet, præter quam ad soluendum censum, puta, vt suscipiat hospitio familiares eius, cui debetur census, donec illa redimatur; pro quo faciunt per contrarium tres leges tituli. C. sine censu vel reliq. fundum comparari non posse.

95 Gloss. 12. quod census creati, & creandi post hanc Extrauagantem possunt redimi in totum, & pro parte: & quod non solum pereunt perempta re, cui sunt impositi; sed etiam pars eorum pro rata partis peremptæ. Et quod paria sunt, rem perire, vel infrugiferam fieri; quia ita perit census ob hoc, vt ob illud, quæ nusquam alibi sic declarata sunt. Et ex his, adiuncta. l. 1. C. de iur. emphyt. colligitur vna grandis differentia inter censum Emphyteuticum, & inter alios census annuos alio modo comparatos.

Gloss. 13. quod duo alia noua inducuntur; alterum in fauorem ementium, nempe, quod venditor volens redimere illum, debet emptori denunciare ante duos menses, quam redimat; & illis lapsis potest cogi intra annum ad redimendum illum; alterum in fauorem debentium census, videlicet, quod denuntians velle redimere, si non redimat illum voluntarie in fine duorum mensium, nec cogatur intra annum redimere; non potest postea cogi ad redimendum, nec potest repelli a redemptione eo, quod semel, aut pluries denunciauerit, se velle redimere; si intra annum a renunciatione non cogatur id facere: & consequenter colligitur hinc vna exceptio illius regulæ. Quod semel placuit de reg. iur. lib. 6. Caue tamen ne damnes obiter contextum huius legis propter verbum *denunciam* bis positum, pro verbo *denunciationem*

tionem: quia id negligentia correctoris, & non barbare dictātis contigisse videtur.

96 Gloss.14. quod hic fit declaratio vtilissima debentibus census, nempe, quod facultas redimendi, quandocumque volent, facta præfata denunciatione, non potest tolli ab eis pacto, nec præscriptione etiam immemoriali, nec centum annorum: per quam declarationem cessat illa grandis difficultas, an facultas redimendi censum vlla temporis præscriptione tollatur.

97 Gloss. 15. quod alia est immemorialis præscriptio, & alia centum annorum; quod est verum secundum omnes in .c. cum nobis, de præscriptio. & in.c.1.lib.6.eod.tit. Nota etiam quod contextus significat, præscriptionem centum annorum esse maioris virtutis, quam immemorialem: dictio enim *immo* est implicatiua. iux. glossam receptā in l. iurisgentium. §. quinimmo.ff. de pact. sicut & dictio *etiam*: & implicat casum dubitatiorem iux.l.etiam.ff. de minor. Et ita dum textus ait, *non obstante præscriptione immemoriali, immo nec centum annorum*, significat hanc esse maioris virtutis, quam immemorialem: sed contrarium est verius. Maioris quippe virtutis est immemorialis, quam centum annorum; quia hæc non prodest sine titulo ad præscribendū ea, in quibus præsumptio iuris est contra præscribentem: illa vero sic, per textū iuncta glossa, & eis annotata in .c.1. de præscript. lib.6. quia habet vim tituli c. super quibusdam.§. præterea, de verb. signif. & .l. hoc iure.§. ductus aquæ.ff. de aqua quot. & æst. quam non habet spacium centum annorum, secundum omnes in dictis locis. Ideoque dicendum est verbum illud *immo* huius extrauagantis, implicare quidē alium casum, & ita probare id, quod prænotatum est; nempe aliam esse præscriptionem immemorialem, & aliam centenariam: sed non implicare casum vere dubitatiorem: sed qui posset apparere dubitatior alicui, qui crederet præscriptionem centenariam esse maioris virtutis, quam immemorialem, eo, quod opinio glossæ Panormit. & communis in .c. cum nobis. de præscript. habet, quod probata præscriptione immemoriali, non est probata centenaria. Contra quam tamen præfatus Couarru. validis argumentis tenet in cap. possessor, de reg.iur.lib.6.2.par.§. 3. nu.9. secutus Card. in.c. si deligenti.eod.titulo.

Circa quod videntur tria dicenda. Primum, quod procul dubio immemorialis est maioris virtutis, quam centenaria, vt prædictum est. Secundum, quod ex præfata communi opinione, non infertur contrarium huius, vt palam est. Tertium, quod mea sententia, facile conciliari possunt præfata communis opinio, & contraria Card. & Couar. dicendo, quod illa intelligatur de vera probatione: hæc vero de præsumpta; inter quas quoad hanc materiam præscriptionis, est illa magna

gna differentia, quod præscriptio immemorialis iudicanda est inualida, si probetur vere cum illa mala fide fuisse continuata; non autem si solum præsumptiue fuerit mala fide probata, vt colligitur ex citatis per præfatum Couarru. 2. part. §. 8.

Gloss. 16. quod nullo pacto statui potest, vt pretium a constituente censum inuito repeti possit ob pœnam, vel aliam caussam, nisi quãdo denunciauit velle se redimere; quia tunc intra annum cogi potest ad reddendum pretium, vt prædictum est, nu 95. * Ex quibus infertur, quod opinio illa Innoc. in c. in Ciuitate, de vsur. scilicet quod, potest constitui census redimibilis, ita vt constituens teneatur redimere illum post tres, vel quinque, vel decem annos, non est nunc tenẽda vt insinuatum est supra, nu. 78. *

98 Glossa 17. quod constitutio census facta sub alia forma, quam contenta in hac extrauaganti censenda est fœneratitia. Pro quo facit principium c. prudentiam, de off. deleg. quatenus habet, non solum facta contra formam esse nulla; sed etiam facta citra formam; quod ibi Panorm. Felin. & alij vtiliter declarant. Aduertendum tamen, quod cõtextus loquitur de contractibus tantum, & ita non videtur damnare constitutiones censuum, etiam redimibilium per viam legati, fideicõmissi, vel aliam vltimam voluntatem, in alia forma, quam ista factas. argumento l. cum prætor. ff. de iud. & c. nõne, de præsumpt. immo nec factas per omnes contractus: quia nõ includit factas per donationes, & alios contractus gratuitos; quamuis donatio inter viuos sit contractus, secundum omnes, etiam nominatus, secundum verius loquentes post gloss. in l. legitima. ff. de pact. & in l. si quis argentum. §. fin. C. de donat. Idipsum videtur dicendum de constitutione census per viam dotis, vel sponsalitiæ largitatis, seu donationis propter nuptias, vel donationis alicuius Ecclesiæ, vel capellæ ad aliqua diuina officia facienda, licet non sint contractus gratuiti. argumento. l. pro oneribus. C. de iure dotium. c. per vestras, de donat. inter virum, & vxor. & c. 1. de censibus, & c. significatum de præben. Immo videntur excludi omnes cõstitutiones censuum, quæ non fiunt per emptionem, & venditionem, vel alium contractum sibi æquipollentem, per quem quis constituit alteri censum in re sua ob aliquod pretium, Tum quia solum disponit de iis, quæ pretio accepto constituuntur, vt colligitur ex vers. *Rursum.* Tum quia ratio præsumptionis fraudis vsurarum, in qua fraudatur, cessat in illis: & consequenter ipsa cessabit. arg. c. cum cessante, de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patronat.

Glossa

K.

Glossa 18. quod hæc extrauagans non solum videtur includere census redimibiles post eam constituendos; sed etiam irredimibiles. Tum quod generaliter sine vlla distinctione de omni census constitutione, & venditione loquitur, & ita generatim est intelligẽda. argumento. l. de pretio. ff. de publicia. in rem actio. & c. solitæ sub finem, de maiorita. & obedi. Tum quod etiam census irredimibilis potest in fraudem vsurarum constitui, & vendi: & ita ratio edendi hãc extrau. videtur habere locum in illo, & consequenter ipsa. argumẽto l. illud. ad l. Aquili. Dixi (post eam constituendos) quia constitutos antea non includit, etiamsi sint redimibiles, vt habet finis eius. Hanc autem ampliationem, siue declarationem restringo ad census irredimibiles temporales, vel perpetuos, qui eodem fere pretio, quo redimibiles constituuntur. Non enim videtur hæc extraua. includere illos perpetuos irredimibiles, qui longe maiore pretio, & quasi duplo quam redimibiles constituuntur, eo quod nulla penitus facultas redimendi fiat venditori: quoniam in illis videtur cessare ratio præsumendi mutuum vsurarium, cum cesset facultas redimendi, & paruitas pretij, quod illa facultas minuit, argumento, c. cum cessante, caussa cum concord. de appellatio. Hactenus de glosis. Nunc autem de quæstionibus.

SVMMARIVM.

99 *CENSVS qualis contra formam imponitur per sententiam.*
100 *Census per sententiam creatus an pro parte redimatur.*
101 *Creditor regulariter, an teneatur accipere debiti partem.*
102 *Obligatio dandi natura, & effectu diuidua.*
103 *Solutio partis debiti quæ incommoda.*
104 *Census an solius pecuniæ numeratæ liceat.*

99 PRima quæstio est, vtrum census annuus posit constitui per sententiam iudicis condemnantẽ alteram partẽ ad soluendum mille, vel censum annuum, donec illa soluantur. Et pro parte quidem affirmante, facit. Primo quod huiusmodi sententiæ frequenter in Hispania feruntur, & exequuntur, quo verbo nunc vtimur in pasiua significatione, sicut Vlpianus in l. qui pro tribunali, iuncta gloss. uerbo exequentur ff. de re iud.

Secundo, quod licita est obligatio, qua quis obligatur ad aliquid faciendum sub pœna tam iure canonico. c. dilecti, de arbi. & c. suam, de pœn. quam ciuili. l. qui fidem. ff. de transact. & l. cum proponas. C. de dolo, & non solum per contractum, vt in dictis legibus; sed etiam

per vltimam voluntatem l.1. C.de his quæ pœn.nom.& in.§.fin.Insti. de legat. Et quod etiam per sententiam arbitri id fieri posśit, est casus in d.c.dilecti, & aliis iuribus allegatis ibidem, & etiam per sentētiam, iudicis de iure canonico, casus est in d.c. suam.

100 Tertio, quod debitor non solum tenetur soluere sortem, sed etiam interesse, quod passus est creditor. l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod inter. profer: ergo iudex potest condemnare debitorem ad soluendū debitum, & interesse; at per sententiam præfatam iudex illud prætendit: ergo potest id facere.

Quarto, quod cui licet, qđ est plus, licet quod est minus.c.cui plus, cum ibi citat. de reg.iur.lib.6. At minus, & vtilius debitori est, quod cō demnetur alternatiue ad soluendum mille, vel censum eorū, donec illa soluerit, quam simpliciter ad soluendum mille: ergo si potest cōdemnare simpliciter ad soluendum mille, poterit etiam condemnare ad soluendum mille, vel censum eorum, donec illa soluat.

Pro parte autem negante, facit, primo, quod census non potest cō stitui licite alio modo, quam quo prædicta extrauagans determinat: & hic modus constituendi per sententiam est longe alius ab eo.

Secundo, qđ per contrariam opinionem daretur via facilis ad constituendas vsuras; qui enim vellet mutuare cētum mille, uel plura sub vsuris, & qui vellet ea sic mutuari, facile possent conuenire, vt mutuaturus tradat illa mutuatario, & vocet eum ad iudicium, ad soluendū illa ei, & mutuatarius confiteatur se debere illa; sed non posse soluere, & quod est contentus, vt condemnetur ad soluendum ea, vel censum eorum annuum, donec ea soluerit.

Tertio, quod non licet dare alteri aliquid consistens in numero, pō dere, vel mensura, siue mutuare cum pacto pœnali, quod si non soluerit ad certum terminum, soluat aliquam pœnam; quia id est dare tacite ad vsuram, vt sentiunt Bar. & Salic. in l. cum proponas. C. de dolo, & ante ipsos Innoc. communiter receptus in d.c.suam, & latius Ludo. Rom. in cons.510.nu. 13.

Pro concordia ab vtraque parte allegatorum, videtur distinguendum. An lis fuerit mota super rebus consistentibus in numero, pondere, & mensura, an super alijs; quod priore casu non valet; posteriore vero sic. Ratio diuersitatis colligitur ex ipsismet argumentis supra formatis, nempe, quod pœna pecuniaria imposita contra debitorem rerum mutuabilium præsumitur imposita in fraudem vsurarum; imposita autem super aliis minime, nisi saltem fuerit imposita a consueto fœnerari, iux.gloss.in l. pœnam.ff. de vsur. Vnde ad argumentum primum, pro parte negante formatum respondetur, quod hæc extrauagans non habet locum, nisi in constitutione census per contractum,

tractum, vt in glos. 17. dictum est, & quæstio mouetur super censu per sententiam constituto.

Nec obstat, quod per sententiam quasi contrahitur. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. & quod a contractu ad sententiam arguitur. l. si procurator ff. de procur. Tum quia id regulariter non videtur verum. l. inter stipulantē. §. 1. ff. de verb. oblig. nec vllo casu, ī quo ratio diuersa diuersum suadet, & in proposito nostro est diuersa ratio, quia in cōstitutione census per cōtractū præsumi potest fraus vsuraria, quæ in sentētia iudicis non prę sumitur, nisi cum ferret illā super rebus mutuabilibus, qualem diximus nō debere censeri validam, saltem in foro exteriori.

Per quod ipsum respondetur ad alia duo argumenta pro parte negante facta. Ad argumenta vero pro parte affirmante facta, respondetur, illa solum probare censum posse constitui per sententiam latam super alijs rebus, quam mutuabilibus, quod nostra concordia concedit.

Quæ tamen distinctio, & concordia videtur seruanda in foro exteriori, non autem in foro conscientiæ: quia si vere coram Deo, iudicis & partis victricis animus fuit, vt altera pars condemnaretur in aliqua summa, & obligare illam ad soluendum censum annuum pro vsu illius pecuniæ, in qua eum condemnauit: in neutro foro esset seruāda sententia coram Deo, & in foro conscientiæ: si autem fuit animus cōdemnandi debitorem in illa summa, & ad soluendum annuum censum, donec eam soluat, tamquam interesse, vel pœnam contumaciæ in vtroque foro valebit, si in vtroque casu interesse, vel contumacia inueniatur, per illam rationem firmam, quod lex vel dispositio fundata super præsumptione, non habet locū, quando rei veritas habet contrarium. c. his qui fidem, & c. tua, de sponsal. cum eis annotatis.

Neque obstat dictum Innoc. in c. suā, de pœn. quatenus habet adiectionem pœnæ non censeri in fraudem vsurarum factam, nisi cū creditor erat assuetus fœnerari; Quia id est verum in aliis contractibus quam mutuo: in mutuo enim semper præsumitur adiecta in fraudem vsurarum, iux. glos. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. communiter recepta a Bart. & aliis.

101 Secunda quæstio, An condemnatus soluere mille, vel censum eorum donec illa soluerit, super aliis rebus, quam mutuabilibus (super quibus talem condemnationem fieri posse in prima quæstione dictū est) posit soluere particulatim, & cogere creditorem ad recipiendam solutionem particulatim.

Pro cuius parte negante, facit primo l. tutor. §. Lucius. ff. de vsur. quatenus habet, debitorem centum per obligationem, & cōsignationem

nẽ quinqnaginta nõ liberari a solutióne vsurarũ, quas debet pro cẽtũ.

Secundo facit.l.plane.ff.famil. ercisc. quatenus habet particularem solutionem incommoditatem afferre.

Tertio, quod creditor non potest petere partem summæ debitæ coram iudice, qui de tota summa cognoscere potest, debitore id opponente, vt tradit Bart.communiter receptus in l.incõmodati.§. duabus. ff. commod. qui habet commodãtem duas res posse petere, vnam ex illis separatam a commodatario; commodantem autem vnam, non posse petere partem eius.

Quarto, quod communis opinio tenet hanc conclusionem cũ glossa.l. quidam existimauerunt.ff.de reb. cred.

Pro parte uerò affirmante, vrget primo, hæc extrauagans, quæ determinat quemlibet censuariũ posse soluere particulatim pecuniam in pretium census acceptã ad liberãdum se a solutione cẽsus pro rata. Nec obstat, quod iuxta vltimam glossam, huic extrauaganti non est locus in censibus qui per alium modum, quam per emptionem & venditionem, aut alium contractum ei non æquipollentem constituitur. Quia id verum est quatenus continet formam contrahendi censum; non autem quatenus continet formam dissoluendi, & tollendi illum, propter rationem diuersitatis, eo, quod in sublatione census, non timetur fraus vsuraria; sicut in eius constitutione, & ita hæc extrauagans videtur niti iure humano antiquo, & communi, quatenus disponit posse redimi censum per partes, præsupponendo quod debitum quantitatis potest solui per partes.

Secundo, urget prædicta l. quidam existimauerunt. quatenus sine vlla restrictione generaliter habet; Prætorem humanius facturum, si coegerit creditorem ad accipiendam debiti partem, quæ offertur ei. Nec obstat responsio glossæ, & communis; quæ restringit legem illã ad debitorem, qui confitetur partem debiti, partem vero negat; quoniam ex nullis verbis legis, nec alius totius iuris colligitur illa limitatio; cũ nulla talia sint quæ de tali confessione, vel negatione loquãtur.

Tertio facit, quod debitor Reipublicæ potest soluere particulatim ei debitum.l.vltima. C. de apoch. publ.lib.10. quæ habet, Receptores Reipublicæ confitendo se recepisse partem rei debitæ Reipublicæ adeo liberare debitorem quoad illam, vt exceptio non numeratæ pecuniæ nequeat ei opponi. Ad idem est casus in l.placuit. C. de collat. fund.patrim.quatenus habet Rationales, siue Receptores publicos teneri ad recipiendam debiti solutionem tributorum Reipublicæ debitorum particulariter factam, modo tribus vicibus soluatur totum: ergo a fortiori debitor priuatæ personæ poterit id facere argum. auth.

multo

multo magis. C. de sacrosan. Eccl. & c. cum in cunctis, de elect.

102 Quarto vrget, quod obligatio de dando quātitatem est diuidua natura, & effectu, ita quod præstatio partis liberet debitorem a solutione illius quoad illam partem l. 2. § & harum. ff. de verbo. oblig. ex quo Bart. ibi nu. 2. cōmuniter receptus id colligit: & obligatio de qua loquimur, est de dando quantitatem: ergo est diuidua.

Quinto, vrget l. si stipulatus sum. §. qui decem. ff. de solut. vbi sine vlla exceptione habentur hæc verba: *Qui decē debet, partem soluendo liberatur.*

Sexto, quod nihil obstat his duobus proximis argumentis dicere, quod illa procedunt in solutione partis facta creditori eo volente: tū quia nulla est lex, neque canon, qui hoc sic limitet: tū quia præfatus. §. & harum, ponit differentiam inter obligationem de dando quantitatem, & de dando hominem, & ait Iurisconsultus, quod hæc est indiuidua effectu, id est, quod non liberat solutio partis quoad partem; illa vero sic. at constat quod etiam debitor generis liberatur quoad partem, soluendo partem volente id creditore. argumēto. l. satisfactio. ff. de solut. & l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. actio. & l. 1. ff. qui satisda. cogan. ibi: *Satisfacere alicui dicimur, cum eius desiderium adimplemus*: ergo in obligatione dandi quantitatem solutio partis, etiam nolente creditore, liberat quoad partem. Equidem hoc argumentum adiūctum duobus proximis irrefragabiliter probat hanc conclusionem, quam exerte affirmauit eruditissimus Alciatus in d. l. quidā existimauerūt, nu. 12. faciens regulam, quod regulariter potest cogi creditor ad capiēdam solutionem partis oblatæ, nisi cum nimis minutatim offertur.

Septimo, facit ratio, qua tam Paul. Iurisconsultus, in d. § & harum, quam comminiscentes in illum ponunt differentiam inter stipulationem dandi quātitatem ab una parte, & inter stipulationem facti, vel dandi hominem ex altera, quoad hoc, vt illa dicatur regulariter diuidua, hæc autem regulariter indiuidua. Est enim illa ratio, quod raro contingit, vt solutio partis quantitatis, quoad illam sit notabiliter incommodior, quam solutio totius quantitatis quoad totam quantitatem. Per quam rationem tollitur consideratio illa magnæ incommoditatis, qua se munit contraria opinio ad dicēdum, quod particularis solutio multas incommoditates adfert. Quia id non est regulariter verum, cum debetur quantitas.

Octauo, facit consideratio Philippi Decij, & Alciati in d. l. quidam existimauerunt, scilicet, quod ratio illius legis, nempe, vt diminuantur lites, æque habet locum in debitore confitente totum debitum, ac in confitente partem tantum; quoniam per acceptionem partis oblatæ in vtroque casu minuitur lis quoad illam partem. Cum ergo omnes

fateantur

fateantur cogendum esse creditorem recipere partem confessam, quando alia pars negatur, etiam cogetur, quando nihil negatur; præsertim, quod absurdum videtur, vt melioris conditionis sit negans, & contumax, quam confitens, & obediens: cum magis fauendum sit obedientiæ, quam contumaciæ. c. quanto. 2. q. 4. c. 1. §. nos igitur de post. prælat.

Nono, facit illud argumentum Alciati, quod nisi hanc partem teneamus, cogemur dicere legem. 12. Tabularum, quæ debitum defuncti diuidit in hæredes pro portionibus hæreditarijs, iuxta. l. 2. C. de hæred. actio. fuisse iniquam creditoribus; nam per illam hæredes possunt pro parte debitum soluere, quod tamen non potuisset defunctus facere secundum contrariam opinionem, & tamen tam ipsa, quam nostra confiteri cogitur conditionem creditoris non debere fieri peiorem ex persona hæredum. l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig.

10 Facit, quod licet omnes hæredes debitoris teneantur defendere se per vnum procuratorem, ne conditio creditoris fiat peior per multiplicationem personarum hæredum: hæredes tamen creditoris non tenentur petere suas partes debiti per vnum. l. iam tamen. ff. iudicat. solui. cuius ratio nulla alia dari potest, quam quod solutio partis debitæ quantitatis, non inducit incōmoditatē saltem notabilē creditori.

Ad primum oppositorum, quod est contrariæ opinionis Achilles, scil. in. l. tutor. §. Lucius. ff. de vsur. respondet Philip. Decius in. d. l. quidam existimauerunt, secutus Fulgosium, qui sequitur tertiam solutionem glossæ illius legis, videlicet, quod loquitur in debito vsurario, siue quod debetur sub vsuris. Ratio specialitatis est, quod vsuræ sunt quasi pœna, quæ non excusatur per solutionem partis. l. in executione. §. pro parte. ff. de verb. oblig. & quasi debitum sub conditione, & quodam euentu, quod non tollitur nisi conditione in totum adimpleta, & euentu in totū secuto. l. cui fundus. ff. de condit. & demōstr.

Ad secundum respondent Decius, & Alciatus, quod particularis solutio, tunc est incommoda notabiliter, quando multiplicantur personæ, a quibus exigendum est debitum, & ideo boni iudicis est, vt in iudicio familiæ ercifcundæ debita, & nomina defuncti diuidat inter hæredes, vt quædam illorum integra adiudicet vni hæredi, & quædā alij; sic vt non cogantur omnes hæredes petere suas portiones ab omnibus creditoribus, quod esset valde graue, quodque nullatenus contingit in proposita quæstione.

Ad tertium respondetur, quod ille. §. duabus. loquitur de toto speciei, & eius parte integrali, non autem de toto quantitatis, & eius parte quantitatiua, & ita dictum Bart. de creditore quantitatis, quod non pōtest petere partem eius, non probatur ibi, & contra eum tenenr multi Docto-

ti Doctores, quos additio ipsius ibi citat, & etiam Iason, quem illa non citat in.l.scire debemus, de verbor.obligat.nu.12.significat communiter teneri contra Bart. quod creditor petens quinquaginta a debitore, probando, quod debentur centum, debet obtinere sententiam in quinquaginta.

Ad quartum respondetur, quod communis opinio ideo tenuit partem contrariam; quia non satis perpendit prædicta, quæ efficaciter illam reprobant: & quoties vnus melius, quam multitudo sentit, eius est sententia sequenda.l.1.§.sed neque. C.de vet.iur.enucl, & argumēto c.capellanus, de feriis, & c.Nicena.31.dist.licet regulariter sit tenenda communis secundum Ioan. And. in c.1. de Constit.quem, & alios citat, & sequitur ibidem Fel.nu.54. Et non vnus tantum, sed multi, & in his Decius, & And. Alciat. qui pro suo acumine, & profunda eruditione multis æquipollent, eam defendunt. Et mea sententia quam etiam in Manuali Confess. c.27.nu.286.inseruimus, quoties vtraque opinio classicos auctores habet pro se, parum est tribuēdum numero; & multum rationibus, & fundamentis.

104 Tertia quæstio, an per hanc extrauagantem vetetur constitui cēsus in alia re, quam in pecunia numerata. Ad quam quæstionem respondeo, quod non; tum, quia ex nulla eius parte potest id colligi; tum quia hoc tenet Innoc. communiter receptus in c. in Ciuitate, de vsur. Et ita non solum potest constitui, & emi annuus census pecuniæ numeratæ; sed etiam vini, frumenti, & cuiuscunque alius rei: quāuis in nonnullis Regnis Hispaniæ ante aliquot annos statutum fuerit, vt non constitueretur nisi in pecunia numerata: immo & legibus cautū fuit, quantum deberet esse pretium eius. Vnde in Aragonia debent solui 10. pro vno, siue ad rationem 5. pro 100. & in Regno Nauarræ ad rationem 6. pro 100. & in Regno Castellæ ad rationem 7. pro 96. Immo & census antea constitutos in aliis rebus redegerunt in census pecuniæ numeratæ ad rationem prædictam. Pius autem Quintus in hac extrauaganti, neque determinauit, vt census constituatur in sola pecunia numerata; neque quantum pretiū debeat pro eo solui. Vnde quamuis in vrbe communiter soluatur ad rationem 7. pro centum; audiui tamen aliquos soluere, aut soluisse octo pro centum. Audio item Regem Catholicum Philippum II. nunc in Regno Neapolitano erigere montem in quo soluuntur nouem annua pro centum; scio etiam in aliquibus partibus Galliæ constitui census ad rationem 10. pro 100. nec mirum quia pretia rerum pro varietate gentis, terrarum, & temporum; & pro copia, vel penuria ementium, vel vendentium, aut mercium, vel pecuniæ numeratæ variantur, iux.l.pretia rerum. ff. ad leg. Falci. & annot. ei per Doctores; & tacta etiam per nos in Ma-

nuali Confess. c.23 nu.286. Et apud omnes constat, censum esse mercem quandam emibilem, & vendibilem.

SVMMARIVM.

105 *IVS diuinum an humanum contineat hac extrauagans.*
105 *Ius quod est naturale, vel diuinum, & quod humanum.*
106 *Census constituendi forma Papa, an vbique sit seruanda.*
106 *Lex qua Papa ligat Reges omnes, & eis subditos.*
107 *Ius contentum in hac extrauaganti esse varia speciei.*
108 *Extrauagantem hanc, qua parte consuetudo, aut non vsus tollet.*

105 QVARTA quæstio (cuius decisione prædicta extrauagans recte intelligi, & in praxim deduci possit) fuerit: An hæc extrauagans sit naturalis, & diuini iuris declaratoria, an humani tantum inductoria. Quod enim sit iuris naturalis, & diuini declaratoria, facit procemium eius, quatenus habet, auctorem eius motum fuisse ad tollendos contractus censuales; qui fiebant in diuinarum legum contéptum, cum magno animarum periculo: & quatenus postea sub finem iudicat, omnes contractus censuales, sub alia forma, quam ab ea præscripta esse fœneraticios; & consequenter contra naturale, diuinúq. ius factos: cum omne fœnus vtroque illo iure damnetur, vt copiose probatum est supra not.7. nu. 8.

Quod autem humani tantum iuris sit inductoria facit, quod sub finem declarat non extendi eam ad præterita: & constat constitutioné iuris naturalis, vel diuini declaratoriam, extendi ad præterita, vt tradit Panorm. in c.fin. de præscrip. & Felin. in c.fin. de constit. fall.2. & probatur ea firma ratione, quod omnis constitutio declaratoria iuris antiqui extenditur ad præterita. c.ex antiquis.54.dist. cum ei annot. per Dominicum, & in Auth. de æquali. dotis, collat.2.§.5. & palam est ius naturale esse antiquius; cum ab exordio rationalis creaturæ cœperit esse. 5.distinct. in prin. & etiam diuinum positiuum antiquius omni Pontificio humano argumento. c. sunt quidam, 25. q. 1.

Pro resolutione igitur huius quæstionis. dicendum primo, multa in ea contineri, quæ sunt iuris naturalis, & diuini, & multa quæ iuris humani. Nam iuris naturalis, & diuini est, contractum feneratitium esse reprobum per dicta supra not.7. quod ex hac cõstitutione colligitur: eiusdem iuris videtur etiam esse, quod census non constituatur in re, quæ non sit frugifera; cum contra naturam rei sit, censum (qui est quidam fructus) capi de re infrugifera. Nam eadem ratione Doctores concludunt, vsuram esse contra ius naturale; cum illa sit quidam fructus,

ctus, & capiatur ex pecunia, quæ est res infrugifera.

Eiusdem iuris uidetur etiam esse, quod census non cõstituatur, nisi in re immobili; cum res mobilis sine sui totius, vel partis consumptione non posit reddere fructum; & census est quidam fructus, qui de aliqua re sine ipsius peremptione colligitur. Iuris autem humani est, quod pretium soluatur in sola pecunia numerata, & coram Notario, & testibus, & quod anticipata solutio non sufficiat; & quod vēditio rei censuariæ, cum contigerit fieri, ante bimestre denuncietur censuario: & quod ille præferatur aliis emptoribus; & multa id genus alia, quæ ex solo iure naturali, & diuino non possunt per bonam consequentiam educi. & quæcunque non sunt talia, quamlibet rationabilia sint, non censentur esse iuris naturalis, & diuini, sed humani. argumento, c. ius naturale. 1. dist. vbi hoc latius resoluimus. Ex quibus infertur, quod iuris humani est illa grandis particula: *Contractusq; sub alia forma posthac celebrandos fæneraticios iudicamus*. Tum, quia non extenditur ad prius celebratos, ad quos extendenda erat; si tota forma con trahendi per eam inducta esset iuris naturalis, & diuini per prædicta. Tū quia solo iure naturali, & diuino attento posset constitui iuste co ram Deo census, soluto pretio eius in alia re, quam pecunia numerata, si illa coram ipsius diuina maiestate esset æque vtilis; aut vtilior vēditori, quam pecunia numerata.

106 Quinta quæstio, An prædicta extrauagans sit seruanda etiam in Regnis, quoad temporalia temporali dominio Ecclesiæ non subiectis? Et quidem pro parte negante facit c. nouit. de iud. cum multis aliis a nobis in eius. 3. not. citatis, quatenus probant Maximis Pontificibus non esse mentem turbandi iurisdictionem Regum quoad temporale dominium sibi non subiectorum. & quod leges Pont. Max. quæ non continent leges naturales, neque diuinas, non debent necessario seruari extra statum, & forum ecclesiasticum, c. 2. de arbit. lib. 6. adiuncta sua glossa, & gloss. c. cum contingat, de iure iuran. cum eis annotatis.

Pro parte vero affirmante facit idem cap. nouit. quatenus multis modis a nobis in eius. 6. notabili inductum probat, ad Pontificem Maximum pertinere declarationem dubiorum de peccatis, an sint pecca ta, & an sint letalia, nec ne?

Omissa tamen (quæ altior fieri posset) disputatione, resoluendo eam breuiter dico primo, proculdubio eam esse seruandam in omnibus Regnis, quæ non sunt de temporali dominio Ecclesiæ, quatenus est iuris naturalis, & diuini declaratoria: quia quatenus talis nihil noui inducit; sed solum quid actum sit monet. l. hæredes palam. §. 1. ff. de testam. & constat ius naturale, & diuinum esse vbique seruandum. c. quod iure. 8. dist. Et consequenter quatenus expresse, vel tacite de-

creuit, peccatum vsuræ esse contra ius naturale, & diuinum; ita quod vbique gentium credendum est esse peccatum vsurarium, vel aliud id, quod in hac extrauaganti declaratur esse tale, solo iure naturali, vel diuino attento.

Secundo, quod dubitari potest de ijs, quæ præter ius naturale, & diuinũ noue inducit propter rationes in principio quæstionis pro vtraq; parte insinuatas: & quod videtur resoluendum etiam seruanda illa, quæ inducuntur ad præsumendum contractum censualem esse vsurarium. Tum quia leges Pont. Max. latæ circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, etiam si non contineant leges naturales, neque diuinas, debent seruari apud omnes Christianos in vtroque foro, & vbique gentium, iux. gloss. celeb. & receptam in .c. 2. de reg. iur. lib. 6. Pro qua est illud capitulum, & .c. fin. de præscript. & .c. cum contingat, de iureiur. & .c. penult. & vlt. de secund. nupt. & communis opinio in illis omnibus capit. & in .c. cum sit generale, de foro compet. & hæc extrauagans lata est circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, vt palam est. Tum quia lex Papæ lata circa spiritualia, seruanda est in vtroque foro .c. vt inquisitionis .§. fin. & .c. penult. & vlt. de hæret. lib. 6. quales sunt latæ circa matrimonium .c. penult. & vlt. de secund. nupt. etiam si solum inducat modum præsumendi matrimonium .c. is qui, de sponsa. quod vbique seruatum fuit vsque ad Concil. Trid. tum quia in vtroque foro videtur seruandum id quod præfatus Pius V. in extrauaganti, cuius caput est. *Intolerabilis*, (relata a nobis in Manual. Confessa. c. 23. nu. 110.) statuit, scilicet, quod ad probandam confidentiam illicitam, & simoniacam sufficiant testes singulares; & quædam aliæ præsumptiones, quæ nec iure naturali, neque diuino ante illius constitutionem sufficiebant; tum quia glossa præfati cap. 2. de arbitr. & ei similes, quæ probant leges canonicas in foro canonico esse obseruandas, & leges ciuiles in foro ciuili, intelligenda sunt, quando lex canonica non fertur circa spirituale, neque circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, nec spectantia ad religionem Christianam: sed fertur circa alia profana vtrique foro subiecta. At hæc extrauagans lata est circa spirituale dubium, scilicet, an constitutio census sit peccatum, cuius decisio reseruatur Papę. d.c. nouit, & tangit periculum animarum, vt palam est. Neque obstat gloss. celebris Clem. dispendiosam, de iudi. in verbo, vsuris, quatenus habet illi Clementinę (quę inducit formam super vsuris repetendis) non esse locum in foro sęculari, in quo illæ repeterentur; quia illa Clementina non declarat hunc, vel illum contractum esse vsurarium, vel præsumendum vsurarium: sed solum inducit formam procedendi super vsuris; quæ nihil attinet ad peccatum. Nos autem agimus de constitutione,

tutione, quæ declarat, contractus aliquos censuarios esse vere peccata, vel præsumenda esse talia.

Tertio, quod his videtur esse consequens, quod non ligat eos qui Regibus laicis subijciuntur, illa clausula, quod censuarius præferatur in emptione rei sibi per censum subiectæ; nec illa, quod redempturus censum, debet ante bimestre denunciare illā redimendi voluntatem censuario: quia per illas clausulas non declaratur aliquid esse peccatum, nec præsumi esse tale; sed quod contenta in illis visa sunt iusta, & æqua eius latori.

Quarto, quod nemo est iudicandus vsurarius in foro conscientiæ propter præsumptiones per hanc extrauagantem inductas, si contrarium coram Deo est verum: quia nulla lex fundata super præsumptio ne ligat aliquem in foro conscientiæ, seu Dei, si contrarium eius, quod præsumitur, est coram Deo verum. c. tua de spons, & c. humanæ aures. 22. q. 5. & c. is quia cum eis annot. de sponf.

107 Sexta quæstio, an omnia contenta in hac extrauaganti sint iuris eiusdem speciei? Ad quod respondeo, quod non. Quædam enim sunt in ea expressa præsupposita, vel insinuata, quæ sunt iuris naturalis, & diuini, quæ certum est ligare omnes etiam laicos Regnorum non subiectorum quoad temporale dominium Papæ, vt primum dictum quæstionis proximæ habet. Quædam vero sunt, quæ non sunt iuris naturalis, neque diuini; sed humani noui per extrauagantes 1. & 2. de empt. & per hanc clarius noue inducta ad præsumendū aliquos contractus censuales esse vsurarios: quæ probabiliter dici potest ligare vniuersos etiam laicos, etiam quoad temporalia Papæ minime subiectos. Quædam tandem sunt, quæ nec continent ius naturale diuinum, neque modum præsumendi censum esse vsurarium; sed æqua, & digna, quæ in eo seruentur, qualis est prælatio, quæ datur censuario in emptione rei censui subiectæ; qualis item denunciatio, quam redempturus censum debet facere ante bimestre: & illa, qua tenetur denuncians velit, nolit, redimere censum intra annum post denunciationem. Hæc enim non declarant aliquid esse peccatum, nec præsumi esse tale; nisi dicas mentem Pij fuisse, vt census præsumatur vsurarius, si hæc omnia non seruentur: quod tamen non videtur rationabile; cum census ante decem annos contractus seruatis seruandis, & toto illo tempore iudicatus iustus, nulla ratione possit iudicari vsurarius, eo solo, quod redempturus illum non denunciauerit ante bimestre; vel post denunciationem ante annum lapsum non redemerit.

108 Septima quæstio, an hæc extrauagans possit in totum, vel partē tolli per contrarium vsum, vel non vsum eius, sicut & aliæ leges eneruantur, ac tolluntur c. in istis, §. leges. 4. dist. & per glos. solemnem c. 1, de treug.

de treug. & pac. & per late deducta ibi per Feli. Ad quam quidē quæstionē respondeo primo, quod nō potest tolli, quatenus est solū declaratoria iuris naturalis, & diuini; siue quoad ea, quæ expresse, vel tacite definit esse iura naturalia, vel diuina c. quo iure. 8. dist. & c. fin. de consuetud.

Secundo, quod potest tolli per contrarium vsum, vel non vsum eius quoad alia omnia noue inducta, etiam quoad præsumendam vsurariā prauitatem, quia illa sunt iura humana, & omnia iura humana per nō vsum, vel consuetudinem contrariam tolli possunt, saltim Papa sciente, & non contradicente, d. §. leges, & d. c. fin. de consuetud.

Tertio, quod iuste posset omitti eius obseruantia extra terras Papæ subiectas quoad ea, quæ non sunt iuris naturalis, nec diuini, neque humani inducti ad præsumendam vsurariam prauitatem; sed solum tangunt iustitiam vel iniustitiam constitutionis census. Quoniam illa nō tangunt spiritualia, nec continent vitationem periculi animarū plusquam aliæ leges factæ super emptione & venditione aliarum merciū: quia census est merx, & res temporalis, & de se profana: & cōstitutio eius non est res magis spiritualis; quam emptio, & venditio aliarum mercium; cum vere sit venditio ex parte constituentis, & emptio ex parte illius cui constituitur secundum omnes. Et ita lex super iustitia, vel iniustitia illius lata, est lata super materia temporali, & cōmuni, tam iurisdictioni Regum, quam Papæ; & consequenter sicut lex lata ab uno Rege super iustitia, vel iniustitia eius, si non continet ius naturale, vel diuinnm, non ligabit alios sibi non subditos; sic lex Papæ facta super ea, si non continet ius naturale vel diuinum, vel non inducit præsumptionem, quæ præsumatur tale, non ligabit Reges, & Regna temporalia Ecclesiæ dominio non subiecta.

SVMMARIVM.

109 *CENSVS debitor satisfacit credendo in dubio, quod debet illum ex contractu censitico, & non emphyteutico.*
109 *Obligatio censitici mitior, quam emphyteutici.*
110 *Contractus censiticus vt differt ab emphyteutico.*
110 *Pœna exacta ob non solutionem census, an restituenda.*
111 *Census an vendi poßit maioris, vel minoris, quam sit creatus.*
111 *Pretium census, per qua crescit, & decrescit.*
111 *Census super censu constitui potest.*
112 *Frugifera est res apta fructum ferre, licet non ferat.*
113 *Census vnus super pluribus rebus constitui potest.*

OCTAVA

109 OCTAVA quæstio, An qui soluit aliquem censum, ob aliquod prædium, & nescit, an eum debeat ex cōtractu emphyteutico, an censuali, vtrum eorum potius in foro conscientiæ credere debeat; cum plurimum referat, vtrum illorum credat. Nam si credat, censum illum se debere ex contractu emphyteutico, tenebitur credere, se perdidisse prædium non soluendo censum intra duos annos si debet Ecclesiæ. c. potuit, de locat. vel intra tres si debet personæ laicæ. l. 2. C. de iur. emphyteu. Ad quod dubium videtur dicendum, primo quod eodem modo videtur resoluendum quoad forum exterius, ac quoad interius; cum non agatur de interpretāda lege fundata in præsumptione iux. not. in cap. is qui, & c. tua, de sponsal.

Secundo, quod non tenetur credere in dubio, se debere illum ex cō tractu emphyteutico: sed satis est credere, se debere illum ex contractu censitico, arg. c. ex parte, de censi. & notatorum ibi per Panorm. in 4. notab. & l. semper in stipulationibus. ff. de verb. oblig. & ff. de regū. iur. & c. in obscuris, de reg. iur. lib. 6. cum aliis similibus, quatenus probant obscura, & dubia, ita interpretanda esse, vt quam minimam obligationem inducant, & prædictum cap. ex parte probat de censu debito ex voto, quod votum soluendi sextarium frumenti est intelligendum de sextario minore, si duo sint sextaria. Et constat, mitiorem esse obligationem debendi censum ex contractu censitico; quam ex emphyteutico: cum vt supra tactum est debens ex illo nō perdit prædium non soluendo censum. c. cum dilectus, cum glos. & Innoc. recep. de religios. domi. debens autem ex emphyteutico sic, d. c. potuit de locat. & d. l. 2. C. de iur. emphyteut.

110 Nona quæstio, an liceat post prædictam extrauagantem tradere alicui prædium valoris mille ducatorum, reseruato sibi annuo censu, adiecta pœna, vt cessante illo soluere per triennium, posit recipere prædium traditum. Ad quod respondeo, quod sic: tum quia extrauagans disponit de censu; quem quis imponit, & vendit super re sua, & non de illo, qui tradit rem suam alteri, vt sibi aliquid annuum soluat, & a diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor: tum quia non fuit intentionis Pij V. prohibere locationes ad longum tempus: nec consequenter contractus emphyteuticos, vt supra dictum est, & præfata traditio dicenda est locatio ad longum tempus, vel certe cōtractus emphyteuticus, qui similis est illi. §. adeo Instit. de locato, vt colligitur ex differentiis, quas ponit gloss. 1. in l. 1. C. de iur. emphyteut. & tradūt Doctores, maxime Iason super illa: tum quia, vt contractus dicatur emphyteuticus, vel locatio ad longum tempus, non est necessarium, vt id expresse dicatur; sed satis est, vt colligatur tacite, ex his, quæ agū tur, adeo quod aliquando contingit, vt in instrumento dicatur dari

aliquid

aliquid in emphyteusim; attamen contractus non sit emphyteuticus sed censiticus, vt post Imolen. in c.ad audientiam, de reb. Eccles.non alien. Tradit Ias.in d.l.1,nu. 48. & seq. ponens exemplum de illo, qui diceret, tradere se aliquod prædium in emphyteusim pro certo annuo censu; ita quod omne ius, quod haberet in eo, transferret in illum. Cum enim per contractum emphyteuticum non transferatur dominium directum; sed tantum vtile, secundum omnes; cumque simul ac quis transfert, omne ius quod habet in re videatur tranferre dominiũ directum, videtur nolle facere contractum emphyteuticum; sed censiticum vel tradere pro annuo censu, ne dispositio secum pugnet contra.l. ubi repugnantia.ff.de reg.iur.c.solicitudinem, de appellat. Tum denique quod prædicta extrauagans nihil disponit de censu præseruato in traditione alicuius iuris, vel aliquorum iurium, de quo est tex. cum gloss. solemni in d. c. cum dilectus, de religios.domi.sed tantum de noue constituto, vel constituendo super re, quæ retinetur a vendẽte illam; & non est eadem ratio de vtroque; quia in illo nulla cadit fraudis vsurarum suspicio, in hoc autem magna, vt palam est.

111 Decima quæstio, an qui exegit pœnam ob non solutum censum per nouam constitutionem debitum, tempore præstituto, teneatur restituere illam in foro conscientiæ? Respondeo, quod sic, si fuit constitutus post præfatam extrauagantem per dicta supra in glo.9. Si autẽ fuit ante illam constitutus, distinguendum est, an sit talis, & tam moderata, & tam absque mente fœnerandi facta, vt iuste potuisset poni quoad forum conscientiæ, an non. Priore casu non tenebitur restituere: posteriore uero sic, argumento.l. si pacto quo pœnam. C.de pact. & l.nudam.C.de contr.vel cõmitt.stipulat.l.stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. §. alteri.instit.de inutil. stipulat.c. suam, de pœnis. c. si sæculi leges, & sequenti.12.q.2.

112 Vndecima quæstio, an liceat ei, cui debetur census vendere illum in certum tempus, vel ad vitam ipsius, vel emptoris. Respõdeo, quod non, per dicta supra in glos. 16. An autẽ vendere possit censum ipsum simpliciter? Respondeo, quod sic, modo eodem pretio vendat, & non maiori, neque minori, quam fuit emptus, vt hæc extrauagans exprimit. Quod quia videtur statutum fuisse ad euitandam fraudem vsurarum; fit, vt arbitrer licere in foro conscientiæ habẽti censum septẽ aureorum emptum centum aureis si egeret, & non inueniret, qui vellet totidem emere: sed aliquanto minoris, posse vendere minoris saltem quo ad forum conscientiç, modo nulla fraus vsurarũ interueniat, sed solum diminutio valoris: aut ex eo quod venditor quærit, & rogat emptorẽ, & merces vltroneæ vilescunt: aut, quia multi sunt venditores talium censuum, & pauci emptores, propter quæ valor rerum vẽ-

dendarum

dendarum minui solet, vt dicimus in Manuali Confessar.c.23.nu.78. Arbitror etiam quod e contrario, si multum rogaretur is, cui debetur census vt venderet illum; & ille nollet, & adessent multi emptores, & pauci venditores, posset vendere aliquanto maioris, quam centum, saltim quo-ad forum conscientiæ. Tum quia iustum pretium cẽsuum non videtur in pretio indiuisibili constitutum sicut nec cæterarũ mercium, vt diximus sup. not. 4.nu.5. & latius post alios indict. Manua. cap.23.nu.79.& videtur licere, intra illam latitudinem pluris, vel minoris vendere, aut emere. Tum quia multitudo volentium vendere, & raritas volentium emere potest minuere pretium: & contra multitudo volentiũ emere, & raritas volentium vendere potest illud augere, secundum omnes. Tum quia passim videmus in vrbe eos, qui habent census emptos in montibus Pietatis, & alijs vẽdere maiore pretio eo, quo emerunt, si rogatur a multis vendere: & contra minoris quã emerunt, si quærunt, & rogant emptores; & multi inueniuntur venditores, & rari emptores. Dixi supra bis, saltem quo ad forum conscietiæ, quia non tam facile potest id asseri, quo ad forum exterius, ob hanc extrau. quæ expresse vetat illum vendi carius, vel vilius, quam sit cõstitutus: nihilominus tamen ex bono, & æquo idem posset dici, quoad forum exterius limitando eandem extrauagantem, per rationes præmissas ne procedat, quando pretium census creuit, vel decreuit post illius constitutionem; sed solum quando pretium non fuit auctũ, nec diminutum. Quod quia quotidianum est, memorabile esse duco maxime confessariis.

Duodecima quæst. an super censu vel alio iure capiendi aliquos reditus, valeat constitui nouus census? Respondeo, posse, vt dictum fuit in prima gloss. Quoniã annuus reditus pro re immobili habetur, per text. singul. in Clem. exiui.§.cumque annui reditus, de verbo. signifi. ibidem citatum.

113 Quæstio decimatertia, an quælibet res immobilis, quæ pro pretio æquante censum ad humanos vsus locari valet, censeatur fructifera licet locari nunquam soleat, quales sunt aliquot turres non consuetæ locari? Respondeo, quod sic. Tum quia non solum prædium, quod actu fert fructum, dicitur fructiferum: sed etiam id, quod de se aptũ, natum est ferre illum. argu. c. quid per nouale, de verbo. sign. & l. sylua cedua. ff. de verbo. signi. Tum quia modus loquendi pene omniũ (qui seruandus est, l. labeo. ff. de supel. lega. & l. librorum.§. quod tamen Cassius. de legat.3.) id habet. Tum quia spoliãs tenetur restituere fructus, quos spoliatus percipere potuit, licet actu non perceperit. tex. & ibi gloss. recep. in c. grauis. de restitu. spoliatorum.

Quæstio decimaquarta, an vendens censum possit partẽ pretij pro

eo accepti dare alicui,ea lege, vt partem census, quæ illi respõdet, sol uat eius emptori? Respondeo quod non. Quia id effectu est mutuare pecuniam, vt aliquid lucretur: & ita ad vsuram dare; quod omni iure vetitum est, iuxta dicta in nota.6.nu.8.

Quæstio decimaquinta, an liceat emere censum cõstitutum super diuersis prædiis separatis, expresſis tamen finibus eorum? Respõdeo, quod sic. Tum quia hæc extrauagans (quatenus ait,quod census non potest constitui nisi super re immobili) non intendit excludere pluralitatem rerum immobilium: sed res mobiles. Tum quia dispositio loquens de vno habet locum in pluribus, quando eadem ratio militat in illis: vt colligitur ex tex.adiunct. glos. prima communiter recepta, c.si compromissarius,de elect.lib.6. vbi hoc adnotat Dom.communiter receptus. Tum quia a iure antiquo non est recedendum,nisi quatenus dictat nouum.l.præcipimus.C.de appell.& ante hanc extrauag.licebat constituere vnum censum super pluribus rebus; & hæc non vetat illud.

SVMMARIVM.

114 *CENSVARIVS potest pluribus vendere rem censualem.*
114 *Census totus soluendus a possessore partis rei censuariæ.*
115 *Censuarius non tenetur pacto redimendi censum,casu quo partẽ rei alienet.*
115 *Census ante hanc extrauagantem creatus an pereat,parte rei perempta.*
116 *Censuarius,an posſit obligari in forma Cameræ.*
116 *Censuarius vendita re censuali liberatur.*
117 *Prædium non fit ex parte infrugiferum,eo quod reddat minus.*
117 *Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum.*
117 *Census non perit re facta sterili.*
118 *Censuarius detinens rem vt tenetur.*
118 *Censum ponens super re aliena vt tenetur.*

114 QVAESTIO decimasexta, an liceat diuidere rem super qua est constitutus census,& vendere diuersis diuersas partes? Respondeo quod sic: quoniam hæc extrauagans vetat, vt nec per pactũ libertas alienandi rem censuariam, quã habet constituens & vendens censum tollatur, vel restringatur. Cum ergo ante constitutum cẽsum posset diuidere rem censui subiectam in diuersas partes,& eas vel aliquas earum diuersis vendere; poterit idem facere post illũ constitutũ.

Quæstio decimaseptima,an venditor qui vendit aliquas partes fundi censualis,ipse solus teneatur soluere totum censum, an etiã illi qui eas emerunt? Respondeo, quod is,cui debetur census poterit illum to

tum petere a quolibet illorum. Tum quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione l.2.§. ex his.ff. de verb. oblig.& l.planc.ff.famil.hercif.ergo eadem,immo fortiori ratione,non debet fieri peior ex vēditione partium fundi vectigalis. Tum quia per fundi uectigalis diuisionem non diuiditur vectigal in præiudicium illius,cui debetur: immo poteſt petere a quolibet poſſeſſore illius vel partis eius l. communi diuidundo .ff. comm. diu. Tum quia gloſſ. illius l. recepta habet, mortuo emphyteuta, relictis duobus hæredibus, neutrum illorum ſoluendo partem penſionis, quæ illum contingit, liberari a pœna caducitatis ſiue perditionis partis emphyteuſis in quam ſucceſsit: immo, altero illorum non ſoluente, ſuam partem totam emphyteuſim perdi ab vtroque, vt late poſt multos alios a ſe citatos tradidit Iaſon in l.2.nu.57.C.de iure emphyteu.

115 Quæſtio decimaoctaua, an ab initio constituti cenſus liceat paciſci, quod caſu, quo venditor cenſus vendiderit fundum vel partem eius, teneatur redimere centum? Reſpondeo, quod nō: Quia hæc extrauag. in verſ. pacta,etiam vetat,ne in venditione cenſus poſsit opponi pactum,per quod a vendente cenſum inuicto pretium poſsit exigi; cui conſequens eſt, non poſſe apponi pactum, quo vendens redimere cogatur.

Quæſtio decimanona, an quicunque cenſus etiam ante hanc conſtitutionem creatus ſuper re certa,ea perempta, vel pro parte infructifera effecta in totum vel pro parte ceſſet? Reſpondeo,quod cēſus ante hanc conſtitutionem creatus non perditur in totum,nec in partem, ex eo ſolo quod pars prædij vectigalis, ne cenſui ſuppoſiti perdatur. Quia id nullo iure videtur caueri, nec vlla efficaci ratione probari: cum is, qui debet illum, relicta parte, quæ ſupereſt cenſuario, cui debetur cenſus, liberetur. Nam vt probatum fuit notab.22.cenſus etiam ante hanc extrau. non poterat conſtitui in perſona; ſed tantum in re ipſa, qua perempta,vel derelicta liberaretur venditor.

Quæſtio vigeſima, an cenſus ſuper certis definitiſque rebus conſtitutus, & ſuper omnibus vendentis facultatibus, pereat in parte, parte illorum perempta? Reſpondetur quod non, ſi cenſus fuit creatus ante hanc extrau. per reſponſum, ad quæſtio.præceden. Et quod poſt hāc extrauagantem non poteſt creari cenſus ſuper omnibus bonis indeſignatis; ſed tantum ſuper deſignatis ſuis finibus; & de tali idem dicendum eſt,quod dictum eſt ſupra quæſt.17. de cenſu ſuper duabus rebus deſignatis conſtituto.

116 Quæſtio vigeſima prima, vtrum hanc extrauagantem tranſgrediatur, qui vendit cenſum obligando ſe ad ſolutionem in forma Cameræ? Reſpondeo quod ſic. Tum quia conſtituit, & vendit cenſum, in

alia forma quam posita in illa. Tum quia obligat se ad pœnas & incommoda, quæ incurruntur per obligationem in forma Cameræ; & hæc extrauag. irritat omnia pacta & conuentiones ad quæ venditor iure communi non tenetur.

Quæstio vigesimasecunda, an venditor census desinat esse obligatus ad soluendum illum vendendo, & distrahendo rem censui subiectam? Respondeo quod sic; modo requisito censuario illam vendat: tum quia onus reale transit cum ipsa re, c. ex literis, de pignoribus: tum quia cessante caussa cessat effectus, c. cum cessante, de appell. & caussa cur debitor census tenetur soluere illum, est dominium vel possessio, quod, vel quam habet in re super qua constituit censum, & desinit illa habere per venditionem & traditionem eius toto tit. ff. de pericul. & commod. rei vend. Tum denique quia census non constituitur, nec constitui potest super persona, vt late probatum fuit sup. in notab. 22.

117 Quæstio vigesimatertia, an res censui supposita desinat esse in parte frugifera eo solo, quod non reddit tantum, quantum tempore constitutionis, & venditionis eius reddebat? Respondeo, quod non. Tum quia nullo iure videtur probari, quod aliquod prædium dicatur in totum vel in partem peremptum eo solo, quod desinat ferre tantum fructus, quantum antea ferebat: & ita non est dicendum. argumento, c. consuluisti 2. q. 4. Tum quia nō obstat dicere, quod de æquipollētibus idem est censendum l. fina. ff. mandat. c. licet ex quadam. de testib. & quod paria & æquipollentia videntur, partem prædij perimi, & partem fructuum non ferre. Non inquam hoc obstat, quia negari potest illa esse paria, & æquipollētia simpliciter, licet secundū quid sint talia.

Quæstio vigesimaquarta an propter sterilitatem fundi multorum annorum extinguatur census? Respondeo quod non. Tum quia nullo iure id cauetur. Tum quia debitori census relinquendo prædium illud censui subiectum pro derelicto liberatur ab onere illum soluendi, vt prædictum est.

118 Quæstio vigesimaquinta, an casu, quo molendinum super quo est constitutus census destrueretur a domino eo quod aqua mutauerat cursum, & ædificauit aliud ex materia prioris molēdini, an census debeatur ex secundo molendino. Respondeo quod secundum molendinum non erit subiectum censui: quia non fuit impositum illi, & certum est illud esse aliud a priori. Tum quia nauis constructa ex materia alterius nauis penitus dissolutæ, est alia a priori. l. inter stipulantem. §. sacram, vers. & nauis. ff. de verbo. obligat. Tum quia etiam domus si vsque ad aream destruatur, licet ex eadem materia restituatur etiam in eodem loco, alia domus dicitur. l. quid tamen. §. 1. ff. quib. mod. vsusf.

vsusf. amitt. & d. §. sacram. Tum quia ædificium constructum in vno, loco ex materia ædificij destructi in altero, non solum est aliud ab eo. sed et frequenter, est alterius domini, vt colligitur ex .§. cũ in suo.instit de rerum diuisione. Secundo dico, quod censuarius quia destruxi molendinũ, tenebitur ei cui debebatur census constitutus in eo actione de dolo, vel alia, iuxta tex. in hoc aptum in l. repeti, ad iuncta magna glos. ff.quib. mod.vsusf.amitta.& c. fin.cum ei adnot. de iniurijs. Aut ad minus cogetur reddere pretium, quod pro censu accepit, aut constituere illum super nouum molendinum, vel aliam rem suam immobilem.

Quæstio vigesima sexta, an qui emit censum super aliqua re non libera, vel super qua non poterat venditor eum constituere, quod tamen emptor ignorabat, posit emptor exigere illum absque peccato. Respõdeo, quod sic, pro tempore quo id probabiliter ignorauit. Tum quia sic ignorans debet excusari a damno c. 2. de constit. & sua fraus & dolus nemini debẽt prodesse c. sedes. de rescrip. l. itaque fullo, ff. de furtis. Et consequenter emptor præfatus innocens non debet perdere censum, nec venditor dolosus excusari ab eo soluendo. Tum quia venditor celans vitia, & defectus rei venditę tenetur emptori ad interesse. l. Iulianus. ff. de actio. emp.

Quęstio vigesima septima, an in casu pręcedentis quęstionis posit emptor compellere venditorem ad restituendum pretium? Respondeo quod sic. Tum quia datum ob causam, ea non secuta redire debet ad dantem toto tit. de conditio. caus. dat. caus. non secu. &. C. de condi. ob caus. & pręfatus emptor dedit pretium ob censum super re libera constituendum, quod non fuit secutum. Tum quia venditor prædij seruituti subiecti tenetur emptori id ignoranti exempto actione l. 1. ff. de action. empt. & ad interesse si sciens vitium celauerit, aut ad quantum minoris, si ignorauit iuxta destinctionem positam in l. Iulianus. ff. eod.

Quæstio vigesima octaua, an ab initio constitutionis census posit fieri pactio, vt vendens teneatur soluere censum donec pretium reddat, casu quo res non esset libera, vel esset alij censui subiecta. Respondeo, quod non: tum quia census cum huiusmodi pacto constitutus videtur esse contra formam præfatæ extrauagantis: tum quia aperiretur magnum ostium exercendis vsuris. Nam volentes sub eis mutuari, constituere possent census super alienis prædiis, & volentes mutuare sub vsuris, emerent illos cum huiusmodi pacto, per quod secure accipient vsuram nomine census, & huiusmodi ostium nullatenus est aperiendum. arg. l. conuenire. ff. de pact. dotalib. & c. ex parte de consuetud. Tum quia non obstat, quod ex pretio eius quod iure inest,

nihil

nihil nocet l. 3. ff. de legat. 1. c. significasti, de electio. si tantum eo modo quo inest exprimatur, iuxta gloss. & trad. ibi vtiliter a Felin. in c. ad audientiam 2. de rescrip. & quod contentum in ipso pacto videtur tacite inesse per allegata in quæstione præcedenti. Non inquam hoc obstat, quia licet tacito iure insit quod constituens, & vendens censum super re aliqua, vel non libera teneatur reddere pretium, & ad interesse, vt prædictum est; non tamen iure inest, vt teneatur soluere censum male constitutum donec reddatur pretium: quia hoc esset vere, vel præsentiue vsurarium: arg. eorum, quæ supradicta sunt.

SVMMARIVM.

119 *CENSVS in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, et exegi possit.*
119 *Census positus in alia re, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat.*
120 *Census creatus alio pretio, quam nummis vt licitus.*
121 *Census cum quo pacto perimendi constitui possit.*
121 *Census an ualeat cum pacto repetendi pretium; recipiendo in partem solutionis eius census antea solutos.*
122 *Census redimi potest etiam sine numerata pecunia.*
123 *Census pro redemptione quale amplius liceat accipere.*
124 *Census vt redimitur per compensationem.*

116 QVAESTIO vigesima nona, an iuste posit accipere censum emptor, qui nouit rem super qua constituitur sibi census esse alienam, vel non liberam, & simulat se id ignorare, vt posit, quando voluerit, cogere venditorem ad reddendum sibi pretium, ea ratione quod eum constituit super re, quæ non erat sua, vel non erat libera, & apta ad constituendum illum. Respondetur, quod non. Tum quia illa simulatio dolosa non debet ei prodesse, arg. a contrario sensu c. vtilem, iunct. gloss. 22. q. 2. & arg. tot. tit. C. plus valere quod agitur, quam quod simul. concip. Tum quia simulatio dolosa est peccatum; vt probat Thomas recep. 2. 2. q. 111. art. 1. Quibus est consequens, non posse ipsum bona conscientia recipere censum illũ sic impositũ, & quod si reciperet, teneretur eum restituere, vel computare in partẽ solutionis pretij, quod pro eo dedit, & hoc in foro interiori conscientiæ. In foro autem exteriori, si non confiteatur, nec probetur, obtineret: quia in illo foro de non existentibus & non apparentibus idem iudicatur. l. duo sunt Titij. ff. de testam. tutel. & gloss. c. si sacerdos, de officio ordin. sed si probaretur posset puniri pœna vsurariorum vltra id, ad quod in foro conscientiæ obligatur, eo quod vsuram palliatam admisit

admisit per supradicta in notab.1.nu.4.

120 Quæstio trigesima, an census constitutus in alia re, quam in numeratam pecunia; puta in tot modijs frumenti, vel tot amphoris vini, vel cadis olei debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iuste respondeat pretio pro eo dato, si pretium frumenti, vini, vel olei adeo creuerit, vt excedat pretium pro eo datum, licet cum daretur esset iustum. Ad quam quæstionem respondeo, primo quod pro parte negante facit: quia non debet augeri, vel minui pretium rei venditæ, quod erat iustum tempore venditionis, eo quod pretium illius postea creuerit: alioquin omnium fere rerum immobilium vēditionum pretia essent augenda; cum fere vbique longe maiori pecunia numerata valeant hodie, quam tempore venditionis valebant: quod esset absurdum, & ita non dicendum l. nam quod absurdum.ff.de bonis liber. Secundo quia iustitia pretij ad mercem est assumenda secundum tēpus venditionis; & non secundum tempus futurum vel præteritum, iuxta l. pretia rerum. ff.ad legem Fal. Tertio quod si pretium frumenti, vini, vel olei esset valde diminutum, non propterea vendens esset cogendus ad restituendum aliquid de pretio, quod erat iuste tempore venditionis accepto: ergo nec ementi censum debet diminui quātitas eius, quod fuerit auctum pretium eius; quia quod operatur oppositum in opposito, operatur propositum in proposito. l. etsi contra tabulas.ff.de vulg. & c. sciendum.8. q.1.

Pro parte aūt affirmante facit primo, quod in multis Hispaniæ regnis, vt prædictum est in quæst.3. facta est præfata reductio. Secundo quod cum emitur census alterius rei, quam numeratæ pecuniæ, maior respectus habetur ad pretium eius, quam ad ipsam rem: & ita magis videtur poni census in numerata pecunia; quam in ipsa re, quæ illa æstimatur. sicut cū datur aliqua species ęstimata in dotē, videtur potius data pecunia, qua æstimatur, quam ipsa. l. æstimata.ff. solut. matrimo.

Pro resolutione huius quæstionis, & concordia pro vtraque parte citatorum dico primo, quod iuste potest statui a legislatore non recognoscente superiorem, vt prædicta reductio fieret, ob rationem secūdam pro parte affirmante formatam. Dico secundo, quod antequam præfata reductio fieret per legē, soluendus esset census in ea re, in qua constituta est, siue pretium eius sit auctum, vel diminutum, siue non propter rationes pro parte negante adductas.

121 Quæstio trigesimaprima, an tutus sit in conscientia emptor census, si vere iustum pretium soluit, sed non in præsentia Notarij & testium, nec in pecunia numerata: sed per liquidi, & iusti pretij recompensationem, vel sine fraude in mercibus, quas vēditor census emere volebat, & quæ pro iusto pretio taxatæ fuerunt. Respondeo, quod sic,

vt dixi

vt dixi supra in glos.3.nu.

Quæstio trigesimasecunda, quid si non pro iusto pretio fuerunt æstimatæ & partẽ pretij in mercibus partem in pecunia accipere fuit coactus, an tunc emptor census teneatur ad damnum emergens, & lucrum cessans: an tantum ad supplendum iustum pretium? Respondeo, quod præfatus emptor tenebitur ad supplendum iustum pretiũ, & insuper ad totum interesse tam lucri cessantis, quam damni emergentis: tum quia tenetur offerre & soluere totum pretium.l. Iulianus. §.offerri.ff.de action. empt. Tum quia venditor tenetur soluere interesse emptori per principium præcitatæ l. Iulianus, & l.si sterilis.§. cum per venditorem.ff.de action. empt.

122 Quæstio trigesimatertia, an posit dari iusta venditio cum pacto exigendi pretium a venditore aliquo casu? Respondeo, quod non; nisi sit casus in quo iure communi pretium exigi posit, vt quia fuit ignoranter emptus super re non libera, vel inepta censui soluẽdo; vel quando venditor denunciauit emptori, se velle censum redimere. Tunc enim intra vnum annum potest cogi ad redimendum, vt habet hæc extrauag. vers. *cum vero.*

Quæstio trigesimaquarta, an per adiectionẽ pacti, de qua in quæstione præcedenti emptio census fieret, aut præsumeretur vsuraria? Respondeo, quod sic, per eandem extrauag. vers. *contractusq́, in alia forma.*

Quæstio trigesimaquinta, an a principio posit fieri pactum vt emptor pretium repetat quãdocunque volet, computatis in eo omnibus censibus antea receptis? Respondeo, quod non. Tum per eandẽ extrauag. vers. *contractusq́, sub alia.* Tum quia per huiusmodi pactũ aperiretur via fraudandi leges vetantes vsuras; quod non est faciendum, arg.c. ex parte. de consuetud.

Quæstio trigesimasexta, an clausula huius extrauag. quod census redimatur eodem pretio quo fuit constitutus, restringatur ad solum cẽsum redimibilem tantum? Respondeo quod non: Quoniam, vt hæc extrauag. videtur habere locum in censu perpetuo irredimibile post eam constituendo, vt diximus in glos.10. Ita pars illa eius de non vendendo, vel emendo carius vel vilius habebit locum in eodem, sed sicut ipsa non includit census redimibiles ante ipsam constitutos: ita etiam a fortiori non includet irredimibiles ante illam constitutos.

123 Quæstio trigesimaseptima, an venditori census liceat pretium redemptionis siue cassasionis soluere in aliis rebus, quam pecunia numerata? Respondeo, quod sic: tum quia regulariter quoties fit contentus debitor de pretio sibi debito, cẽsetur sibi solutum.l. satisfactio. ff. de solutio. adiunct.l.2. qui satisdare cogan.l.si rem.§. omnis.ff.de pignorat.

gnorat. actio. & is casus non videtur exceptus ab illa regula; & ita manet sub ea. argumento gloss. solem. in l. omnis definitio. ff. de regul. iuris. quæ habet similem in rubr. eod. tit. lib. 6. Tum quia hæc extrauagans exorbitat a iure communi, quatenus statuit, vt pretium census non possit solui eius venditori etiam volenti, nisi in pecunia numerata, & ita est restringenda. c. quæ a iure. de regul. iur. in 6. & consequenter cum solum statuat de pretio soluendo venditori pretium census constituenti non debet extendi ad pretium soluendum emptori pro eo redimendo, siue cassando. Tum quia mens & ratio auctoris extrau. fuerunt obuiare fraudibus vsurarum, & iuuare constituentes census, ne vrgente necessitate, acciperent pro pretio, vel parte pretij aliqua sibi parum commoda; vel maioris, quam iustum esset, æstimata. Quæ mens, & ratio cessant in pretio soluendo emptori pro redemptione siue cassatione illius, & ita ipsa extrau. cessabit in illo: arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. & c. cum cessante. de appella.

124 Quæstio trigesimaoctaua, an liceat accipere pro eius redemptione, siue cassatione aliquid vltra id, quod datum fuit, si solutio fuit in pluribus terminis; puta soluendo illud intra spacium trium, vel quatuor annorum? Respondeo quod non, si illud plus accipiatur tamquã pretium, vel pars pretij: sed sic si accipiatur tamquam solutio alicuius partis census iam decursi. Verbi gratia: emit quis in Aragonia censum 15. scutorum trecentis scutis, iuxta legem illius Regni, qua statuitur, vt iustum pretium census vnius anni sint viginti, & venditor vult redimere, vel cassare totum censum vnica solutione: non potest emptor quidquam amplius, quam trecenta iuxte accipere: immo, nec si pluribus solutionibus, ex interuallo etiam magno factis redimat, potest capere aliquid amplius, tamquam pretium: sed sic tamquam solutionem census decursi. Si enim venditor tribus annis redimat censum illorum quindecim, poterit vltra 300. capere quindecim: pro censu quidem sequentis anni primam solutionem decem; & pro censu anni sequentis secundam solutionem quinque. Per solutionem enim tertiæ partis pretij non redimitur nisi tertia pars census: nec per solutionem duarum partium pretij, nisi duæ partes census. Et ita soluta prima tertiæ partis prætij currunt duæ partes census, & solutis duabus partibus pretij, currit tertia pars census, vt palam est rem satis perpendenti.

Quæstio trigesimanona, an census redimi possit per compensationem debiti liquidi? Ad quod respondeo, quod sic, eo modo quo dicitur in q. seq. tum quia omnis actio ipso iure tollitur per compensationem debiti liquidi. l. fin. C. de compens. Tum quia debitor census poterit proponere coram iudice competenti, quod is, cui debet cen-

M sus,

sus, debet sibi liquide tantum, quantum fuit pretium acceptum, & petere ab eo, vt iubeat ei habere censum pro redempto. Posset item extraiudicialiter conuenire censuarium, & monere, vt ex tunc habeat censum pro redempto, protestans, se non esse obligatum ad soluendum illum amplius, nec velle, vt duret vltra; immo velle, vt extinguatur per compēsationem. arg. l. vlt. cum ei annotatis. ff. de compēs. & quod cursus vsurarum cesset, quo ad concurrentem quantitatem a tempore, quo cępit vsurarius illā debere. l. cum alter. ff. de compens.

SVMMARIVM.

125 *CENSVM soluere vtilius interdum est, quam compensare.*
126 *Censuario quouis tempore fit denunciatio redemptionis.*
126 *Census, an totus soluendus cum redimitur ante terminum.*
127 *Censuarij prælationi vt potest præiudicari.*
127 *Censuarij prælatio, an obsit cognatis, vel socijs.*
128 *Census centum pro mille donatus ad uitam, an valeat.*
129 *Census non potest poni hodie simul super vna re designata, & generaliter super omnibus alijs bonis non designatis.*

125 QVAESTIO quadragesima, an compensatio ista fiat ipso facto, vt censuarius nō possit accipere quidquam ratione census, tempore, quo incipit debere liquido, tantum ei, qui debet censum, quantum dedit pro illo, eo quod videatur ipso facto extinctus. Et pro parte quidem affirmante facit, quod compensatio fit ipso iure. l. fina. C. de compens. Sed contrarium puto verius: tum quia secundū Azonem in summa tit. de compens. nu. 7. compensatio quidē fit ipso iure: sed parte opponente illam. arg. §. compensationes. inst. de actio. Tum quia in nostro casu non concurrit debitum vnius partis cum debito alterius. Quia qui vendidit censum, obligatur quidem soluere illum censuario tempore ad id stato: sed non debet ei pretium eius, nisi redemerit; & ita donec declaret, & moneat censuarium, quod vult redimere censum, & quod id quod sibi debet accipiat in compensationem pretij redemptionis, non videtur redemptus census. Tum quia multis de caussis conuenire potest debenti censum, vt soluatur sibi, quod debet ei censuarius, quam redimere censum; per quas rationes soluuntur in contrarium adducta.

126 Quæstio quadragesimaprima, an denuntiatio facienda per debitorem censuario ante bimestre, quod vult redimere censum, possit fieri qualibet parte anni? Respondeo quod sic: tum quia hæc extrau. nullum tempus ad id præfigit: tum quia per illa verba, quibus

statuit eam fieri posse, cum census extinguendus erit; significat eam fieri posse quocunque tempore census extingui potest. At ex ead. extrau. colligitur id quolibet tempore fieri posse: tum quia subijcit; quod si post denuntiationem non redemerit in fine bimestris, nec coactus fuerit redimere intra annum, poterit quandocunque redimi, præuia tamen denuntiatione prædicta.

Quæstio quadragesimasecunda, an si redemptio fiat ante finem anni, quando debet solui census, sit soluendus totus census illius anni, an pro rata temporis? Respondeo, quod tantum pro rata temporis. Q\[u\]m alioquin non posset libere quandocunque vellet redimere, cum incepto anno non posit id sine pœna, vel damno facere: & is dicitur libere aliquid facere, qui sine vllo damno potest. c. 1. de regular. lib. 6. vbi hoc annotauerunt Domini, & Franc. & facit gloss. in clem. dudum. verbo, libere. de sepult.

127 Quæstio quadragesima tertia, an prælationi, quam per hanc extrau. habet censuarius in emptione rei censui subiectæ, præiudicare possit is, qui debet censum, redimendo prius illum, & postea vendendo cui placuerit? Respondeo, quod sic. Quia censuario non datur ius prælationis, nisi pro tempore, quo est censuarius; & simul ac redimitur census, desinit esse talis, & redemptio potest fieri quocunq; tempore, per eandem extraug. vt prædictum est.

Quęstio quadragesima quarta, an cognato, vel socio habēte ius p̄lationis in re cognati, vel communi socij, censuarius sit præferendus? Respondeo quod non: tum quia princeps concedendo vni gratiam, non videtur velle præiudicare alij. l. 2. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco pub. & c. super eo. de offic. delega. & ita præfat. Pius V. concedendo censuario gratiam, vt præferatur in emptione rei sibi censualis alijs emptoribus, non censetur præiudicare cognatis, vel socijs venditoris, qui consuetudine, vel statuto aliquo habent ius prælationis in emptione rerum sui cognati, vel socij. Tum quia alioqui pateret via facilis fraudandi eos suo iure æquissimo prælationis; cum facilime posset venditor cognatus, vel socius constituere aliquantulum census alteri emptori super re, quam vellet transferre in eum per venditionem. Cui rei, quia est vna de malitijs hominum, obiuandum est l. in fundo. ff. de rei vend. c. sedes de rescript.

128 Quæstio quadragesima quinta, an sit licitus contractus, quem nuper fecerunt duo; quorum alter donauit irreuocabiliter alteri mille obliganti se ad donandum, vel dandum donatori centum quolibet anno, dum viueret; ita quod post mortem eius nihil deberetur sibi nec hæredibus eius? Respondeo quod pro parte negante facit hæc extrau. quatenus habet, nullum censum posse constitui, & vendi, nisi ser-

uata forma in ea scripta: quæ tamen in hoc casu non fuit seruata. pars vero affirmans est tenenda. Tum quod est licita donatio sub modo iusto facta toto tit. de dona. quæ sub modo. & præfata donatio est euismodi; nullum enim continet modum iniustum. Tum quod subitio periculi est iuxta caussa accipiendi aliquid vltra id, quod datur, l. 1. & 2. C. de naut. fœnor. & not. in c. fin. de vsur. & tradit Dec. in cons. 123. & in casu proposito donator subijt periculum perdendi omnia mille, vel magnam partem illorum, quæ donat: nam si paucis, vel nullis annis vixerit, longe minus, quam donauit, vel nihil accipiet. Tum quod is contractus nullatenus est mutuatio, etiamsi non sit vera donatio: sed donatio sub modo, aut contractus innominatus, do, vt des; vt diximus in Manual. Confess. c. 17. nu. 222. Tum quod; vt ibidem diximus, licitum est donare alteri aliquid cum pacto, quod si vixerit certos annos, reddatur ei duplum; & alioqui nihil. Tum denique quod nõ obstat hæc extrau. pro parte negante adducta: quia loquitur de censu constituto per viam emptionis, vel alterius contractus ei æquipollentis, vt diximus super ea in gloss. 17. In casu autem proposito agitur de censu constituto per viam donationis sub modo factæ; & ita non videtur ad ipsum extendi: cum quisque posit rei suæ traditioni modum imponere. l. in traditionibus. ff. de pactis. c. verum, de conditio. apposit.

129 Quæstio quadragesima sexta, an census constitutus Romæ anno 1570. super vna re immobili, & suis limitibus designanata; & simul generaliter super alijs omnibus rebus mobilibus, & immobilibus non designatis, fuisset iuste constitutus? Respondeo, quod hæc quæstio fuit data in dubium ante aliquot dies in celeberrimo Rotæ Prætorio, & ei ad nos delatæ respondimus quod non. Tum per illa quæ quidam Patronus caussarum doctissimus adducebat. Tum per hanc extraua. quæ edita fuit anno 1568. in ipsa vrbe Roma; in qua eadem fuit constitutus census anno 1570. & ita duobus saltem annis postea. Tum quod eam breuiter decideramus ante paucos menses in gloss. 2. commenti eius, quod huic commentario adiecimus. Tum quod multis probauimus olim communem sententiam in hoc commentario not. 22. nu. 90. contra Sot. & Couar. supra citatos, quod census non potest constitui super sola persona, (& secundum nostram sententiam, vt supra dictum est iudicatur in Hispania) & constituere censuum super omnibus bonis generaliter, vel super vna re designata; & generaliter super alijs omnibus, est effectu, quadamtenus constituere illum super persona tenere contrarium esset eneruare mentem huius extrau. si satis res perpendatur.

SVMMA-

158

SUMMARIUM.

130 QVONIAM post hæc scripta breui respondimus decem, & octo quæstionibus resultantibus ex duobus contractibus duorum censuum in Regno Neapolitano cuidam honorabili viro constitutorum; in gratiam, & obsequium admodum Illustris Reuerendiss. q. Domini Petri a Lunell Caietani Episcopi; multis nominibus mihi suspiciendi; hæc quadragesima septima quæstio continebit sex prima responsa in summam redacta. Primum erit, quod non potuerunt prædicti census constitui post hanc extrauagantem super omnibus bonis, nullo immobili specialiter suis finibus designato, vt supra diximus in eius gloss. 2. nu. 86. & q. 46. 129. Secundum quod nō potuerunt etiam imponi super omnibus bonis generaliter, etiam quodā immobili speciali expresso, & finibus eius designato. Quia est contra formā huius extrauagantis, & eius rationem in dicta gloss. 2. num. 86. tactam, & in qō. 46. paululū dilatatam. Tertium quod impositio census ante hanc extrauagantem facta super omnibus bonis vendentis licuit: si tamen imponens bona capacia tanti census habuit: Quoniam nullo iure antiquiore illa videtur statutum, ne quis posset vendere censum gene-
131 raliter super omnibus bonis suis. Quartum quod duo possunt imponere vnum censum super duabus rebus immobilibus suis terminis designatis; quarum vna sit vnius imponentis, & altera alterius. Nullo enim iure antiquo, neque nouo huius Extrauagantis videtur hoc prohibitum; & ita nec dicendum arg. c. legatur 24. q. 2. & 5. consideremus. auth. de trient. & semiss. coll. 3. Quintum, quod quis potest vendere, & imponere censum super re immobili aliena, consentiente domino;

quia venditio rei alienæ valet.l.rem alienam.ff.de contrahen.empt.Et si fiat, consentiente domino, est efficax; quia non potest illi contrauenire.c. quod semel,de reg. iur. lib.6.Et quia dominus fundi,qui potest censum imponere,potest alteri imponenti consentire,per reg.qui potest alienare, potest alienanti consentire.ff.de reg.iur. licet aliud sit vendere, & aliud vendenti consentire.l.aliud.ff.eod.& tradita ibi per
132 Dec. Sextum quod venditor census, & non emptor tenetur soluere iura regalia; quæ ratione prædij censuarij Fisco debentur: tum quia dominus prædij vendens super eo censum,non potest præiudicare Fisco, neque alteri tertio.arg. l.1. & tot.tit.C.de reb.alien.non alienan. tum quia nõ valet pactũ factũ inter venditorẽ, & emptorẽ,ne possessor prædij vẽditi teneatur soluere iura fiscalia.l.2.C.sine cẽsu,& reliq.

Quæstio quadragesima nona continebit septimum, & alia quinque de prædictis decem & octo responsis. Septimum quod ad iustam census impositionem non sufficit, vt venditor census confiteatur, sibi esse solutum pretium; seque esse de solutione contentũ post hanc extrauagantem,vt eius contextus expresse continet:quãuis ante illam id suffecisset.Quoniam solutũ dicitur creditori quomodocunque ei satisfactum sit,l.1.ff.qui satisd.cogan.& l.si rem.§.omnis.ff.
133 de pign. act.& l.satisfactio.ff.de solutionib. Octauum,quod superuacanea, & inanis est constitutio, qua venditor census constituit emptorem procuratorem in rem propriam ad illum recipiendum,vel exigẽdum: tum quia emptor est dominus census, & non venditor post traditionem illius sufficientem,iuxta l. traditionib.de pact.C.& ita non indiget mandato procuratorio venditoris ad recipiendum,vel exigendum illum; neque illud ei quidquam prodest: tum qui etiam nihil prodest emptori ad cogendum venditorem ad tradendum ei censum venditum;quoniam non debet eum ad id cogere nomine venditoris; sed suo proprio, quia vendit illum, & pretium soluit,iuxta l.Julianus.
134 §.offerri.ff. de actionib. empt. Nonum,quod iuste potest conueniri, vt dimidium census soluatur in fine semestris,& alterum in fine anni: vel quod tertia pars in fine cuiusque quadrimestris. Primum quia nullo iure antiquo, nec nouo huius extrauagantis statuitur contrarium. Deinde quia iure communi pensio alicuius rei conductæ debet solui in termino a partibus stato, si quem expresse statuerunt, iuxta glo.cõmuniter receptam in l. ædẽ. C. de locat.Et ideo cõstitutio temporis ad soluendum cẽsum nihil aliud esse videtur, quam sublatio dubij;quod iura permittunt, & approbant: & sic est quædã expresio eius quod quadamtenus tacite inest; quæ quidem expresio nihil nocet.l.3.de le
135 gat.1.c.significasti de elect. Decimum quod promisio,qua vẽditor census se obligat ad defendendum censum venditum emptori, & de

cuictione

euictione videtur permissa etiam post hanc extrauagantẽ. Tum quia non videtur illa tollere ea, quæ sunt naturalia contractus emptionis, & venditionis; qualia sunt obligatio, & cautio de euictione rei venditæ, iuxta l. si fundus, & tot. tit. ff. de euictionib. & l. pacta conuenta, iunct. gloss. ff. de contrahẽ. empt. Tum quia eorum, quæ tacite insunt, expressio nihil nocet, vt dictum est: & per iura prædicta tacite inest venditioni prædicta obligatio, vt etiam diximus supra qõ. 26. & seq.

136 Vndecimum quod promissio de soluendo censum sub pœna dupli non potest fieri post hanc extrauagantem; quamuis ante illa fieri potuisset. Hæc enim extrauagans prohibet fieri omnia huiusmodi pa-
137 cta pœnalia; quæ tamen ante illã non videbantur prohibita. Duodecimum quod clausula, qua venditor census constituit se possessorẽ nomine precarij videtur esse inepta; & tam iure antiquo, quam nouo reprobanda. Quia venditor census non vendit rem censuariã, nec minus possidet eam post venditum censum, quam antea; & censum quẽ vendidit, nullo modo possidet ipse; sed emptor, vt palam est.

138 Quæstio quinquagesima continebit decimum tertium, & reliqua quinque responsa de prædictis decem & octo in summam, vt diximus, redacta. Decimum tertium, quod clausula, qua venditor census facit copiam emptori eius capiendi auctoritate propria rem censuariam ob cessationem solutionis pensionis, est iniqua, & omni iuri, non solum nouo huius extrauagantis, sed etiam antiquo contraria. Tum quia sequeretur, quod propter cessationem a soluendo censum vnius aurei perderetur fundus valoris mille aureorum; & ita perderetur, vt emptor census posset illum auctoritate propria capere. Tum ob alia quæ de pactis, quibus datur facultas auctoritate propria rem aliquam capiendi multis in locis traduntur. Decimum quartũ, quod pactum quod venditor census renunciat foro suo, & alio se subijcit, est contrarium iuri nouo huius extrauagantis. Quia per eam vetantur conditiones omnes grauantes census venditorem, vltraquam census natura requirit: non tamen videtur contrarium iuri antiquo; quia nulli tali videtur prohibitum. Decimum quintum, quod conuentio, qua venditor census se obligat ad soluendum quolibet die dimidium ducati procuratori, siue nuntio emptoris, ad recipiendum censum post terminum lapsum misso, est contraria huic extrauaganti, vt expresse habetur in ea: quamuis iure antiquo non videtur reprobata, modo illud, quod soluendum erat pro qualibet die procuratori, seu nuntio non esset notabiliter nimium. Decimum sextum, quod conuentio, qua partes conueniunt, vt instrumentũ, quod continet census emptionem, habeat executionem paratam, est contraria huic extrauaganti, vt ex illius contextu facile colligitur: nisi lege Regia, vel

consue-

consuetudine præscripta caueatur, quod in Regno Neapolitano instrumenta publica habeant executionem paratam, siue quod sint guarentigiata. si hoc enim illis caueretur, posset apponi; quoniam hoc nõ esset aliud quam exprimere illud, quod tacite inest, cuius expresio,
139 vt supra diximus, nihil obest. Decimum septimum quod clausula illa: Cum omnibus alijs clausulis, & cet. non potest apponi post hanc extrauagantem, si consuetudo notariorum publicorum illius Regni habet, quod ratione illius clausulæ posint in instrumento apponi aliquæ obligationes, vel renuntiationes contrariæ huic extrauaganti, vt
140 ex ea colligitur. Decimum octauum, quod licet videri posset alicui præfatos census iudicari posse iniuste impositos ratione pretij; quia imponuntur ad rationem decem pro centum: non tamen est firmum. Tum quia, vt nos supra scripsimus, nullo iure nouo, neque antiquo videtur expresse statutum, quod pretium dicatur iustum census constituendi. Tum quia pro varietate regionum, vt supra etiam admonuimus nu. 104. varium soluitur. In Aragonia enim soluitur ad rationem quinque pro centum. in Nauarra ad rationem sex pro centum. in Castella ad rationem septem & aliquantulum plus pro centum: & in aliquot partibus Galliæ ad rationem decem pro centum, quod etiã in Germania solitum fuisse, significant extrauagantes Martini, & Calixti positæ in tit. de empt. inter extrauagantes communes; quatenus probant, licitos fuisse quosdam census impositos ad rationem decem pro centum. Et quod etiam in Vrbe vidimus aliquos impositos ad rationem nouem pro centum, & octo pro centum: quamuis nunc vt plurimum imponantur ad rationem septem pro centum.

FINIS.

INDEX
RERUM, ET VERBORUM
breuiter collectus.

H

I

L

M

OBLIGATIO

O

P

R

S

V

Vsura

F I N I S.

Errata interpunctione, aut prætermissa, aut praue facta.

f.	p.	u.	l.
folio	pagina	versu	lege

F. 5. p. 1. u. 20. lege sine. f. 7. p. 1. u. 32. l. proueniens. f. 8. p. 2. u. 6. le. Militiarum. f. 19. p. 1. u 15. l. quæ tamen non est necessaria. f. 24. p. 2. u. 31. l. similior. f. 42. p. 1. u. 18. l. inuito. f. 46. p. 1. u. 34. l. obuiandum.

ROMAE,
Apud Officinam Accoltianam.
M. D. LXXX.